

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗ
ΣΟΦΙΑ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ &
ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

EMBASSY OF GREECE IN
SOFIA
OFFICE FOR ECONOMIC &
COMMERCIAL AFFAIRS

Evlogi Georgiev 103, Sofia 1504, Bulgaria, tel.: (003592) 9447959, 9447790, fax: (003592)9505375

e-mail: ecocom-sofia@mfa.gr web: <http://agora.mfa.gr/bg60>

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ
2012 (και το α' εξάμηνο 2013)

Συντάκτες: Θεολογία Βούλγαρη, Γραμματέας ΟΕΥ Β'
Ιωάννης Μαρούτσος, Γραμματέας ΟΕΥ Β'

Σόφια, Οκτώβριος 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ : Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 2012.....	3
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1. Πληροφορίες για την χώρα	3
2. Οικονομική κατάσταση.....	10
II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	19
1. Οικονομική μεγέθυνση	19
2. Εξωτερικό εμπόριο.....	24
3. Αγορά εργασίας - Μισθοί	27
4. Πληθωρισμός	31
5. Ισοζύγιο Πληρωμών.....	33
6. Ξένες Άμεσες Επενδύσεις	35
7. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές.....	38
III. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ – ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	42
1. Επιχειρησιακά Προγράμματα	42
2. Ρυθμός απορροφητικότητας – Νέα προγραμματική περίοδος (2014 -2020)...	43
3. Ευέλικτα επενδυτικά εργαλεία.....	46
4. Ευρωπαϊκό Εδαφικό Πρόγραμμα Συνεργασίας Ελλάδος–Βουλγαρίας 2007–2013	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	48
I. ΓΕΝΙΚΑ.....	48
1. Συμβατικό πλαίσιο.....	48
2. Τουρισμός.....	49
II. ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	50
1. Εμπορικό Ισοζύγιο	50
2. Διάρθρωση των ελληνικών εξαγωγών	53
3. Διάρθρωση βουλγαρικών εξαγωγών προς Ελλάδα.....	55
III. ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	56
IV. ΕΣΟΑΒ	61
V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ : ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ	65

I. Προϋποθέσεις για την ίδρυση εταιρείας στην Βουλγαρία.....	65
II. Φορολογική νομοθεσία.....	66
III. Επενδυτικά κίνητρα.....	67
IV. Εργασιακές σχέσεις – Κοινωνική Ασφάλιση.....	68
V. Κρατικές Προμήθειες	70
VI. Διανοητικά δικαιώματα.....	72
VII. Τραπεζικός τομέας.....	73
VIII. Διεθνή χρηματοδοτικά προγράμματα.....	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I.....	75
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ.....	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II	79
ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III	85
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΑ ΕΤΗ 2011-2012.....	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 2012

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Πληροφορίες για την χώρα

Έκταση : 110.993,6 χλμ²

- σύνορα : Ελλάδα (494 χλμ), ΠΓΔΜ (148χλμ), Ρουμανία (608 χλμ), Σερβία (318 χλμ), Τουρκία (240 χλμ)

Πληθυσμός : 7.327.224 κάτοικοι, βάσει απογραφής της 31^{ης} Δεκεμβρίου 2011, που την κατατάσσει στην 16^η θέση στην ΕΕ (1,5% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ) μετά την Αυστρία και πριν από την Δανία.

- πυκνότητα πληθυσμού : 66 κατ./χλμ²
- κατανομή πληθυσμού : 72,9% (5.357.633) αστικός, 27,1% (1.993.602) αγροτικός.
- Βούλγαροι (83,9%), Τούρκοι (9,4%), Ρομά (4,7%), επίσης Αρμένιοι, Ρώσοι, Εβραίοι, Έλληνες, Τάταροι και άλλοι.

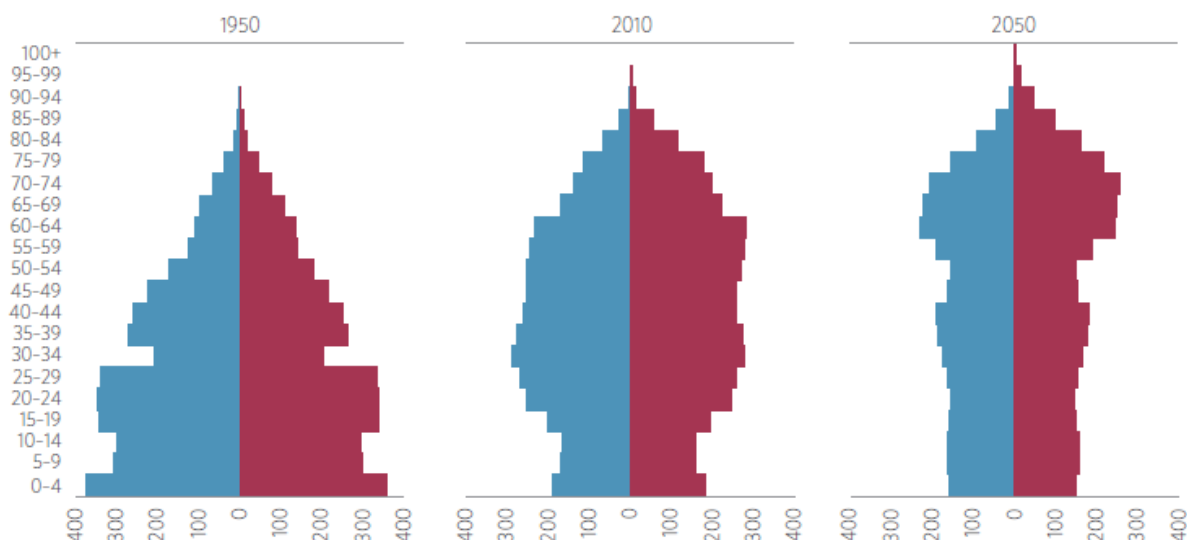
Η Βουλγαρία συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με το χαμηλότερο ρυθμό πληθυσμιακής αύξησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αρνητική αύξηση του πληθυσμού χρονολογείται από το 1990 και αποδίδεται στην οικονομική δυσπραγία σε συνδυασμό με την αύξηση της υπογεννητικότητας αλλά και της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, κατά την χρονική περίοδο 1992 – 2011, κατά την οποία κατεγράφη ένα μαζικό κύμα μετανάστευσης προς το εξωτερικό 410.472 κατοίκων, η αρνητική φυσική αύξηση του πληθυσμού ανήλθε σε 773.784. Το πιο ανησυχητικό στοιχείο είναι ότι, βάσει πρόσφατων μελετών και αναλύσεων, καταρτισμένοι νέοι άνθρωποι θέτουν ως πρώτη προτεραιότητα την αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό.

Σε έκθεσή της στα τέλη του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογραμμίζει τις ανησυχητικές επιπτώσεις του δημογραφικού προβλήματος στην παραγωγικότητα της βουλγαρικής οικονομίας, επισημαίνοντας ότι οι αρνητικές τάσεις στην απασχόληση αντανακλούν τη μείωση του εργατικού δυναμικού και σχετίζονται και την αρνητική δημογραφική εξέλιξη του πληθυσμού της χώρας. Σύμφωνα δε με εκτιμήσεις της Eurostat, σε σχετική έκθεσή της για το δημογραφικό μέλλον της ΕΕ, ο βουλγαρικός πληθυσμός θα γνωρίσει την πλέον δραματική μείωση στην περιοχή, στο διάστημα της επόμενης πεντηκονταετίας (-27% σε σχέση με το 2010).

Σε πρόσφατη έκθεσή της (φθινόπωρο 2013) για τη γήρανση του πληθυσμού στη Βουλγαρία,¹ η Παγκόσμια Τράπεζα επισημαίνει τις ανησυχητικές πτυχές του δημογραφικού προβλήματος της χώρας: Η Βουλγαρία κατατάσσεται ήδη ως η τρίτη γηραιότερη χώρα στην Ευρώπη και η τέταρτη γηραιότερη στον κόσμο και εκτιμάται ότι έως το 2050 θα εμφανίσει τη μεγαλύτερη πτώση συνολικού και ενεργού πληθυσμού παγκοσμίως. Είναι ενδεικτικό ότι, ενώ ο πληθυσμός της αυξήθηκε μεταξύ 1950–1990 από 7,3 σε 8,8 εκατ., τις επόμενες δύο δεκαετίες (1990–2010) μειώθηκε κάθετα στα 7,5 εκατ.

¹ Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/09/17/000356161_20130917170502/Rendered/PDF/789790PRSP0ENG00Box0379828B00OUO090.pdf.

Η εξέλιξη της πληθυσμιακής πυραμίδας της Βουλγαρίας (ανά ηλικιακές ομάδες – πληθυσμός σε χιλιάδες – στα αριστερά κάθε στήλης ο ανδρικός πληθυσμός και στα δεξιά ο γυναικείος)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Το εν λόγω δημογραφικό πρόβλημα εκτιμάται, βάσει της έκθεσης της Παγκόσμιας Τράπεζας, ότι θα συμπιέσει το εργατικό δυναμικό της χώρας και, παράλληλα, θα επηρεάσει αρνητικά την παραγωγικότητα και θα ασκήσει έντονη πίεση στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, στο σύστημα υγείας και, κατ' επέκταση, στο δημόσιο χρέος της χώρας. Σε ό,τι αφορά, ειδικά, το σύστημα υγείας της Βουλγαρίας, χαρακτηριστική των προβλημάτων που αντιμετωπίζει είναι η αύξηση των καρδιαγγειακών νοσημάτων και το χαμηλό ποσοστό ικανοποίησης των «πελατών», καθώς η Βουλγαρία κατατάσσεται 33η επί συνόλου 34 ευρωπαϊκών κρατών.

Επίσημη γλώσσα: Η βουλγαρική. Στον χώρο του εμπορίου και των επιχειρήσεων χρησιμοποιείται κυρίως η αγγλική, η οποία αντικατέστησε, μετά το 1989, την ρωσική.

Θρησκεία: Χριστιανοί Ορθόδοξοι (83,6%), Μουσουλμάνοι (12,2%), Καθολικοί, Προτεστάντες και λοιποί (4,2%)

Νόμισμα: Λεβ (BGN), τρέχουσα (κλειδωμένη) ισοτιμία €1 = BGN 1,95583. Στο πλαίσιο του καθεστώτος «νομισματικού συμβουλίου» (currency board), που υιοθετήθηκε το 1997, έγινε πρόβλεψη για την άμεση πρόσδεση του βουλγαρικού νομίσματος με το τότε γερμανικό μάρκο και, στη συνέχεια, με το ευρώ. Η εν λόγω ρύθμιση του νομισματικού συμβουλίου – το οποίο υποστηρίζεται από ένα σημαντικό δημοσιονομικό απόθεμα – λειτουργεί ομαλά από την θέσπισή της και υπήρξε καθοριστικής σημασίας για την μακροοικονομική σταθεροποίηση της χώρας.

Πολίτευμα: Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία,
 Αρχηγός του Κράτους: Rosen Plevneliev (ανέλαβε καθήκοντα τον Ιανουάριο 2012 και προέρχεται από το κεντροδεξιό κόμμα GERB),
 Πρόεδρος - Πρωθυπουργός (από Μάιο 2013): Plamen Oresharshki (υποστηριζόμενος από το Σοσιαλιστικό Κόμμα και το φιλελεύθερο κόμμα DPS της μουσουλμανικής μειονότητας).

Η Βουλγαρία έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1^η Ιανουαρίου 2007, είναι επίσης μέλος του NATO και του ΠΟΕ και συμμετέχει στους περισσότερους πολυμερείς οργανισμούς.²

Μεγαλύτερες πόλεις (στοιχεία από 31.12.2011): Σόφια (πρωτεύουσα), με 1.208.097 κατ., Φιλιπούπολη (Plovdiv) με 338.184 κατ., Βάρνα με 334.781 κατ., Μπουργκάς (Πύργος) με 199.484 κατ., Russe (149.134), Stara Zagora (137.416), Pleven (105.673).

Υποδομές: Σιδηροδρομικό δίκτυο: Το σιδηροδρομικό δίκτυο εκτείνεται σε 6.798 χλμ. Στόχος της Βουλγαρίας είναι η αποκατάσταση 400 χιλιομέτρων εθνικού σιδηροδρομικού δικτύου έως το 2015. Παράλληλα, βασική προτεραιότητα έως το 2020 είναι η δημιουργία υπερσύγχρονης σιδηροδρομικής γραμμής που θα ξεκινάει από τα σερβικά σύνορα και, μέσω Σόφιας και Burgas, θα καταλήγει στα τουρκικά σύνορα. Επίσης, στο πλαίσιο αξιοποίησης των συνδυασμένων μεταφορών, έχει υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδιο για την σιδηροδρομική σύνδεση Russe – Βάρνα με παράλληλη δημιουργία τερματικού σταθμού συνδυασμένων μεταφορών στο Russe, ο οποίος θα συνδέεται με το λιμάνι της Βάρνας.

Σε ό,τι αφορά το *μητροπολιτικό σιδηρόδρομο Σόφιας*, το νέο τμήμα μήκους περίπου 3 χλμ., που θα συνδέει τη συνοικία Mladost 1 με το επιχειρηματικό πάρκο Σόφιας (στην περιοχή Mladost 4), αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Απρίλιο του 2015, θα περιλαμβάνει 3 σταθμούς και θα εξυπηρετεί 30.000 κατοίκους ημερησίως. Το συνολικό κόστος της χρηματοδότησης για την κατασκευή του εκτιμάται σε περίπου € 43 εκατ. Η επέκταση προς το αεροδρόμιο μήκους 5 χλμ. (με 4 συνολικά σταθμούς) εκτιμάται ότι θα παραδοθεί την άνοιξη του 2015. Μελετάται, τέλος, η κατασκευή τρίτης γραμμής μητροπολιτικού σιδηροδρόμου (17 χλμ., BotevgradskoShose – περιφερειακός Σόφιας), η κατασκευή της οποίας προγραμματίζεται να ξεκινήσει στα τέλη του 2015.

Οδικό δίκτυο: Η Βουλγαρία διαθέτει οδικό δίκτυο συνολικού μήκους 19.500 χλμ, εκ των οποίων 87% καλύπτουν οι ασφαλτόδρομοι, 624 χλμ. οι αυτοκινητόδρομοι, 3.000 χλμ οι εθνικοί οδοί, 3.800 χλμ οι δευτερεύοντες οδοί, 11.900 χλμ οι

²AustraliaGroup, BIS, BSEC, CD, CE, CEI, CERN, EAPC, EBRD, EIB, EU, FAO, G-9, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICRM, IDA, IFC, IFRCs, IHO(υποψήφιο μέλος), ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC (NGOs), MIGA, NATO, NSG, OAS (παρατηρητής), OIF, OPCW, OSCE, PCA, SELEC, UN, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNMIL, UNWTO, UPU, WCO, WFTU (NGOs), WHO, WIPO, WMO, WTO, ZC.

επαρχιακοί και 220 χλμ οι παρακαμπτήριοι δρόμοι. Σημειώνεται ότι την χώρα διατρέχουν 5 εκ των 10 Πανευρωπαϊκών Διαδρόμων, οι IV, VII, VIII, IX και X.

Πίνακας 1: Λίστα βουλγαρικών αυτοκινητοδρόμων (στοιχεία ενημερωμένα έως 07.2013)

Αυτοκινητόδρομος	Αρχή	Τέλος	Μήκος	Ήδη κατασκευασμένα	Χρόνος ολοκλήρωσης
A1 Trakya	Σόφια	Burgas	360 χλμ.	360 χλμ.	Παραδοθείς (Ιούλιος 2013)
A2 Hemus	Σόφια	Βάρνα	433 χλμ.	159 χλμ.	2018
A3 Maritsa	Tsirpan	KapitanAndreevo	117 χλμ.	43 χλμ.	2014
A4 TsernoMore	Burgas	Βάρνα	103 χλμ.	10 χλμ.	
A5 Lyulin	Σόφια	Pernik	19 χλμ.	19 χλμ.	Παραδοθείς
A6 Struma	Pernik	Kulata/Προμαχώνας	150 χλμ.	33 χλμ.	
Σύνολο			1.389 χλμ.	624 χλμ.	

Εικόνα 2: Δίκτυο αυτοκινητοδρόμων (χάρτης ενημερωμένος έως 03.2013). Με πράσινο χρώμα είναι το ολοκληρωμένο και παραδοθέν οδικό δίκτυο, με κόκκινο χρώμα το κατασκευαζόμενο και με κίτρινο το σχεδιαζόμενο.

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Μεταφορές» βρίσκεται σε εξέλιξη η υλοποίηση 5 μεγάλων οδικών έργων (μεταξύ των οποίων και ο αυτοκινητόδρομος Struma, που συνδέει την Βουλγαρία με την Ελλάδα) συνολικής αξίας €477 εκατ. (ο συνολικός προϋπολογισμός για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανέρχεται σε €1 δισεκ. περίπου), τα οποία έχουν ενταχθεί στο Πανευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών (TEN-T). Στους δε βασικούς στόχους της *Στρατηγικής για την ανάπτυξη του οδικού δικτύου 2014-2020* (συνολικού προϋπολογισμού άνω των €2 δις) συγκαταλέγονται η ολοκλήρωση της κατασκευής των αυτοκινητόδρομων «Hemus» και «Struma» (συνολικού κόστους €240 εκατ.), του τούνελ στο πέρασμα “Shipka” και 6 οδών ταχείας κυκλοφορίας (speedways) που θα συνδέουν μεγάλες β/πόλεις. Τέλος, στα τέλη Ιουνίου τ.έ δόθηκε στην κυκλοφορία η Γέφυρα 2 του Δούναβη (Danube Bridge 2 – συνδέει τη βουλγαρική πόλη του Vidin με τη ρουμανική πόλη του Calafat), η οποία αναμένεται να ονομαστεί «Νέα Ευρώπη». Οι δύο χώρες συζητούν τώρα και για την κατασκευή τρίτης γέφυρας, που θα συνδέει τη Silistra (Βουλγαρία) με το Calarasi (Ρουμανία).

Λιμενικό δίκτυο: Η ακτογραμμή της Βουλγαρίας υπολογίζεται σε 375 χλμ, ενώ οι κυριότεροι λιμένες είναι η Βάρνα και το Μπουργκάς, με συνολικό όγκο διακινούμενων φορτίων περί τους 20 Mt ετησίως. Σημειώνεται ότι τον Ιούλιο 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε το έργο *Sea2Sea* (ελληνο-βουλγαρικής πρωτοβουλίας, διετούς διάρκειας και προϋπολογισμού €1,5 εκατ.), που αφορά στην ανάπτυξη άξονα συνδυασμένων μεταφορών για τη σύνδεση των λιμένων Καβάλας, Αλεξανδρούπολης, Βάρνας και Μπουργκάς.

Αεροπορικό δίκτυο: Η Βουλγαρία διαθέτει 5 διεθνή αεροδρόμια: Σόφιας, Βάρνας, Μπουργκάς, Φιλιππούπολης και Gorna Oryahovitsa. Το 2011, το αεροδρόμιο της Σόφιας εξυπηρέτησε περίπου 3.500.000 επιβάτες, ενώ, συνολικά, και τα 5 αεροδρόμια εξυπηρέτησαν 7.000.000 επιβάτες.

Ενέργεια: Η Βουλγαρία είναι σημαντικός εξαγωγέας ηλεκτρικής ενέργειας στην Ν.Α. Ευρώπη, ενώ φιλοδοξεί να καταστεί ενεργειακός κόμβος στην ευρύτερη περιοχή μέσω της συμμετοχής της στους αγωγούς φυσικού αερίου South Stream (το Νοέμβριο 2012 υπεγράφη η τελική επενδυτική συμφωνία μεταξύ Βουλγαρίας και Gazprom, ενώ τα έργα για το βουλγαρικό τμήμα του αγωγού πιθανώς να ξεκινήσουν εντός του 2013, σύμφωνα με σχετικές δηλώσεις στελεχών της Gazprom – τα αποτελέσματα της σχετικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αναμένονται εντός του Οκτωβρίου τ.έ.) και Nabucco West (σχήμα που, όμως, απορρίφθηκε τον Ιούνιο τ.έ. από την αζερική κοινοπραξία Shah Deniz, η οποία, τελικά, προέκρινε την υλοποίηση του ανταγωνιστικού αγωγού TAP όπου συμμετέχει η Ελλάδα), καθώς και της διασύνδεσής της με το ενεργειακό δίκτυο Ελλάδας, Σερβίας, Ρουμανίας και Τουρκίας και της παράτασης της λειτουργίας των αντιδραστήρων 5 και 6 του πυρηνικού σταθμού Kozloduy στον Δούναβη, πέραν των ορίων που έχουν τεθεί (2017 και 2019 αντίστοιχα), αλλά και της κατασκευής νέας μονάδας (7) στον ανωτέρω σταθμό. Πάντως, τα σχέδια για την κατασκευή νέου πυρηνικού σταθμού στο Belene, αν και εγκαταλείφθηκαν από την προηγούμενη κυβέρνηση του GERB, επανεξετάζονται από τη νέα κυβέρνηση Σοσιαλιστών – DPS.

Εικόνα 2: Ο «Νότιος Διαδρόμος» και οι (υπάρχοντες ή σχεδιαζόμενοι αγωγοί) που τον αποτελούν ή φιλοδοξούν να

τον αποτελέσουν (τον Ιούνιο τ.έ. ο αγωγός TAP προτιμήθηκε έναντι του Nabucco West από την αζερική κοινοπραξία Shah Deniz).

Στις ετήσιες συστάσεις της προς τα κράτη-μέλη της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι η Βουλγαρία εξακολουθεί να μην έχει εφαρμόσει πλήρως μεταρρυθμίσεις συνδεδεμένες με την εσωτερική αγορά ενέργειας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικές πηγές, ενώ έχει την υψηλότερη ένταση ενέργειας στην ΕΕ. Συνεπώς, το ενεργειακό σύστημα πρέπει να εκσυγχρονιστεί, ώστε να προσφέρεται πιο ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια σε χαμηλότερο κόστος για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και το περιβάλλον. Είναι χαρακτηριστικό ότι με μάλλον μελανά χρώματα περιέγραψε την κατάσταση της αγοράς ενέργειας στη χώρα και ο ο νέος αρμόδιος Υπουργός, κ. Dragomir Stoynev. Ο κ. Stoynev ανέφερε ότι την περίοδο Ιανουαρίου – Μαΐου 2013 η παραγωγή ενέργειας μειώθηκε κατά 20%, η κατανάλωση κατά 10% και οι εξαγωγές κατά 60%. Παράλληλα, η τροφοδότηση του δικτύου με ενέργεια παραγόμενη από ανανεώσιμες πηγές αυξήθηκε κατά 50% (θέτοντας εκ νέου σοβαρά ζητήματα χρηματοδότησης του συστήματος), ενώ η αναλογία οικιακής και βιομηχανικής κατανάλωσης διαμορφώνεται σε μια αναλογία 70–30. Σύμφωνα με τον κ. Stoynev, τα στοιχεία αναδεικνύουν σοβαρή ανισοκατανομή μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, ενώ η δραματική πτώση των εξαγωγών πλήττει τη βουλγαρική οικονομία και οδηγεί σε απώλεια εσόδων της τάξης των BGN 1,5 δισεκ. Όπως και ο προκάτοχος του της υπηρεσιακής κυβέρνησης, κ. Vassilev, έτσι και ο κ. Stoynev απέδωσε την απρόσμενη πτώση των εξαγωγών ενέργειας στα επιβαλλόμενα υψηλά τέλη και δασμούς, τα οποία με νομοθετική παρέμβαση τον Ιούλιο τ.έ. μειώθηκαν δραστικά, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με τον κ. Stoynev, οι εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας να παρουσιάζουν τα πρώτα σημάδια αναθέρμανσης.

Σε ό,τι αφορά, ειδικά, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), βάσει των επίσημων στοιχείων, ο κλάδος συμμετέχει με ποσοστό 15% στην συνολική κατανάλωση οικιακής ενέργειας. Βάσει των εθνικών στόχων, μέχρι το 2020, το μερίδιο των ΑΠΕ στις μεταφορές πρέπει να ανέλθει στο 10% και, συνολικά, στην ενεργειακή κατανάλωση της χώρας στο 16%. Εκτιμάται ότι τη διετία 2011–2012, η δυναμικότητα των εγκαταστάσεων ΑΠΕ στη χώρα αυξήθηκε σε ποσοστό 62%, χάρη, κυρίως, στην εκρηκτική άνοδο των επενδύσεων σε εγκαταστάσεις ηλιακής ενέργειας. Συνολικά, η παραγόμενη από ανεμογεννήτριες ενέργεια στην χώρα υπολογίζεται σε 600 MW ενώ η εγκατεστημένη ισχύς των σταθμών ηλιακής ενέργειας ανέρχεται σε περίπου 800 MW. Στόχος, πλέον, της β/κυβέρνησης είναι η προσέλκυση και ενίσχυση των επενδύσεων σε υδροηλεκτρικούς σταθμούς και, έως πρότινος τουλάχιστον, σε μονάδες παραγωγής βιομάζας. Αντίθετα, σε ό,τι αφορά τα αιολικά και φωτοβολταϊκά πάρκα, η κυβέρνηση με σειρά μέτρων (συνέχεις μειώσεις εγγυημένων τιμών αγοράς βάσει και σχετικής δυνατότητας που δόθηκε με την τροποποίηση του νόμο για τις ΑΠΕ τον Ιούλιο του 2012, ανά διαστήματα περιορισμοί στην παραγωγή ηλεκτρισμού από μονάδες ΑΠΕ, επιβολή αναδρομικών τελών σύνδεσης κ.ά.), δείχνει διάθεση να αντιμετωπίσει με περιοριστικό τρόπο τις σχετικές επενδύσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι, βάσει των αποφάσεων της αρμόδιας αρχής στα τέλη Ιουνίου τ.έ., μειώθηκαν οι εγγυημένες

τιμές (σε ποσοστό 2 έως 7% ως προς τα φωτοβολταϊκά) όχι μόνο για τα αιολικά/φωτοβολταϊκά, αλλά και για τη βιομάζα (σε ποσοστό 4 έως 10%), που έως τώρα είχε προνομιακή μεταχείριση λόγω των προσδοκιών που έτρεφαν οι προηγούμενες κυβερνήσεις για επενδύσεις στον κλάδο. Βασικοί λόγοι για την εξέλιξη αυτή αλλά και για άλλα μέτρα που ελήφθησαν κατά των παραγωγών ΑΠΕ (έκτακτα τέλη σύνδεσης, ad hoc ημερήσιοι περιορισμοί παραγωγής, «πάγωμα» έως τουλάχιστον τον Ιούνιο 2014 της σύνδεσης στο δίκτυο νέων σχεδίων ΑΠΕ κ.ά.) είναι (α) η αδυναμία των εταιρειών διανομής ρεύματος να καταβάλουν στους παραγωγούς ΑΠΕ τα οφειλόμενα και συμφωνηθέντα (β) οι μαζικές διαδηλώσεις την περασμένη άνοιξη για τις υψηλές τιμές του ρεύματος, που οδήγησαν στην πτώση της κυβέρνησης του GERB, στελέχη του οποίου (καθώς και της διάδοχης υπηρεσιακής κυβέρνησης) κατηγορήσαν τις ΑΠΕ για τη διαρκή αύξηση των τελικών τιμών καταναλωτή ηλεκτρισμού.

2. Οικονομική κατάσταση

Η βουλγαρική οικονομία γνώρισε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 1997 μέχρι το 2008, χάρη στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και τη συνεπή δημοσιονομική πολιτική που ακολούθησαν οι διαδοχικές κυβερνήσεις με στόχο την επίτευξη σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την ένταξη της χώρας στην ΕΕ (2007).

Κατά το διάστημα 2004-2008, ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν, κατά μέσο όρο, της τάξης του 6% και άνω και στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στις καθαρές εισροές επενδυτικών κεφαλαίων. Χάρη στις τελευταίες, η εγχώρια ζήτηση ενισχύθηκε με τους υψηλούς ρυθμούς αύξησης των εισοδημάτων και της πιστωτικής επέκτασης, τα οποία, με την σειρά τους, οδήγησαν σε αύξηση της απασχόλησης αλλά και στην αναζωπύρωση των πληθωριστικών πιέσεων.

Ύστερα από μία δεκαετία ιδιαίτερα ταχύρρυθμης ανάπτυξης, η βουλγαρική οικονομία εισήλθε, το 2009, σε περιβάλλον ύφεσης, συνεπεία της χρηματοπιστωτικής κρίσης και των επιπτώσεών της στην πραγματική οικονομία. Η οικονομική ύφεση επεκτάθηκε – αν και με σημαντική χρονική υστέρηση – σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, επηρέασε αρνητικά την εσωτερική ζήτηση, τις εξαγωγές και την εισροή επενδυτικών κεφαλαίων, διευρύνοντας, παράλληλα, την ανεργία.

Οι επιπτώσεις εξάλλου της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας στην εξέλιξη του πληθωρισμού είχαν σαν αποτέλεσμα τη σταδιακή αποκλιμάκωσή του ρυθμού ανόδου του, ενώ συγχρόνως συνέβαλαν στην αξιοσημείωτη μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών λόγω του μεγαλύτερου βαθμού μείωσης των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές που προκάλεσε η εξασθένηση της εγχώριας ζήτησης (ιδίως το 2011, αλλά, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, και το α' εξάμηνο 2013).

Η ανάκαμψη της βουλγαρικής οικονομίας, η οποία άρχισε να διαφαίνεται το 2010 και συνεχίστηκε το 2011, οπότε το ΑΕΠ ενισχύθηκε κατά 1,7%, στηρίχθηκε σχεδόν αποκλειστικά στην αύξηση των εξαγωγών συνεπεία της ανόδου του διεθνούς εμπορίου (ήδη από το τελευταίο τρίμηνο του 2009). Οι αρχικές προβλέψεις της β/κυβέρνησης για το 2012 που έκαναν λόγω για μεγέθυνση ακόμη και άνω του 3% δεν επιβεβαιώθηκαν λόγω, κυρίως, της υποχώρησης του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας στη ζώνη του ευρώ. Η εν λόγω εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα την υποχώρηση τόσο των εξαγωγών όσο και των εισροών ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, ενώ ο χαμηλός ρυθμός πιστωτικής επέκτασης καθήλωσε την εγχώρια ζήτηση σε χαμηλά επίπεδα. Τελικά, βάσει των flash estimates του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, ο ρυθμός ανάπτυξης της βουλγαρικής οικονομίας το 2012 περιορίστηκε στο 0,8%. Οι τελευταίες προβλέψεις των διεθνών οικονομικών οργανισμών (ΕΕ, ΔΝΤ, ΕΒΡΔ), αλλά και εγχώριων δεξαμενών οικονομικής σκέψης (π.χ. CED, web: www.ced.bg) κάνουν πλέον λόγο για ανάπτυξη της βουλγαρικής οικονομίας της τάξης του 0,5–1% για το 2013 και περίπου 2% για το 2014 (βλ. αναλυτικότερα και κατωτέρω στο κεφάλαιο οικονομική μεγέθυνση).

Στη σύνθεση του βουλγαρικού ΑΕΠ για το 2013, ο γεωργικός τομέας συμμετέχει κατά 6,4%, ο βιομηχανικός κατά 30,4% (5,9% του ποσοστού αυτού προέρχεται από τον κλάδο των κατασκευών) και οι υπηρεσίες κατά 63,2%.

Το διάγραμμα που ακολουθεί εμφανίζει τη συμμετοχή των επιμέρους οικονομικών κλάδων στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της οικονομίας:

Πηγή: Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

2.1. Πρωτογενής τομέας

Η γεωργία παραμένει τομέας με στρατηγική σημασία για τη βουλγαρική οικονομία. Αντιπροσωπεύει το 6,5% περίπου της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της εθνικής οικονομίας και απασχολεί περί το 22% του ενεργού πληθυσμού (περί τα 751.000 άτομα). Βάσει σχετικής απογραφής (2010) του Υπουργείου Γεωργίας, οι γεωργικές μονάδες αριθμούν περί τις 371.000, μειωμένες κατά 25% σε σχέση με το 2007, εκ των οποίων 358.000 εκμεταλλεύονται συνολική ωφέλιμη γεωργική επιφάνεια (ΩΓΕ) 3,6 εκατ. εκατ. (άνω των 13.000 μονάδων δεν διαθέτουν ΩΓΕ). Περίπου το 80% της ΩΓΕ έχει παραχωρηθεί με απλή ή χρηματοδοτική μίσθωση ενώ το απομένον είναι ιδιοκτησίας των γεωργικών μονάδων. Οι περιοχές του Blagoevgrad και της Φιλιππούπολης διαθέτουν τις περισσότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, 38.500 (ή 10,4% στο σύνολο) και 30.500 (ή 8,2%) αντίστοιχα.

Η καλλιεργήσιμη επιφάνεια καταλάμβανε, το 2011, 3,2 εκατ. εκτάρια, αυξημένη ελαφρώς (2%) σε σχέση με το 2010. Τα δημητριακά καλλιεργούνται στο 47,8% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και αντιπροσωπεύουν το 58,1% της καλλιεργήσιμης επιφάνειας. Οι καλλιέργειες λαχανικών και ζωοτροφών καλύπτουν, αντίστοιχα, μόνο το 1,2% και 2,4% της καλλιεργήσιμης επιφάνειας.

Μεταξύ των δημητριακών τη μεγαλύτερη καλλιεργήσιμη επιφάνεια καλύπτει το σιτάρι (1.185.007 εκτάρια το 2012) και ακολουθούν τα ηλιοτρόπια (780.755 εκτάρια), το καλαμπόκι (466.788 εκτάρια) και το κριθάρι (191.432). Η παραγωγή σιταριού το 2012 ανήλθε σε 4,46 εκατ. τόνους (σχεδόν αμετάβλητη σε σχέση με το 2011 παρά τις αρχικές προβλέψεις που έκαναν λόγο για μικρή κάμψη το περασμένο έτος – οι εγχώριες ανάγκες υπολογίζονται σε 1,5 εκατ. τόνους, οπότε η υπόλοιπη ποσότητα κατευθύνεται σε εξαγωγές). Σημαντική κάμψη σημείωσε το 2012 η παραγωγή αραβοσίτου (-22,2%), ενώ η συγκομιδή ηλιάνθου κυμάνθηκε σε παρόμοια με το 2011 επίπεδα (-3,6%). Είναι, πάντως, αξιοσημείωτο ότι η συνολική καλλιεργήσιμη έκταση, που καταλαμβάνουν τα ως άνω τέσσερα βασικά δημητριακά, αυξήθηκε το 2012 κατά σε ετήσια βάση κατά 6%, ενώ, ειδικά, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αραβόσιτου, και παρά την πτώση της ετήσιας παραγωγής, αυξήθηκαν κατά 17%.

Σε ό,τι αφορά το 2013, σύμφωνα με τον Υπουργό Γεωργίας και Τροφίμων, κ. Dimitar Grekov, η εφετινή ήταν η καλύτερη χρονιά συγκομιδής σίτου της τελευταίας οκταετίας. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα ο κ. Grekov στα τέλη Ιουλίου, έχει ήδη συγκομιστεί το 96,5% της ετήσιας σοδειάς σίτου και το 99% της ετήσιας σοδειάς αραβοσίτου. Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, τη συγκομιδή σίτου, αυτή ανέρχεται σε 4,7 εκατ. τόνους (το 2013 έχουμε, συνεπώς, ήδη μια καταγεγραμμένη αύξηση παραγωγής της τάξης του 4,4% έως τα τέλη Ιουλίου τ.έ.) από καλλιεργηθείσα έκταση 11,7 εκατ. στρεμμάτων (μέση, δηλαδή, απόδοση, 428 κιλά ανά στρέμμα), ενώ το 66,5% της εν λόγω συγκομιδής κρίνεται ως υψηλής ποιότητας – μπορεί, δηλαδή, να αξιοποιηθεί για

την παρασκευή άρτου. Η ποσότητα του έως τώρα συγκομισθέντος αραβόσιτου ανέρχεται σε 696 χιλιάδες τόνους (έως τώρα αύξηση 5,1% σε ετήσια βάση).

Οι καλλιέργειες της βιομηχανικής γεωργίας καταλαμβάνουν το 34,5% της καλλιεργήσιμης επιφάνειας (23,1% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων) και εντοπίζονται στο Β.Δ. τμήμα της χώρας (23,6%).

Βάσει σχετικών ανακοινώσεων του Υπουργείου Γεωργίας, το 2011 αξιοποιήθηκαν 26.622 εκτάρια για βιολογικές καλλιέργειες, μεταξύ των οποίων κυριαρχούν τα δημητριακά. Οι εγγεγραμμένοι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων ανήλθαν το 2011 σε πάνω από 1.000, αυξημένοι κατά περίπου 30% σε σχέση με το 2010.

Επίσης στην κτηνοτροφία παρατηρείται, κατά τα τελευταία χρόνια, αυξανόμενη τάση συγκέντρωσης των μονάδων εκτροφής, η οποία έχει οδηγήσει σε μείωση του αριθμού των κτηνοτροφικών μονάδων. Στην απογραφή του 2010, οι ενεργές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις αριθμούσαν περί τις 280.300, εκ των οποίων το 34,1% εξέτρεφε βοοειδή, 66,2% πουλερικά και 82,5% αμνοερίφια. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία (2012), στη Βουλγαρία εκτρέφονται 526.000 βοοειδή (κυρίως αγελάδες), 9.000 βουβάλια, 531.000 χοίροι, 1,54 εκατ. αμνοερίφια (88% εξ αυτών είναι αρνιά/πρόβατα και τα υπόλοιπα αίγες/κατσίκια).

Ο γεωργικός συγκαταλέγεται μεταξύ των λίγων οικονομικών τομέων της Βουλγαρίας, οι οποίοι έχουν να επιδείξουν πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο. Κατά την περίοδο 2008 – 2011, ο όγκος των βουλγαρικών συναλλαγών γεωργικών προϊόντων παρουσίασε αύξηση κατά περίπου 40%. Το 2011, οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων αυξήθηκαν κατά 24,2% έναντι αύξησης 34,7% το 2010, αντιπροσωπεύοντας το 16,3% των συνολικών εξαγωγών (έναντι 16,8% το 2010) και το 9,7% των συνολικών εισαγωγών της χώρας (έναντι 9,9% το 2010). Το εμπόριο γεωργικών προϊόντων με την ΕΕ, η οποία αποτελεί τον κυριότερο εμπορικό εταίρο της Βουλγαρίας, αντιπροσωπεύει το 74,3% (έναντι 75,3% το 2010) του συνολικού όγκου εμπορικών συναλλαγών γεωργικών προϊόντων της χώρας.

Το εξωτερικό εμπόριο γεωργικών προϊόντων της Βουλγαρίας παρουσίασε την εξής εικόνα κατά το διάστημα 2009 – 2011:

Πίνακας 2: Εξαγωγές και εισαγωγές βουλγαρικών αγροτικών προϊόντων

σε εκατ. €	2009	2010	2011	2011 με την ΕΕ
εξαγωγές FOB	1.942,1	2.616,1	3.449,4	2.561,5
εισαγωγές CIF	1.595,3	1.902,1	2.372,0	1.909,4
Ισοζύγιο	+346,8	+714,0	+1.077,4	+652,1

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο γεωργικός τομέας στην Βουλγαρία συνοψίζονται:

- Στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και του αγροτικού κλήρου: ο κατακερματισμός της αγροτικής γης αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Βουλγαρίας μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Επισημαίνεται, πάντως, η τάση σταδιακής συγκέντρωσης των αγροτικών εκτάσεων και, μάλιστα, προς όφελος εταιρικών σχημάτων (32% ΩΓΕ για εταιρείες και 18% για συνεταιρισμούς) έναντι των φυσικών προσώπων (34% ΩΓΕ). Δεν είναι τυχαίο ότι αρκετά γραφεία real estate στη χώρα εξειδικεύονται στην ενοποίηση τέτοιων μικρών αγροτικών γαιών.
- Στη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού: περίπου το 59% των γεωργών είναι ηλικίας 55 ετών και άνω, ενώ μόλις το 7% είναι κάτω των 35 ετών.
- Στις χρόνιες υποεπενδύσεις στον τομέα που αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για την ενίσχυση της παραγωγικότητας, τον εκσυγχρονισμό και την βελτίωση του γεωργικού προϊόντος. Πάντως, ο Πρόεδρος του βουλγαρικού Συνδέσμου Ιδιοκτητών Αγροτικής Γης (BAALO), κ. Borislav Petkov, εκτιμά ότι, με δεδομένη την αύξηση των διεθνών τιμών των τροφίμων, θα υπάρξει αυξημένο ενδιαφέρον για τη γεωργία και την αγορά αγροτικών γαιών στη Βουλγαρία.

2.2 Δευτερογενής τομέας

Η παραγωγή στο **βιομηχανικό τομέα**, η ανάπτυξη του οποίου βασίσθηκε, κυρίως, στις πρώτες ύλες (σιδηρομεταλλεύματα, λιγνίτης) και στη φθηνή ηλεκτρική ενέργεια, επηρεάστηκε αρνητικά από την οικονομική κρίση ήδη από το τρίτο τρίμηνο του 2008. Αντιμέτωπος με την μειωμένη εξωτερική ζήτηση και την δυσχερή πρόσβαση σε πηγές άντλησης ρευστότητας, πολλές βιομηχανικές επιχειρήσεις στράφηκαν σε εκτεταμένες αναδιαρθρώσεις και σε περιορισμό των λειτουργικών δαπανών.

Το 2012 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου αυξήθηκε κατά 1,9% σε σημερινές τιμές (έναντι δυναμικής αύξησης 8,4% το 2011). Στα τέλη 2012, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής ενισχυόταν κατά περίπου 5,9% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Ανά επιμέρους κατηγορίες, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής σημείωνε στα τέλη του 2012 στο μεν εξορυκτικό κλάδο κάμψη 5,9% (σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2011), αλλά αύξηση στην ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο κατά 20,8%, καθώς και στη μεταποίηση κατά 2,7%. Βάσει των πιο πρόσφατων διαθέσιμων στοιχείων, ο ίδιος δείκτης του Ιουνίου 2013 σημείωνε, σε ετήσια βάση, συνολική κάμψη κατά 4,4% και ανά επιμέρους κλάδο κάμψη 11,4% στον εξορυκτικό κλάδο, κάμψη 4,5% στη μεταποίηση και άνοδο 0,8% στην ηλεκτρική ενέργεια.

Σύμφωνα με μελέτη του Στατιστικού Ινστιτούτου της Βουλγαρίας, το 2011 οι βιομηχανικές επιχειρήσεις επένδυσαν στην ανάπτυξή τους 10,6% λιγότερο σε

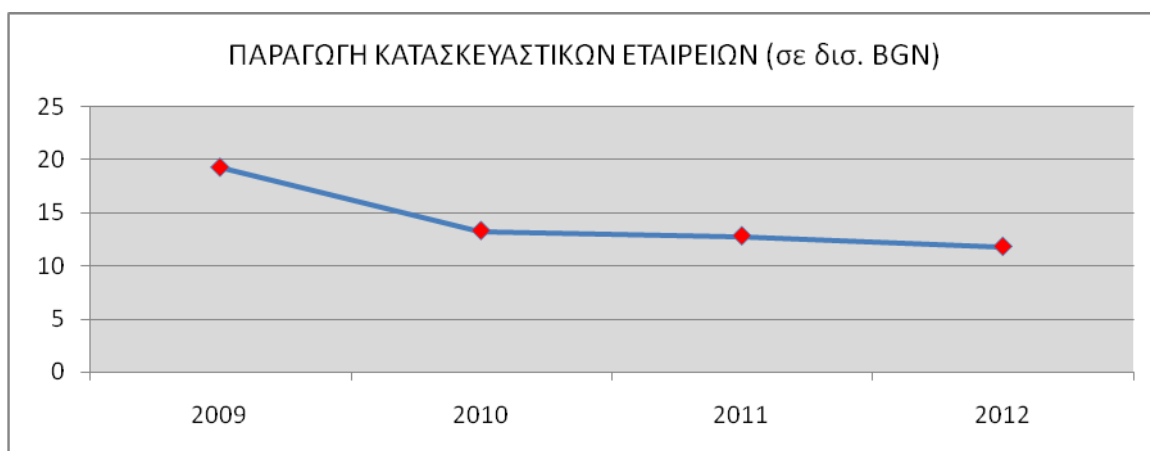

σχέση με το 2010. Κατά το 2012, όμως, σχεδίαζαν να επενδύσουν 17,5% παραπάνω σε σχέση με το 2011. Ωστόσο, η αύξηση αυτή φαίνεται να δρομολογείται, κυρίως, από το δημόσιο τομέα (+63,5%) και λιγότερο από τον ιδιωτικό (+8,7%). Ανά κλάδο, η μεγαλύτερη αύξηση επενδύσεων το 2012 εκτιμάται ότι έλαβε χώρα στην ενέργεια και τα ύδατα (+39,0%), καθώς και στις επιχειρήσεις ενδιάμεσων αγαθών (+35,6%).

Στα κυριότερα βιομηχανικά προϊόντα συγκαταλέγονται: σίδηρος, χαλκός, χάλυβας, πετρελαιοειδή, ηλεκτρονικά, χημικά, μηχανήματα και οικοδομικά υλικά. Ιδιαίτερα αξιόλογη είναι η σταθερή συμβολή του εξορυκτικού κλάδου (ασβεστολιθικά πετρώματα, καολίνης, αργιλικά πετρώματα κ.ά.) στην οικονομική μεγέθυνση της χώρας με σημαντικές προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης και προσέλκυσης ξένων επενδυτικών κεφαλαίων. Σημειώνεται ότι η Βουλγαρία είναι ο τρίτος κατά σειρά μεγαλύτερος παραγωγός χαλκού στην ΕΕ, ο έκτος στη παραγωγή ψευδάργυρου και ο ένατος στην παραγωγή άνθρακα.

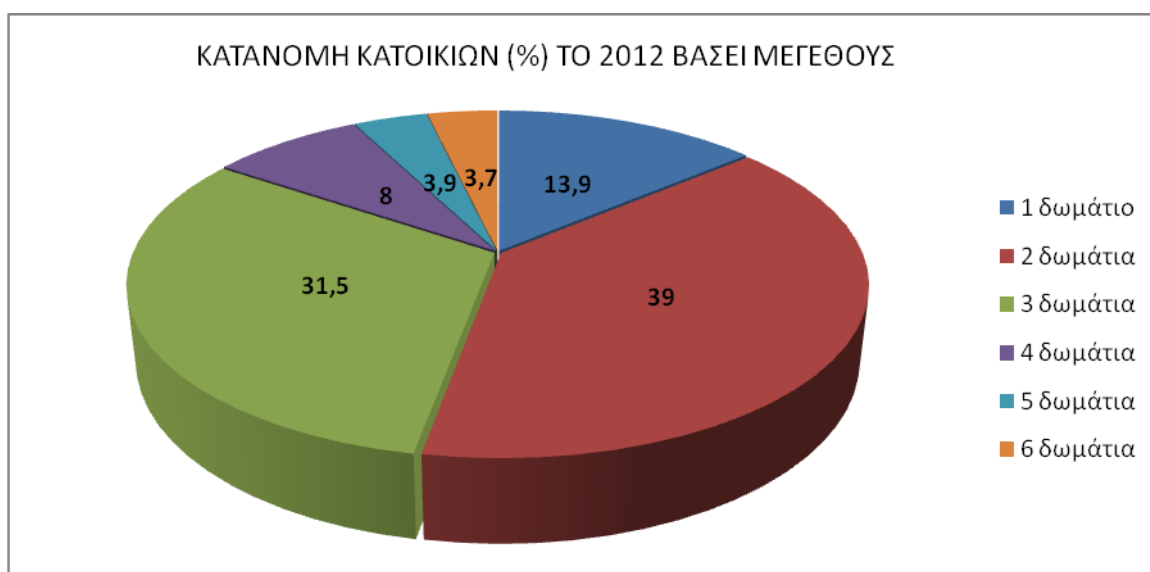
Σε ό,τι αφορά ειδικά τον κλάδο των **κατασκευών**, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, από το 2008 έως σήμερα η προστιθέμενη αξία του κλάδου παρουσιάζει σταθερά πτωτικές τάσεις (από BGN5.411 εκατ. το 2009 στα 3.936 εκατ. το 2012 σε τρέχουσες τιμές). Στο πλαίσιο αυτό, η ΑΠΑ στον τομέα των κατασκευών το 2012 σε σχέση με το 2011 παρουσίασε για ακόμη μια χρονιά σημαντική πτώση (-3,5%). Το 2012, το μερίδιο των κατασκευών στη συνολική ΑΠΑ ανήλθε σε 5,9% (έναντι 5,66% περίπου το 2011, το χαμηλότερο ποσοστό για τον κλάδο από το 2009, οπότε είχε ανέλθει στο 7,9%). Σημειώνεται ότι στην προ κρίσεως περίοδο, οι κατασκευές αναπτυσσόταν με ετήσιους ρυθμούς της τάξης του 10–14%.

Αρνητική είναι η τάση και σε ό,τι αφορά την καθαυτό παραγωγή των κατασκευαστικών εταιρειών το 2012 (περίπου -8%), με την κάμψη να είναι πιο περιορισμένη στην κατασκευή κτηρίων και στις ειδικές κατασκευαστικές εργασίες και πιο έντονη στα διάφορα έργα (civil engineering).

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

Σε ό,τι αφορά ειδικά τις κατοικίες (dwellings), επισημαίνεται ότι το 2012 ο σχετικός ρυθμός κατασκευών ήταν έντονα πτωτικός (-29% σε ό,τι αφορά τις επιμέρους μονάδες και -25% σε ό,τι αφορά το συνολικό χώρο κάλυψης), τόσο στις πόλεις όσο και στις κωμοπόλεις και στα χωριά (στα τελευταία είχε το 2011 απρόσμενα καταγραφεί εντυπωσιακό ποσοστό αύξησης +75% σε ό,τι αφορά τις επιμέρους μονάδες και +65% σε ό,τι αφορά το συνολικό χώρο κάλυψης - βέβαια, η κατασκευαστική δραστηριότητα είναι σαφώς πιο περιορισμένη στα χωριά με αποτέλεσμα να μην ανατρέπεται η συνολική αρνητική τάση). Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά των κατοικιών, τα 2/5 αυτών είναι δύο δωματίων και το 1/3 τριών δωματίων. Βλ. και το σχετικό διάγραμμα:

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

Συγκριτικά με το 2008, το ποσοστό των κατοικιών με τρία δωμάτια περιορίστηκε κατά 2% (31,5% από 33,5%). Το μερίδιο των κατοικιών με έως δύο δωμάτια περιορίστηκε κατά περίπου 1,6%, ανερχόμενο πλέον στο 52,9%, ενώ κατά 5,6% αυξήθηκε και το ποσοστό των κατοικιών με τέσσερα δωμάτια και άνω (15,6% το 2011).

Όπως προκύπτει από τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Στατιστικού Ινστιτούτου, ύστερα από μια προσωρινή άνοδο τον Απρίλιο, νέα σημαντική κάμψη κατέγραψε η κατασκευαστική δραστηριότητα το Μάιο (-10,8%) και Ιούνιο (-8,8%) τ.έ. Αναλυτικότερα, τον Ιούνιο τ.έ. η κατασκευαστική δραστηριότητα κατέγραψε κάμψη της τάξης του 6,6% σε ό,τι αφορά την κατασκευή κτηρίων και 11,9% σε ό,τι αφορά τη λοιπή κατασκευαστική δραστηριότητα (civil engineering). Εκτιμάται ότι ο κλάδος πιθανώς να καταγράψει κάποια, έστω περιορισμένη, ανάκαμψη, κατά το δεύτερο ήμισυ του 2013. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο δείκτης επιχειρηματικού κλίματος, ο οποίος, ειδικά για τον κλάδο των κατασκευών, τον Αύγουστο τ.έ. ενισχύθηκε κατά 2,4%.

2.3 Τριτογενής τομέας

Στον τομέα των υπηρεσιών, αύξηση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας τους παρουσίασαν το 2012 οι κάτωθι κλάδοι: ο κλάδος **εμπορίου-ξενοδοχείων-εστιατορίων και μεταφορών και επικοινωνιών** (+1,8%), η **αγορά ακινήτων** (+0,1%), η **δημόσια διοίκηση-άμυνα-εκπαίδευση και υγεία** (+1,0%), οι **τέχνες και η διασκέδαση** (+1,2%). Αντιθέτως, και σε αντίθεση με πέρυσι, καθοδική ήταν η τάση των **τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας** (-3,6%) και των **επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων** (-5,3%). Κάμψη, επίσης, κατέγραψαν ο **χρηματοοικονομικός** (τράπεζες – ασφάλειες) κλάδος, του οποίου η ΑΠΑ το 2012 μειώθηκε κατά 1,9%. Πάντως, το μερίδιο του εν λόγω κλάδου στη συνολική ΑΠΑ της οικονομίας διατηρήθηκε σε παρόμοια με τα περυσινά ποσοστά (περίπου 7%), τα υψηλότερα από το 2006. Η οριακή αύξηση των τριών σημαντικότερων (ως ποσοστού επί της ΑΠΑ) κλάδων των υπηρεσιών, δηλαδή των (i) εμπορίου-ξενοδοχείων-εστιατορίων και μεταφορών και επικοινωνιών, (ii) εκπαίδευσης και υγείας και (iii) αγοράς ακινήτων, σε συνδυασμό με την κάμψη του χρηματοοικονομικού κλάδου, εξηγούν, σε σημαντικό βαθμό τους λόγους για τους οποίους η ανάκαμψη της βουλγαρικής οικονομίας κινείται ακόμη σε χαμηλούς ρυθμούς.

Βάσει των διαθέσιμων στοιχείων για το β' τρίμηνο 2013, ο τομέας των υπηρεσιών παρουσιάζει ανάμικτες τάσεις. Σε θετικό πρόσημο κινούνται, για το ως άνω διάστημα, οι κλάδοι των επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων (+1,4% έναντι κάμψης -0,4% το α' τρίμηνο), των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (+2,0% έναντι ανόδου 1,2% το α' τρίμηνο) και χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών (+3,9% έναντι ισχνής ανόδου 0,4% το α' τρίμηνο). Σε αρνητικό πρόσημο βρίσκονται οι κλάδοι εμπορίου-ξενοδοχείων-εστιατορίων και μεταφορών και επικοινωνιών (-0,5% έναντι ανόδου +1,4% το α' τρίμηνο), δημόσιας διοίκησης-άμυνας-εκπαίδευσης και υγείας (-0,7% έναντι μικρής ανόδου +0,2% το α' τρίμηνο) και των τεχνών και διασκέδασης (-2,0% έναντι ανόδου +1,7% το α' τρίμηνο), ενώ αμετάβλητος παρέμεινε το διάστημα αυτό ο κλάδος της αγοράς ακινήτων (έναντι ανόδου 1,4% το α' τρίμηνο).

Θετικά αξιολογούνται οι επιδόσεις της **χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης**, η οποία επέδειξε σταθερότητα και ανθεκτικότητα στις εξωτερικές πιέσεις χάρη στα μέτρα αντικυκλικής πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας Βουλγαρίας (BNB), με κυριότερο το μέτρο για την μείωση των υποχρεωτικών ρευστών διαθεσίμων των εμπορικών τραπεζών κατά την διάρκεια του 2009, προκειμένου να ενισχυθεί η ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος και να ενθαρρυνθεί η πιστωτική επέκταση. Εντός του 2011 η BNB τροποποίησε την Οδηγία 9, που αφορά στην αξιολόγηση και κατηγοριοποίηση των του επιπέδου έκθεσης των τραπεζών σε πιστωτικούς κινδύνους, ώστε οι τελευταίοι να ελέγχονται πιο αποτελεσματικά.

Βάσει πρόσφατων στοιχείων της BNB, στα τέλη του 2012 η συνολική κερδοφορία των τραπεζών ήταν της τάξης των BGN 567 εκατ., μειωμένη κατά 19 εκατ. (3,2%)

σε σχέση με το 2011. Παράλληλα, ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου δανεισμού περιορίστηκε στο 1,1%, συνιστώντας το 1/3 της συνολικής ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ανησυχίες προκαλεί η παράλληλη επιδείνωση του χαρτοφυλακίου δανείων των εμπορικών τραπεζών. Τη συνεχιζόμενη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει επανειλημμένως επισημάνει ως το κύριο τρέχον πρόβλημα των βουλγαρικών τραπεζών και το ΔΝΤ σε σειρά εκθέσεων του. Είναι αξιοσημείωτο ότι, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, που αποτελούν μέρος του χαρτοφυλακίου των τραπεζών, ανήλθε το 2012 στο 16,9% έναντι 12% στα τέλη του 2010. Και ενώ προς τα τέλη του 2012 κατεγράφησαν τάσεις περιορισμού των εν λόγω «κακών» δανείων, το 2013 φαίνεται το ποσοστό τους να ενισχύεται εκ νέου. Πάντως, σύμφωνα με τη βουλγαρική Κεντρική Τράπεζα (BNB), οι επιπτώσεις των ως άνω δυσμενών εξελίξεων περιορίζονται λόγω του ότι, κατά το ως άνω διάστημα, αφενός τα ρευστά διαθέσιμα των τραπεζών παρέμειναν σε ικανοποιητικά επίπεδα, με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να δείχνουν ικανά να αντλούν κεφάλαια όποτε χρειάζεται, και αφετέρου παρατηρήθηκαν αυξητικοί ρυθμοί στις καταθέσεις. Επιπλέον, το 2012 παρατηρήθηκε ελαφρά ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών (διαμορφώθηκε στο 16,66%), η οποία αποτυπώνεται και στο δείκτη κεφαλαίων πρώτης βαθμίδας (Tier 1 Capital Adequacy), ο οποίος στα τέλη Δεκεμβρίου 2012 αυξήθηκε στο 15,16%, με ρυθμούς μάλιστα ταχύτερους σε σχέση με το κεφάλαιο κάλυψης πιστωτικών κινδύνων.

Σύμφωνα με την BNB, η σταθερότητα του τραπεζικού κλάδου συνετέλεσε στη συνολική μακροοικονομική σταθερότητα και διατήρησε την εμπιστοσύνη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Από την πλευρά της, η Moody's εκτιμά τον κίνδυνο έκθεσης της χώρας σε πιστοληπτικό γεγονός ως μεσαίο, λόγω της εκτενούς «ευρωπαϊκής» (europization) της οικονομίας, της σημαντικής παρουσίας χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων ελληνικών συμφερόντων στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, του υψηλού εξωτερικού χρέους και της χαμηλής εξωτερικής ρευστότητας που θέτουν κινδύνους «στην απίθανη περίπτωση», σύμφωνα με τη Moody's, μεταβολής του ισχύοντος καθεστώτος νομισματικής πολιτικής που βασίζεται στην σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία BGN-€. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξαίρει τη σταθερότητα και ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα της χώρας, αλλά επισημαίνει τη χαμηλή κερδοφορία και την ιδιαίτερα αργή πιστωτική επέκταση που ενέχουν κινδύνους για την ανάπτυξη της Βουλγαρίας.

II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 2012

1. Οικονομική μεγέθυνση

Το 2010, η βουλγαρική οικονομία εξήλθε από την ύφεση με βραδύ ρυθμό, ο οποίος το 2011 επιταχύνθηκε ελαφρά (+1,7%). Το 2012, όμως, η επιτάχυνση αυτή δεν συνεχίστηκε και η ανάπτυξη ήταν αναιμική (+0,8%). Η εν λόγω περιορισμένη μεγέθυνση της οικονομίας αποδίδεται κατά κύριο λόγο στη στασιμότητα των εξαγωγών (ύστερα από την εντυπωσιακή άνοδο του 2011) και στα χαμηλά επίπεδα, στα οποία κινείται ακόμη η εγχώρια κατανάλωση. Παράλληλα, οι εισροές κεφαλαίων για άμεσες επενδύσεις (ΑΞΕ) και οι κατασκευές συνέχισαν να κινούνται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα.

Στις θετικές εξελίξεις του 2012 καταγράφονται η διατήρηση του ελλείμματος και του χρέους σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα, αλλά και η συνεχιζόμενη αύξηση των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών (στο βαθμό που συνέβαλε στην ενίσχυση των τραπεζικών καταθέσεων). Από την άλλη, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επανήλθε σε αρνητικό πρόσημο, ενώ αρνητική εξέλιξη συνιστά η μείωση της απασχόλησης με τη συνακόλουθη διαρκή αύξηση της ανεργίας, η οποία καταγράφει υψηλά πενταετίας. Ο πληθωρισμός παρουσίασε αποκλιμάκωση, αλλά διατηρείται σε σχετικά υψηλά επίπεδα.

Πίνακας 3 : Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών δεικτών Βουλγαρίας

	2010	2011	2012	2013*
ΑΕΠ, σε τρέχουσες τιμές (€ δισεκ.)	36,0	38,4	39,7	41,6
ΑΕΠ κατά κεφαλή σε €	4.786	5.169	5.436	5.700
Δείκτης μεταβολής (volumeindex) ΑΕΠ (%)	+0,4	+1,7	+0,8	+1,0–1,2
Ιδιωτική κατανάλωση (μεταβολή %)	-1,1	+0,6	+2,1	+3,0
Ανεργία (%)	10,2	11,2	12,3	12,4–13,0
Πληθωρισμός (% , σε ετήσια βάση)	2,4	4,2	3,0	2,0–2,5
Δημοσιονομικό Ισοζύγιο (%επί ΑΕΠ)	-3,9	-2,1	-0,5	-1,3 – -1,8

Ισοζύγιο τρεχ. συναλλαγών (%επί ΑΕΠ)	-1,0	+1,0	-0,7	-1,9
Εμπορικό Ισοζύγιο (% επί ΑΕΠ)	-11,9	-6,7	-8,2	
Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (€ δισεκ.)	1,21	1,32	1,48	1,50–1,70
Κρατικό Χρέος (% επί ΑΕΠ)	16,3	16,8	17,6	18,0
Εξωτερικό χρέος (% επί ΑΕΠ)	102,8	94,1	94,8	
- Δημόσιος τομέας	11,9	7,7	9,0	
- Ιδιωτικός τομέας	90,9	86,4	85,8	

(*) εκτιμήσεις (διεθνών οικονομικών οργανισμών & χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων)

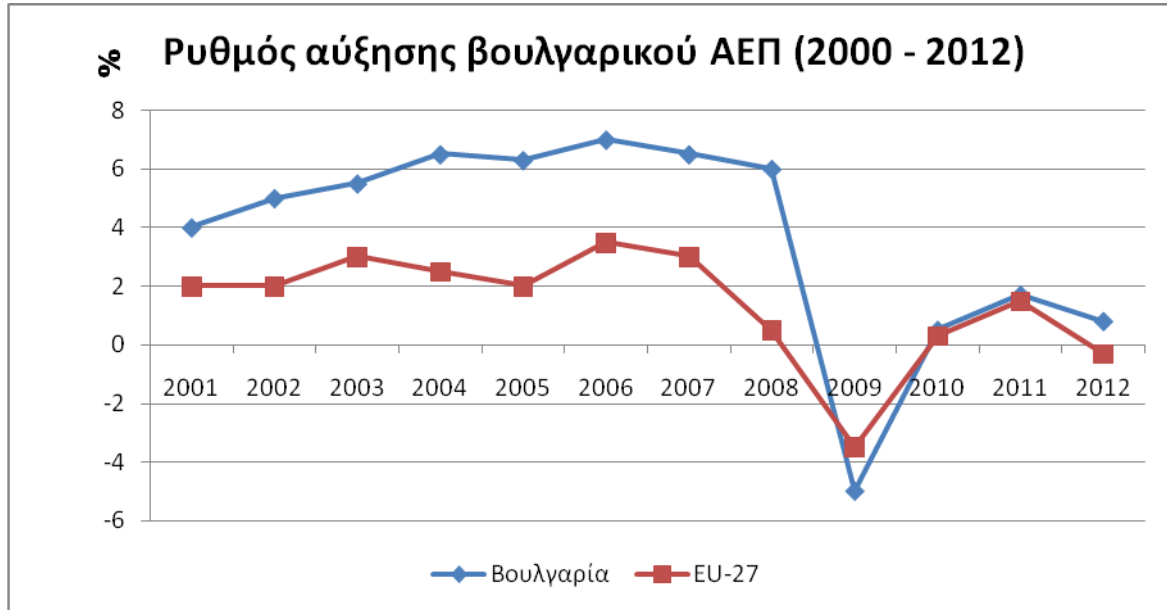
Πηγή : Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)–Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των διεθνών οικονομικών οργανισμών για την βουλγαρική οικονομία (αλλά και της ίδιας της κυβέρνησης πλέον), ο ρυθμός ανάπτυξης της για το 2013 τοποθετείται στο 0,5– 1% (βλ. και τις σχετικές προβλέψεις του CED³) και περίπου 2,0% για το 2014. Η επιβράδυνση της ανάπτυξης για το 2013 οφείλεται τόσο στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και την κρίση στην ευρωζώνη, ειδικότερα, όσο και στην παρατηρηθείσα πολιτική αστάθεια στο εσωτερικό της χώρας, τουλάχιστον μέχρι το τέλος του θέρους. Ως θετικό στοιχείο θεωρείται η αναζωογόνηση των εξαγωγών κατά το πρώτο ήμισυ του 2013. Σύμφωνα, επίσης, με τις εκτιμήσεις των διεθνών οικονομικών οργανισμών, ο μεν πληθωρισμός αναμένεται να διαμορφωθεί περίπου στο 2% τόσο το 2013 όσο και το 2014, η δε ανεργία να κυμανθεί μεταξύ 12,5–11,5% την ίδια διετία (με τάσεις αποκλιμάκωσης).

Το κατωτέρω διάγραμμα, βασισμένο σε πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, εμφανίζει τον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ, κατά την τελευταία δεκαετία, σε σχέση με αυτόν της ΕΕ-27:

³Center for Economic Development: <http://www.ced.bg/uploads/publication/BG%20Economy%20-%20summary%20ENG.doc>.

Οικονομικές εξελίξεις κατά το 2013 – Συνοπτική παρουσίαση βάσει προσωρινών στοιχείων

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών Βουλγαρίας, ο ρυθμός της **ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ**, κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013, διαμορφώθηκε στο 0,2% (έναντι ανόδου 0,4% το α' τρίμηνο 2013) και στο -0,1% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Η μικρή αυτή αύξηση οφείλεται κυρίως στη δυναμική αύξηση των **εξαγωγών**. Η **ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ)** ενισχύθηκε κατά 0,2% την ως άνω περίοδο και κατανέμεται ως εξής: Υπηρεσίες: 61,8%, βιομηχανία: 31,8%, γεωργία: 6,4%. Όπως ήδη επισημάναμε, παρά την επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, οι εξαγωγές ακολουθούν ανοδικές τάσεις και το **εμπορικό έλλειμμα** συρρικνώνεται (βλ. αναλυτικότερα το αμέσως επόμενο κεφάλαιο για το εξωτερικό εμπόριο).

Ο δείκτης **επιχειρηματικού κλίματος** υποχώρησε τον Ιούνιο 2013 κατά 0,7%. Αναλυτικότερα, το λιανικό εμπόριο υποχώρησε κατά 5,3%, οι υπηρεσίες κατά 1,2% και οι κατασκευές κατά 1,0%, ενώ μόνο η βιομηχανία εμφάνισε θετικό πρόσημο (+2%). Αντίθετα, οι **λιανικές πωλήσεις** κινήθηκαν σε θετικό πεδίο για πρώτη φορά από τον Αύγουστο 2012 (+3,8%).

Το β' τρίμηνο 2013, η **ανεργία** ανήλθε στο 12,9% (έναντι 13,8%, το α' τρίμηνο), αυξημένη κατά 0,6% συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Τον Ιούλιο 2013, η ανεργία διαμορφώθηκε στο 10,8% έναντι 10,7% τον Ιούνιο. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι αρνητικές τάσεις στην απασχόληση αντανακλούν τη μείωση του εργατικού δυναμικού και σχετίζονται και την αρνητική δημογραφική εξέλιξη του πληθυσμού της χώρας. Ο **μέσος μισθός** στη Βουλγαρία το δεύτερο τρίμηνο του 2013 διαμορφώθηκε στα BGN 799 (περίπου €409) παρουσιάζοντας

άνοδο 2,7% σε σχέση με το α' τρίμηνο τ.έ. Το α' εξάμηνο 2013 συνεχίσθηκε η σταδιακή αποκλιμάκωση του **πληθωρισμού**, το επίπεδο του οποίου σταθεροποιήθηκε στο 2,6% σε ετήσια βάση (ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 3,5%). Στο 91,4% του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στα τέλη Ιουνίου 2013 το **ακαθάριστο εξωτερικό χρέος**, ενώ στο 17% κυμάνθηκε το **δημόσιο χρέος** κατά την ίδια περίοδο. Τέλος, στα τέλη Ιουνίου 2013 κατεγράφη **ταμειακό έλλειμμα** της τάξης των BGN 7,6 εκατ. (περίπου €3,9 εκατ. – βλ. αναλυτικότερα κατωτέρω στο κεφάλαιο για τις δημοσιονομικές εξελίξεις).

Εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών και χρηματοπιστωτικών οίκων για την κατάσταση της βουλγαρικής οικονομίας

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η εξωτερική θέση της χώρας παραμένει αρνητική, αν και καταγράφονται θετικές εξελίξεις την τελευταία τριετία ως προς τον τομέα αυτό: αποπληρωμές χρέους και ονομαστική οικονομική ανάπτυξη έχουν μειώσει το εν λόγω χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ. Παράλληλα, οι προσδοκίες μεγαλύτερης οικονομικής ανάπτυξης και η πορεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, που παραμένει ισορροπημένο, χάρη, κυρίως, στην ενίσχυση των εξαγωγών, εκτιμάται ότι πιθανώς θα οδηγήσουν σε βελτίωση της διεθνούς επενδυτικής θέσης της χώρας. Παρόλα αυτά, κίνδυνοι για την πορεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συνεχίζουν να υφίστανται (η οικονομική ανάκαμψη πιθανώς να επιφέρει αύξηση των εισαγωγών), αν και η Επιτροπή εκτιμά ως χαμηλή την πιθανότητα επανάληψης ενός αναπτυξιακού μοντέλου παρόμοιου των προ κρίσης ετών (βασισμένου σε ΑΞΕ, κυρίως, στην αγορά γης), το οποίο και είχε συντελέσει αποφασιστικά την εποχή εκείνη στο υψηλό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Ένας άλλος κίνδυνος που εντοπίζει η Επιτροπή είναι η πιθανή υπονόμευση της διεθνούς (εξωτερικής) ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ο περιορισμός των οφελών από την αύξηση των εξαγωγών και των μεριδίων των εν λόγω εταιρειών στις ξένες αγορές, λόγω των ταχέως ρυθμού αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, που είναι ένας από τους υψηλότερους στην ΕΕ.

Στην ετήσια έκθεσή του (web: http://www.moodys.com/research/Moodys-Bulgarias-creditworthiness-is-supported-by-low-debt-levels-and--PR_277071?WT.mc_id=NLTITLE_YYYYMMDD_PR_277071), ο οίκος πιστοληπτικής αξιολόγησης Moody's επιβεβαιώνει την πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας (Baa2), η οποία, όπως αναφέρει σχετικά, υποστηρίζεται από τα υγιή δημοσιονομικά της κατάσταση και τη συνεχιζόμενη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας. Λόγω του χαμηλού δημοσιονομικού ελλείμματος και δημοσίου χρέους, η κυβερνητική δημοσιονομική ισχύς της χώρας εκτιμάται ως «υψηλή» (high). Γίνεται, όμως, παράλληλα, αναφορά σε εκθέσεις διεθνών οργανισμών, όπως της Παγκόσμιας Τράπεζας, βάσει των οποίων η κυβερνητική αποτελεσματικότητα σε τομείς όπως το κράτος δικαίου και η καταπολέμηση της διαφθοράς χρήζει περαιτέρω βελτίωσης.

Σύμφωνα με τη MOODY'S, η οικονομική και θεσμική ισχύς της χώρας αξιολογείται ως «μέτρια» (moderate), λόγω του μικρού μεγέθους της (\$51 εκατ. ή

€40 εκατ.). Ο οίκος αξιολόγησης αναφέρεται στις διαδηλώσεις του τελευταίου διαστήματος, υπογραμμίζοντας τη δυσανεξία του εκλογικού σώματος λόγω των συνεχιζόμενων μέτρων λιτότητας, αλλά εκτιμά ότι, ακόμη και αν προκληθούν πρόωρες εκλογές, η χώρα θα παραμείνει στο δρόμο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, καθώς τα κυριότερα πολιτικά κόμματα δεσμεύονται να συνεχίσουν τη συνετή δημοσιονομική διαχείριση.

Από την πλευρά του, ο διεθνής οίκος πιστοληπτικής αξιολόγησης Fitch επιβεβαίωσε την αξιολόγηση BBB- της Βουλγαρίας όσον αφορά στο δείκτη μακροπρόθεσμης πιστοληπτικής ικανότητας (long-term foreign currency IDR – short-term local currency IDR: BBB) με σταθερές προοπτικές (stable outlook). Ο οίκος προβλέπει ανάπτυξη του ΑΕΠ της χώρας κατά 1% το 2013, κατά 1,7% το 2014 και κατά 2,3% το 2015. Ο οίκος εκτιμά ότι το κρατικό έλλειμμα θα ανέλθει στο 1,7% του ΑΕΠ τη διετία 2013 – 2014 (έναντι προβλέψεως 1,3% του υλοποιούμενου για το 2013 προϋπολογισμού). Η αξιολόγηση αντικατοπτρίζει το χαμηλό επίπεδο κρατικού χρέους το οποίο ανέρχεται στο 18,5% του ΑΕΠ, το δεύτερο χαμηλότερο μεταξύ των χωρών που έχουν λάβει αντίστοιχη αξιολόγηση, ενώ σύμφωνα με τον FITCH το εν λόγω χρέος δεν πρόκειται να ξεπεράσει το 20% μέχρι το 2015.

Η FITCH σημειώνει ότι ο βουλγαρικός τραπεζικός τομέας διατηρεί καλή κεφαλαιοποίηση. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανέρχονται στο 16,9% (Απρίλιος του 2013) και είναι καλά διασφαλισμένα. Σύμφωνα με τη FITCH (και παρά τις σταθερές προοπτικές), οι κάτωθι παράγοντες/κίνδυνοι μπορούν να οδηγήσουν σε (θετική ή αρνητική) αναθεώρηση της πιστοληπτικής αξιολόγησης της χώρας:

- Η διασύνδεσή της (δημοσιονομικοί και εμπορικοί) με την ευρωζώνη και η ευαισθησία της σε εξελίξεις στην τελευταία.
- Το χαμηλό χρέος, το οποίο επιτρέπει μια «ήπια» αύξηση των κοινωνικών δαπανών. Εάν, όμως, υπάρξει ουσιαστική επιδείνωση των προοπτικών ανάπτυξης και των δημοσιονομικών επιδόσεων, τότε η ως άνω αύξηση των κοινωνικών δαπανών μπορεί να οδηγήσει σε αρνητική αξιολόγηση.
- Αντίθετα, η υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων μπορεί να οδηγήσει, λόγω της ενίσχυσης της σταθερότητας του οικονομικού περιβάλλοντος, σε θετική αξιολόγηση.

Πάντως, η Fitch, ταυτιζόμενη, εν προκειμένω, με τη MOODY'S, εκτιμά ότι η Βουλγαρία θα συνεχίσει να ακολουθεί συνετές δημοσιονομικές πολιτικές και πως η πολιτική σταθερότητα στη χώρα δεν πρόκειται να διαταραχθεί σημαντικά.

Πίνακας 4: Τρέχουσες αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας Βουλγαρίας

Οίκος αξιολόγησης	Αξιολόγηση	Προοπτικές
Moody's	Baa2	Σταθερές
S&P	BBB	Σταθερές
Fitch	BBB-	Σταθερές

2. Εξωτερικό εμπόριο

Η ανάκαμψη των **εξαγωγών**, η οποία ξεκίνησε το 2010 (+33,2%), συνεχίστηκε με εξίσου έντονους ρυθμούς και το 2011 (+30%), υπερβαίνοντας – και μάλιστα κατά €5 δισεκ. – τα προ κρίσης επίπεδα, αλλά το 2012 περιορίστηκε η δυναμική της (+2,6%). Η συνολική αξία των β/εξαγωγών το 2012 ανήλθε στα €20,8 δισεκ., ενώ οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν στα €25,5 δισεκ. (+8,9%), γεγονός που οδήγησε στη διεύρυνση του **εμπορικού ελλείμματος** κατά €1,6 δισεκ. ή περίπου 49% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι ανασταλτικοί της περαιτέρω ανάκαμψης των εξαγωγών παράγοντες εντοπίζονται στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, τη μείωση της κατανάλωσης στην Ευρωζώνη που πλήττεται από την κρίση, αλλά και στο ότι τη διετία 2010–2011 είχαν ήδη επιτευχθεί εντυπωσιακοί ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών.

Πίνακας 5 : Εξωτερικό εμπόριο Βουλγαρίας κατά γεωγραφικές ζώνες(εκατ. €)

	Εξαγωγές (FOB)			Εισαγωγές (CIF)		
	2011	2012	12/11 %	2011	2012η	12/11 %
ΣΥΝΟΛΟ	20.264,3	20.793,1	+2,6	23.406,8	25.484,0	+8,9
Χώρες Ε.Ε.	12.604,4	12.152,3	-3,6	13.898,8	14.936,9	+7,5
- Γερμανία	2.355,2	2.126,7	-9,7	2.536,0	2.835,7	+11,8
- Ιταλία	1.760,8	1.763,9	+0,2	1.671,8	1.685,4	+0,8
- Ρουμανία	1.933,3	1.670,9	-13,6	1.616,5	1.663,8	+2,9
- Ελλάδα	1.423,5	1.493,8	+4,9	1.313,1	1.541,1	+17,8
- Γαλλία	855,2	825,0	-3,5	760,4	746,2	-1,9
- Βέλγιο	999,3	765,4	-23,4	397,5	445,9	+12,2
- Ισπανία	543,6	539,5	-0,8	1.238,4	1.135,2	-8,3
- Αυστρία	388,2	380,2	-2,1	784,7	781,8	-0,4
Χώρες εκτός Ε.Ε.	7.659,9	8.640,8	+12,8	9.507,7	10.547,1	+10,9
Χώρες Κ.Α.Κ.	992,9	1.016,8	+2,4	5.215,9	6.065,8	+16,3
- Ρωσία	542,1	562,2	+3,7	4.127,1	5.299,7	+28,4
- Ουκρανία	288,9	245,6	-15,0	939,7	540,6	-31,8
Χώρες Ο.Ο.Σ.Α.	2.476,6	2.900,8	+17,1	1.909,9	1.872,4	-2,0
- Τουρκία	1.733,1	1.955,4	+12,8	1.106,7	1.187,3	+7,3
- ΗΠΑ	265,0	371,3	+40,1	196,8	173,1	-12,1
- Δημ. της Κορέας	96,5	117,0	+21,3	119,8	93,8	-21,6
- Καναδάς	86,9	106,0	+22,0	31,2	34,7	+11,2
Χώρες ΕFΤΑ	162,6	192,3	+18,2	194,5	216,7	+11,4
- Ελβετία	125,8	157,0	+24,8	181,4	208,5	+14,9
- Νορβηγία	31,7	30,7	-3,1	11,4	7,9	-30,6

Λοιπές Χώρες	4.027,8	4.530,9	+12,5	2.187,4	2.392,2	+9,4
- Κίνα	293,7	595,0	+102,6	678,8	758,3	+11,7
- Σερβία	478,4	442,4	-7,5	253,9	249,6	-1,7
- FYROM	461,3	392,7	-14,9	250,6	256,2	+2,2
- Γεωργία	230,1	285,2	+24,0	196,3	172,6	-12,1

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο (NSI)

Στις χώρες της ΕΕ κατευθύνεται το μεγαλύτερο μέρος των βουλγαρικών εξαγωγών (58,4% έναντι 62,2% το 2011 και 60,8% το 2010) αλλά και από την ίδια περιοχή προέρχεται ο κύριος όγκος των εισαγωγών (58,6% έναντι 59,4% το 2011 και 58,6% το 2010). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την κρίση που πλήττει την τελευταία τριετία την Ευρωζώνη, έχει οδηγήσει κυβερνητικούς παράγοντες κατά το παρελθόν να αναφερθούν στην ανάγκη μεγαλύτερης διαφοροποίησης των βουλγαρικών εξαγωγών σε τρίτες εκτός ΕΕ χώρες.

Ο κατωτέρω πίνακας παρουσιάζει τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Βουλγαρίας, κατά το 2012, καθώς και τα ποσοστά συμμετοχής τους στο σύνολο του εξωτερικού εμπορίου της χώρας:

Πίνακας 6: Κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Βουλγαρίας κατά το 2012

Εισαγωγές (FOB, δισεκ. €)			Εξαγωγές (CIF, δισεκ. €)		
	Αξία	%		Αξία	%
Σύνολο	25,48	100,00	Σύνολο	20,79	100,00
Ρωσία	5,30	20,80	Γερμανία	2,13	10,25
Γερμανία	2,84	11,15	Τουρκία	1,96	9,43
Ιταλία	1,69	6,63	Ιταλία	1,76	8,47
Ρουμανία	1,66	6,52	Ρουμανία	1,67	8,03
Ελλάδα	1,54	6,04	Ελλάδα	1,49	7,17
Τουρκία	1,19	4,67	Γαλλία	0,83	3,99
Ισπανία	1,14	4,47	Βέλγιο	0,76	3,66
Λοιπές χώρες	10,12	39,72	Λοιπές Χώρες	10,19	49,00

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο Βουλγαρίας (NSI)

Ως προς τη σύνθεση των βουλγαρικών εξαγωγών (πίνακας κατωτέρω), αύξηση σημείωσαν οι εξαγωγές στις κατηγορίες των *ορυκτών καυσίμων* (+23,7% συνολικά και +22,1% στις χώρες ΕΕ), *τροφίμων & ζώντων ζώων* (+8,7% συνολικά και +8,6% στις χώρες ΕΕ), *ελαίων και λιπών* (+2,7% συνολικά και +2,4% προς τις χώρες ΕΕ), *χημικών & συναφών* (+6,6% συνολικά και +9,5% προς τις χώρες ΕΕ), *ποτών & καπνών* (+10,0% συνολικά, αλλά -2,3% προς τις χώρες ΕΕ) και *μη ταξινομημένων ειδών & συναλλαγών* (+75,1% συνολικά και +17,1% προς τις χώρες ΕΕ). Αρνητικά κινήθηκαν οι εξαγωγές *πρώτων υλών* (-10,4% συνολικά και -27,0% προς τις χώρες ΕΕ) και *διαφόρων βιομηχανικών ειδών* (-5,5% συνολικά και -11,1% προς τις χώρες ΕΕ). Στάσιμες οι εξαγωγές *μηχανημάτων & εξοπλισμού μεταφορών* (+1,6% συνολικά, αλλά -2,0% προς τις χώρες ΕΕ).

Αύξηση κατέγραψαν οι περισσότερες κατηγορίες εισαγωγές, με τη μεγαλύτερη να εντοπίζεται στις κατηγορίες των ορυκτών και καυσίμων (+17,9% συνολικά και +42,5% από χώρες ΕΕ), ελαίων & λιπών (+15,8% συνολικά και +5,2% από χώρες ΕΕ), μηχανημάτων & εξοπλισμού μεταφορών (+14,4% συνολικά και +12,2% από χώρες ΕΕ) και ποτών & καπνών (+13,7% συνολικά και +15,4% από χώρες ΕΕ).

Πίνακας 7 : Εξωτερικό εμπόριο Βουλγαρίας κατά κυριότερες κατηγορίες προϊόντων (εκατ.€)

Κατάταξη SITC	Εξαγωγές (FOB)			Εισαγωγές (CIF)		
	2011	2012	12/11%	2012	2011	12/11%
Σύνολο	20.264,3	20.793,1	+2,6	23.406,8	25.484,0	+8,9
- Χώρες ΕΕ	12.604,4	12.152,3	-3,6	13.898,8	14.936,9	+7,5
Τρόφιμα & Ζώα ζα	1.941,2	2.110,2	8,7	1.763,8	1.783,0	1,1
-Χώρες ΕΕ	1.495,3	1.623,3	8,6	1.450,6	1.543,5	6,4
Ποτά & καπνός	407,9	448,8	10,0	283,0	321,6	13,7
-Χώρες ΕΕ	165,1	161,4	-2,3	204,1	235,6	15,4
Πρ. ύλες μη εδώδιμες (εκτός καυσίμων)	2.034,0	1.823,1	-10,4	2.321,3	2.257,4	-2,8
-Χώρες ΕΕ	1.184,9	865,0	-27,0	1.501,6	1.380,7	-7,0
Ορυκτά, καύσιμα κ.ά.	2.787,7	3.449,7	23,7	5.379,4	6.340,9	17,9
-Χώρες ΕΕ	641,2	782,9	22,1	659,5	939,9	42,5
Λάδια & λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	150,8	154,9	2,7	108,4	125,5	15,8
-Χώρες ΕΕ	115,3	118,0	2,4	86,5	91,0	5,2
Χημικά και συναφή	1.616,0	1.723,2	6,6	2.657,5	2.933,8	10,4
-Χώρες ΕΕ	747,4	818,4	9,5	2.068,7	2.249,6	8,7
Βιομηχ. αγαθά ταξινομημ. κυρίως κατά πρ. ύλη	5.013,5	4.739,2	-5,5	3.952,6	3.968,6	0,4
-Χώρες ΕΕ	3.335,5	2.965,2	-11,1	2.503,3	2.529,9	1,1
Μηχανήματα & υλικό μεταφορών	3.423,2	3.476,4	1,6	5.370,7	6.142,9	14,4
-Χώρες ΕΕ	2.514,7	2.465,5	-2,0	4.217,0	4.738,3	12,4
Διάφορα βιομηχ. είδη	2.864,2	2.822,3	-1,5	1.502,5	1.549,5	3,1
-Χώρες ΕΕ	2.395,3	2.341,2	-2,3	1.158,4	1.175,8	1,5

Είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	25,9	45,4	75,1	67,0	60,7	-9,3
-Χώρες ΕΕ	9,9	11,6	17,1	49,1	52,7	7,2

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο Βουλγαρίας (NSI)

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου (NSI), στην διάρκεια του **πρώτου εξαμήνου** του 2013, οι βουλγαρικές εξαγωγές εμφάνισαν εκ νέου δυναμισμό και τάσεις ενίσχυσης (σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012 αυξάνονται κατά 7,8% και διαμορφώνονται στα €10,6 δισεκ.). Από την άλλη, πτωτικά (-1,0%) κινούνται οι εισαγωγές, συνολικής αξίας €12,5δισεκ. Η εξέλιξη αυτή έχει οδηγήσει σε συρρίκνωση του εμπορικού ελλείμματος, το οποίο πλέον διαμορφώνεται στα €1.854,1 εκατ. (έναντι €2.749,1 την αντίστοιχη περίοδο του 2012). Κύριοι εμπορικοί εταίροι της Βουλγαρίας, κατά το εν λόγω διάστημα, ήταν, από τα μεν τα κράτη της ΕΕ, η Γερμανία, η Ρουμανία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Γαλλία, προς τις οποίες κατευθύνθηκαν άνω των 2/3 των βουλγαρικών εξαγωγών εντός ΕΕ, και, από τις τρίτες χώρες, η Τουρκία, το Γιβραλτάρ, η Ρωσία, η Κίνα, η Ουκρανία και η Σερβία, προς τις οποίες κατευθύνθηκε το ήμισυ περίπου των βουλγαρικών εξαγωγών εκτός ΕΕ.

Συνοψίζοντας τις κυρίαρχες τάσεις του εξωτερικού εμπορίου, επισημαίνουμε ότι κατά το 2012 ανασχέθηκαν οι ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών, κυρίως λόγω της μείωσης τους προς κράτη-μέλη ΕΕ. Στο διάστημα αυτό η Βουλγαρία βελτίωσε περαιτέρω την εξαγωγική της θέση προς ορισμένους μόνο εμπορικούς εταίρους της στην ΕΕ (Ελλάδα), ενώ προς άλλους παραδοσιακούς εταίρους από ΕΕ κατεγράφη στασιμότητα (Ιταλία) ή και μείωση των εξαγωγών (Γερμανία, Ρουμανία). Παράλληλα, προς ορισμένες τρίτες χώρες, όπως η Κίνα και η Τουρκία, κατεγράφη εντυπωσιακή αύξηση των βουλγαρικών εξαγωγών. Κατά το α' εξάμηνο 2013, όμως, παρατηρείται εκ νέου δυναμική αύξησης των εξαγωγών, η οποία σε συνδυασμό με τη στασιμότητα των εισαγωγών το διάστημα αυτό συρρικνώνει το εμπορικό έλλειμμα.

3. Αγορά εργασίας - Μισθοί

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, από το 2008 και μετά η **απασχόληση** στη Βουλγαρία υποχωρεί σταθερά (από 64% το 2008 υποχώρησε στο 58,4% το 2011). Το 2012 καταγράφηκαν σταθεροποιητικές τάσεις με το μέσο ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών διαμορφώθηκε στο 58,8% (οριακή ετήσια αύξηση 0,4%), 61,2% ανδρών και 55,6% γυναικών. Το β' τρίμηνο 2013 το επίπεδο απασχόλησης διαμορφώθηκε στο 59,5%, ελαφρώς υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012.

Σε ό,τι αφορά τους άνεργους, τα διαθέσιμα στοιχεία αναδεικνύουν τη διατήρησή τους σε υψηλά επίπεδα, παρά παλαιότερες προβλέψεις για σταδιακό περιορισμό τους, που δεν επιβεβαιώθηκαν εντέλει. Αντιθέτως, καταγράφηκαν αυξητικές τάσεις

(ορισμένες δε εκτιμήσεις από κυβερνητικές πηγές κάνουν λόγο ακόμη και για ανεργία 15% εντός του 2013). Συγκεκριμένα, το 2012 οι άνεργοι ανήλθαν σε 410.300, αριθμός που αντιστοιχεί σε συνολικό ποσοστό **ανεργίας** 12,3% (13,5% ανδρών και 10,8% γυναικών) έναντι 11,2% το 2011. Μάλιστα, κατά το α' τρίμηνο 2013, ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε στους 456.400 και το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας εκτινάχθηκε στο 13,8% (έναντι 12,9% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012), για να υποχωρήσει ελαφρώς στο 12,9% το β' τρίμηνο 2013 (έναντι 12,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2012). Ανησυχητική είναι η αύξηση της ανεργίας στις ηλικίες 15–24, όπου πλέον 1 στους 3 νέους είναι χωρίς απασχόληση. Η ανεργία πλήττει ιδιαίτερα το ΒΑ τμήμα της χώρας (18,2% το 2012 και 17,1% το β' τρίμηνο 2013 – στην περιφέρεια του Shumen η ανεργία το 2012 ανήλθε στο 26,6%) και λιγότερο το ΝΔ τμήμα (8,2% το 2011 και 9,8% το β' τρίμηνο 2013), όπου βρίσκεται και η πόλη Blagoevgrad, (10,4% το 2012), στην οποία, όπως αναφέρεται κατωτέρω (κεφ. Β'), είναι εγκατεστημένες πολλές επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας καταγράφονται στη Stara Zagora (7,1%) και στην περιφέρεια πρωτεύουσας (6,4%).

Στις συστάσεις της προς τα κράτη-μέλη, με στόχο την υπέρβαση της κρίσης στην Ευρώπη και την υποστήριξη της πορείας προς την ανάπτυξη, που δημοσιοποίησε στις 29 Μαΐου τ.έ., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώνει πως η αγορά εργασίας πάσχει από διαρθρωτικές προκλήσεις με τις περιφερειακές αναντιστοιχίες να είναι από τις υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με την Επιτροπή (βλ. έκθεση Μαρτίου 2013 για τις ανισορροπίες στη βουλγαρική οικονομία: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp132_en.pdf), η αγορά εργασίας στη Βουλγαρία επλήγη δυσανάλογα σκληρά από την κρίση, καθώς οι εταιρείες προτίμησαν τις απολύσεις από τις μισθολογικές μειώσεις. Αυτό οδήγησε τη χώρα, από τη μία, σε ένα από τα μεγαλύτερα πανευρωπαϊκά ποσοστά μείωσης της απασχόλησης και, από την άλλη, σε αύξηση τόσο της ανεργίας όσο και του μεριδίου του μη ενεργού πληθυσμού. Οι αναντιστοιχίες των δεξιοτήτων και οι ελλείψεις σε παροχή εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς εκτιμάται ότι παρεμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη. Για την αντιμετώπιση των ως άνω εντοπιζόμενων κινδύνων, η Επιτροπή προτείνει οι προσπάθειες της βουλγαρικής κυβέρνησης να εστιάσουν κυρίως:

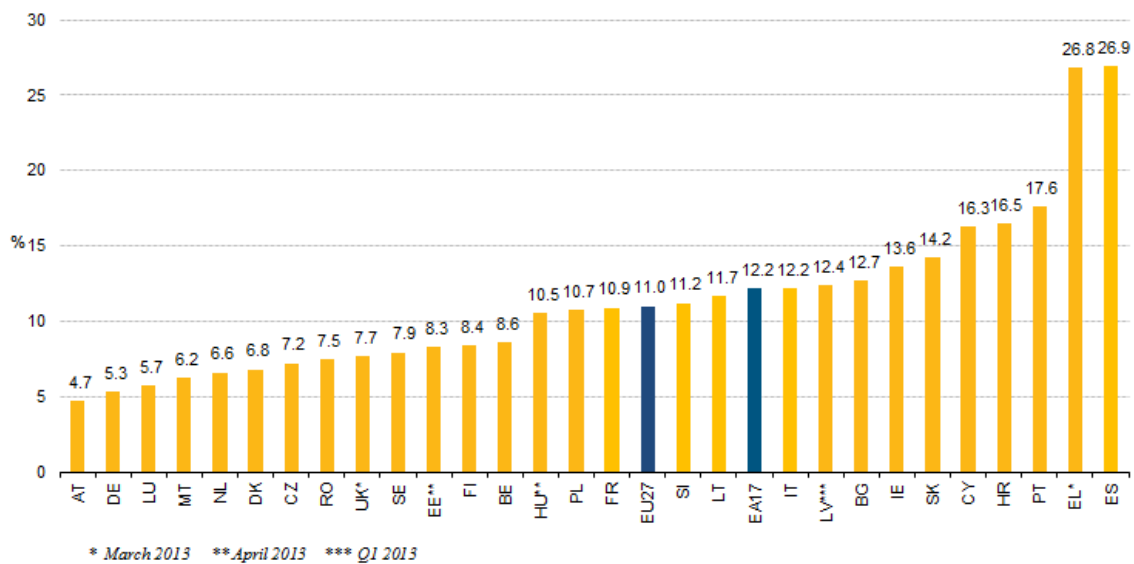
- Στην προσέλκυση κεφαλαίων για τους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας.
- Στη βελτίωση της απορροφητικότητας των κοινοτικών κονδυλίων.
- Στον εξορθολογισμό του ισχύοντος πτωχευτικού θεσμικού πλαισίου με αξιοποίηση διαδικασιών ενδο- και εξωδικαστικών συμβιβασμών / διευθετήσεων.
- Στη βελτίωση της αποδοτικότητας της δικαιοσύνης.
- Στη λήψη ενός ολοκληρωμένου πακέτου μέτρων που θα εστιάζει στην αντιμετώπιση τόσο της αυξημένης ανεργίας όσο και στον περιορισμό των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων και προσόντων.
- Στην πραγματοποίηση παρεμβάσεων και μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, την περιφερειακή πολιτική και την εκπαίδευση.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και η καλή λειτουργία της Υπηρεσίας Απασχόλησης κρίνονται επιβεβλημένες για την υποστήριξη των νέων και άλλων ευάλωτων ομάδων, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανεύρεση θέσεων εργασίας. Με το υψηλότερο ποσοστό πολιτών που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας στην Ε.Ε., η Βουλγαρία θα πρέπει επίσης να δώσει προτεραιότητα στην εφαρμογή μιας συνολικής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη.

Σύμφωνα δε με τη Eurostat, το Μάιο 2013 η Βουλγαρία είχε το 8^ο μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, δύο περίπου μονάδες παραπάνω από τον κοινοτικό μέσο όρο (12,7%).

Συγκριτικά ποσοστά ανεργίας στα κράτη-μέλη της ΕΕ το Μάιο 2013

Πηγή: Eurostat

Από την πλευρά της, στην πρόσφατη έρευνά της για τη γήρανση του πληθυσμού στη Βουλγαρία (βλ. ανωτέρω σελ. 4), η Παγκόσμια Τράπεζα προτείνει τα κάτωθι μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στην απασχόληση/παραγωγικότητα του διττού προβλήματος της γήρανσης και παράλληλης μείωσης του πληθυσμού της Βουλγαρίας:

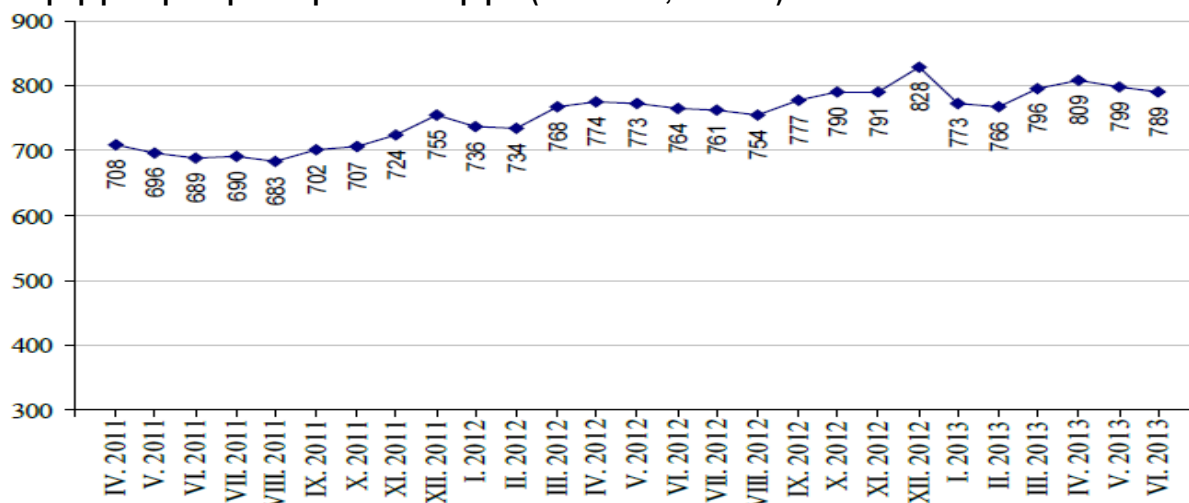
- Ενεργοποίηση λιγότερα ενεργών εργασιακά ομάδων όπως οι Ρομά, π.χ. με στοχευμένα προγράμματα πρώιμης παιδικής ηλικίας.
- Επενδύσεις στην εκπαίδευση, αύξηση των νέων που καταρτίζονται επαγγελματικά, υλοποίηση αποτελεσματικού προγράμματος δια βίου μάθησης και επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης έως τα 16.

Οι **ονομαστικοί μισθοί** συνέχισαν να ενισχύονται και, μάλιστα με αυξητικούς ρυθμούς (10,7% το 1012 έναντι 8,7% το 2011). Επισημαίνεται ότι οι ρυθμοί αύξησης των ονομαστικών μισθών παραμένουν σταθερά ανώτεροι την τελευταία

τετραετία των ρυθμών αύξησης της παραγωγικότητας της οικονομίας (βλ. παρακάτω για τους ρυθμούς ανόδου της παραγωγικότητας). Το γεγονός αυτό, η ταχύτερη δηλαδή εξέλιξη των μισθών σε σχέση με την παραγωγικότητα, δεν έμεινε απαρατήρητο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία, στις αρχές του 2012, ενέταξε τη Βουλγαρία σε κατάλογο 12 κρατών-μελών, που χρήζουν ιδιαίτερης παρακολούθησης λόγω των κινδύνων που αντιμετωπίζουν εξαιτίας υπαρχουσών ή ενδεχόμενων οικονομικών ανισορροπιών. Το γεγονός αυτό είχε προκαλέσει την αντίδραση της τότε βουλγαρικής κυβέρνησης, η οποία ερμήνευσε την εξέλιξη αυτή ως ένταξη της χώρας σε «γκρίζα» λίστα.

Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013, ο μέσος μισθός διαμορφώθηκε στα BGN 799 (περίπου €409) έναντι BGN 778 το προηγούμενο τρίμηνο (αύξηση 2,7% σε μηνιαία βάση και 3,6% σε ετήσια βάση). Οι κύριοι τομείς που συνέβαλαν στην άνοδο αυτή του μέσου μισθού ήταν οι «κατασκευές» και η «εκπαίδευση». Ο **κατώτατος μηνιαίος μισθός**, μετά την τελευταία αύξηση του από 01.01.2013, διαμορφώνεται στα BGN310 ή € 158 για κανονικό ωράριο εργασίας (8 ώρες/ημέρα και 40 ώρες/εβδομάδα) και σε BGN1,85 ανά ώρα εργασίας. Η νέα κυβέρνηση έχει δημοσιοποιήσει τα σχέδιά της για περαιτέρω αύξηση του κατώτατου μισθού. Ήδη, κατά τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Τριμερούς Συνεργασίας κυβέρνησης-εργαζομένων-εργοδοτών, προτάθηκε η από 01.01.2014 αύξηση του κατώτατου μισθού στα BGN340.

Διαμόρφωση του μέσου μισθού ανά μήνα (2011-2013, σε BGN)

Πηγή: Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο

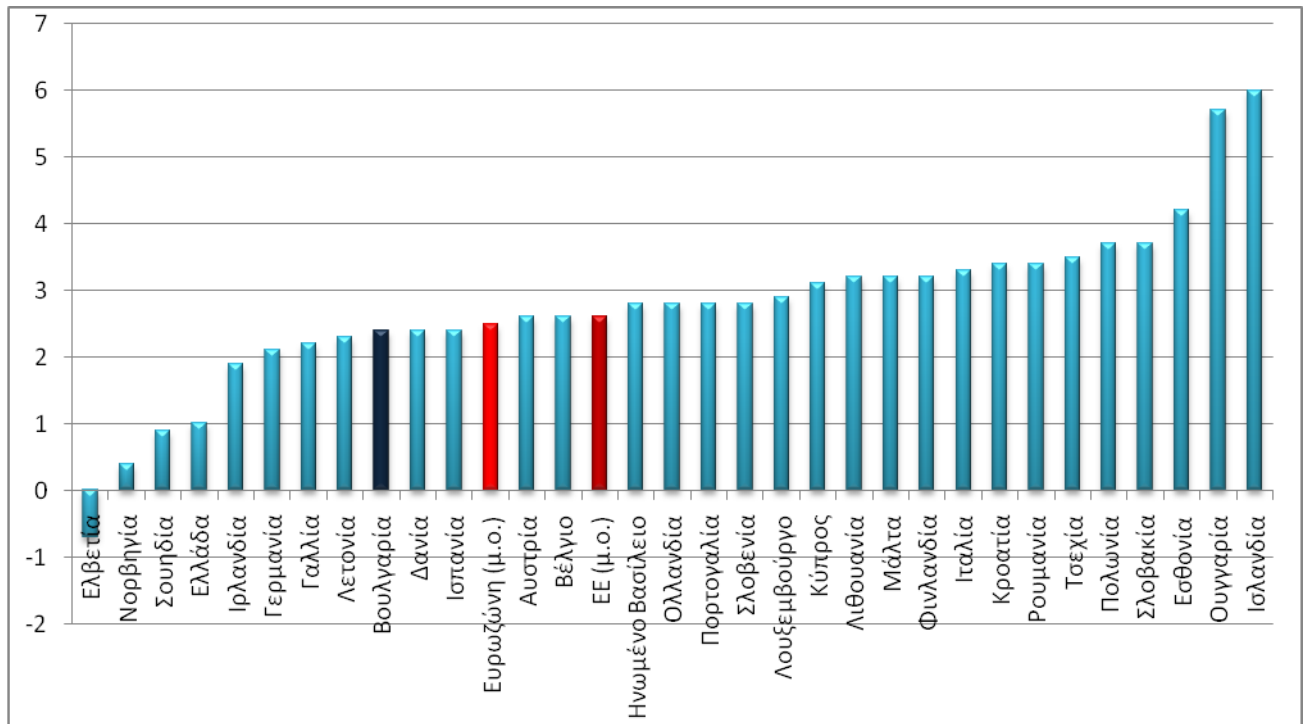
Η **παραγωγικότητα** εργασίας αυξήθηκε κατά περίπου 5% τόσο το 2011 όσο και το 2012. Κατά το α' εξάμηνο 2013 καταγράφονται μικρές διαφοροποιήσεις και ανάμικτες τάσεις ανά τομέα. Σε ό,τι αφορά το συνολικό **ωριαίο κόστος εργασίας**, αυτό το 2012 αυξήθηκε κατά 7,5% σε ετήσια βάση. Το α' τρίμηνο 2013 η άνοδος του κόστους εργασίας ανήλθε στο 4,7% και το β' τρίμηνο στο 3,4%, με το μεγαλύτερο αυξητικό ποσοστό να καταγράφεται το α' τρίμηνο στον τομέα των υπηρεσιών (+4,8%) και το β' τρίμηνο στις κατασκευές (+4,9%). Κατά επιμέρους οικονομικές δραστηριότητες, η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφηκε, το μεν α'

τρίμηνο, στον υποκλάδο «της εστίασης και των δραστηριοτήτων του κλάδου των τροφίμων» (+11,7%) και το β' τρίμηνο στην εκπαίδευση (+9,3%).

4. Πληθωρισμός

Το 2012 ο μέσος ετήσιος ΔΤΚ διαμορφώθηκε στο +3,0% (έναντι +4,2% το προηγούμενο έτος). Υπολογιζόμενος βάσει του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕΔΤΚ), του συγκριτικού δηλαδή δείκτη τιμών μεταξύ όλων των κρατών-μελών της ΕΕ, ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο +2,4% (έναντι 3,4% το 2011 - 0,2% κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο για το 2012).

Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή κρατών-μελών ΕΟΧ το 2012

Πηγή: Eurostat

Ανά επιμέρους κατηγορίες, τη σημαντικότερη αύξηση ΔΤΚ σε ετήσια βάση σημείωσαν οι κλάδοι των οικιακών/ενεργειακών τιμολογίων (+7,4%), της εκπαίδευσης (+6,3%), των μεταφορών (+5,7%) και των τροφίμων & μη αλκοολούχων ποτών (+3%). Οριακή αύξηση παρουσίασαν οι τιμές στην υγεία (+1,1%) και στα αλκοολούχα ποτά & προϊόντα καπνού (+0,1%). Μικρή υποχώρηση παρουσίασαν οι τιμές στους τομείς της διασκέδασης & των πολιτιστικών υπηρεσιών (-2,6% – για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά), των επικοινωνιών (-0,8% – για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά), των επίπλων & οικιακών ειδών (-0,5% – για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά) και του ρουχισμού (-0,2%).

Η πιο συγκρατημένη άνοδος του πληθωρισμού του 2012 οφείλεται, όπως πάντα, σε ένα συνδυασμό εσωτερικών (συγκράτηση των αναπτυξιακών ρυθμών της οικονομίας αλλά, παράλληλα, αύξηση οικιακών τιμολογίων) και εξωτερικών παραγόντων (ενίσχυση των βασικών τιμών ορισμένων διεθνών εμπορευμάτων, κυρίως, τροφίμων, αλλά σχετική συγκράτηση των αυξητικών τάσεων στα καύσιμα). Ο πυρήνας του πληθωρισμού ή δομικός πληθωρισμός (δεν περιλαμβάνει ορισμένες κατηγορίες προϊόντων/υπηρεσιών επιρρεπών σε απότομες μεταβολές τιμών όπως τα τρόφιμα, η ενέργεια, οι διοικητικά καθοριζόμενες τιμές και τα προϊόντα καπνού) κυμάνθηκε χαμηλά, στο 0,3% τόσο το 2012 (έναντι 0,2% τη διετία 2010–2011), γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία των τροφίμων και της ενέργειας στη διαμόρφωση του συνολικού πληθωρισμού και της έμμεσης εξάρτησης αυτού από την πορεία των βασικών τιμών των διεθνών εμπορευμάτων και των ενεργειακών αγαθών.

Σε ό,τι αφορά την πορεία του πληθωρισμού το τρέχον έτος, ο ΔΤΚ κατέγραψε μείωση 0,4% τον Ιούνιο 2013 σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012 κατεγράφη ενίσχυση των πληθωριστικών τάσεων της τάξης του 2,6%. Ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός ανήλθε στο 3,5%. Βάσει του ΕΔΤΚ, ο πληθωρισμός μειώθηκε σε μηνιαία βάση κατά -0,3%, αλλά αυξήθηκε σε ετήσια κατά 1,6%. Το εν λόγω ποσοστό (+1,2%) είναι το τρίτο χαμηλότερο στην ΕΕ μετά της Σουηδίας (+0,9%) και της Ελλάδος (+1,0%). Σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα συνεχίζει να διατηρείται και ο δομικός πληθωρισμός. Συνεπώς, η γενικότερη εικόνα ήπιας πληθωριστικής αποκλιμάκωσης, που διαμορφώνεται το πρώτο ήμισυ του 2012 φαίνεται να συνεχίζεται και κατά το πρώτο ήμισυ του 2013, οφειλόμενη, όπως ήδη επισημάνθηκε, στη σχετική συγκράτηση των αυξητικών τάσεων στα καύσιμα, στη στασιμότητα της εγχώριας ζήτησης (που ενισχύει αποπληθωριστικές τάσεις σε τομείς όπως ο ρουχισμός), στο σταθερά διατηρούμενο σε χαμηλά επίπεδα δομικό πληθωρισμό, αλλά και στην αποκλιμάκωση των οικιακών τιμολογίων από το Μάρτιο τ.έ. και εντεύθεν (βλ. σχετικά και παρακάτω).

Ανά κατηγορίες και σε σχέση με τον Ιούνιο τ.έ., αύξηση των τιμών καταναλωτή καταγράφηκε μόνο στους κλάδους της διασκέδασης/κουλτούρας (+1,5%) και της εστίασης (+0,5%). Τη μεγαλύτερη μείωση εμφάνισαν οι τομείς των μεταφορών (-0,7%) και των επικοινωνιών (-0,4%). Αμετάβλητοι έμειναν οι κλάδοι των οικιακών/ενεργειακών τιμολογίων, των επίπλων και της εκπαίδευσης.

Εκτίμηση της Κεντρικής Τράπεζας είναι ότι κατά το γ' και δ' τρίμηνο 2013 θα διατηρηθεί η τάση ήπιας αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού λόγω της κάμψης των διοικητικά καθοριζόμενων τιμών και της αρνητικής δυναμικής στην ενέργεια και στο δομικό πληθωρισμό. Από την άλλη, πληθωριστικές τάσεις προκαλούν εκ νέου οι τιμές των τροφίμων, που επηρεάζονται τόσο από τις διεθνείς τιμές των εμπορευμάτων όσο και από εσωτερικούς παράγοντες. Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται η σημασία αστάθμητων παραγόντων, όπως η διαμόρφωση των διεθνών τιμών, η πορεία της εσωτερικής οικονομικής δραστηριότητας και οι κυβερνητικές αποφάσεις για τα ρυθμιζόμενα οικιακά τιμολόγια. Σε ό,τι αφορά

ειδικά τα τιμολόγια, στόχος της κυβέρνησης Oresharski είναι να μειώσει περαιτέρω τα τιμολόγια του ηλεκτρικού ρεύματος κατά 5% ήδη από τον Ιούλιο τ.έ. (ελήφθη σχετική απόφαση της αρμόδιας Ρυθμιστικής Αρχής). Παράλληλα, η Ρυθμιστική Αρχή για την Ενέργεια και τα Ύδατα εξετάζει τις δυνατότητες μείωσης των τιμολογίων φυσικού αερίου κατά 0,15% (αποφασίστηκε τον Ιούλιο τ.έ. να παραμείνουν επί του παρόντος αμετάβλητα). Υπενθυμίζεται ότι οι απρόσμενα μεγάλη αύξηση των τελικών τιμολογίων ηλεκτρισμού το καλοκαίρι το 2012 (+13%) αναζωπύρωσαν τον πληθωρισμό και ήταν ένας από τους βασικούς λόγους, που οδήγησαν στις μαζικές διαδηλώσεις την περασμένη άνοιξη και στην πτώση της κυβέρνησης Borissou υπό το GERB.

5. Ισοζύγιο Πληρωμών

Το 2012, σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας Βουλγαρίας, το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων (που αντιστοιχεί στις χρηματοδοτικές ανάγκες της οικονομίας από το εξωτερικό) ήταν για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά πλεονασματικό κατά €275,5 εκατ. (0,7% του ΑΕΠ), έναντι €600 εκατ. (1,6% του ΑΕΠ) το 2011. Συγκεκριμένα, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κατέγραψε έλλειμμα €268 εκατ. (έναντι πλεονάσματος €104 εκατ. το 2011), ενώ το ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων ήταν πλεονασματικό κατά €543 εκατ. (έναντι πλεονάσματος €497 εκατ. το 2011).

Η επιστροφή του **ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών** σε αρνητικό πρόσημο (κατά €268 εκατ. ή 0,7% του ΑΕΠ) το 2012 οφείλεται, κυρίως, στο διογκωμένο εμπορικό έλλειμμα, το οποίο αναλύσαμε ανωτέρω. Από την άλλη, περαιτέρω βελτίωση σε ετήσια βάση εμφάνισε το ισοζύγιο υπηρεσιών (πλεονασματικό κατά €2.525 εκατ. ή 6,4% – ενίσχυση 9% σε ετήσια βάση) χάρη, κυρίως, στην ενίσχυση του ισοζυγίου στην κατηγορία «άλλες υπηρεσίες». Το ισοζύγιο καθαρών τρεχουσών μεταβιβάσεων (από ΕΕ, μεταναστευτικά εμβάσματα κ.ά) κατέγραψε, επίσης, πλεόνασμα της τάξης των €2.062 εκατ. ή 5,2% του ΑΕΠ (εντυπωσιακή ετήσια αύξηση 22%). Έλλειμμα κατέγραψε και το ισοζύγιο εισοδημάτων, αν και μειωμένο σε σχέση με το 2011 (€1.261 εκατ. έναντι €1.739 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2011), ενώ το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων, το οποίο επιτυγχάνεται χάρη, κυρίως, στις καθαρές εισπράξεις από κοινοτικά κονδύλια, παρέμεινε σε παρόμοια με τα περυσινά επίπεδα (€543 εκατ. έναντι €497 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2011).

Πλεονασματικό, σε αντίθεση με το 2011, ήταν και το **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** (κίνηση χρηματοδοτικών μέσων) κατά €2.138 εκατ. ή 5% του ΑΕΠ (έναντι ελλείμματος €788 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2011). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στον περιορισμό των συναλλαγών των εγχώριων τραπεζών, που αποσκοπούν στο να ενισχύσουν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα και να μειώσουν τις εξωτερικές τους υποχρεώσεις (αποπληρώνοντας δάνεια στις μητρικές τους).

Σε ό,τι αφορά το τρέχον έτος, βάσει προσωρινών στοιχείων της Κεντρικής Τράπεζας, το α' εξάμηνο 2013 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων παραμένει σε σταθερά θετικό πρόσημο (πλεόνασμα €304,1 εκατ. έναντι ελλείμματος €889,1 εκατ. την ίδια περίοδο του 2012. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (+€262,2 εκατ.), βελτιωμένο κατά €1.175,9 εκατ. σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012, λόγω του περιορισμού του εμπορικού ελλείμματος.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει την εξέλιξη του ισοζυγίου πληρωμών της Βουλγαρίας κατά την τελευταία τριετία:

Πίνακας 8 : Ισοζύγιο πληρωμών (εκατ. €)

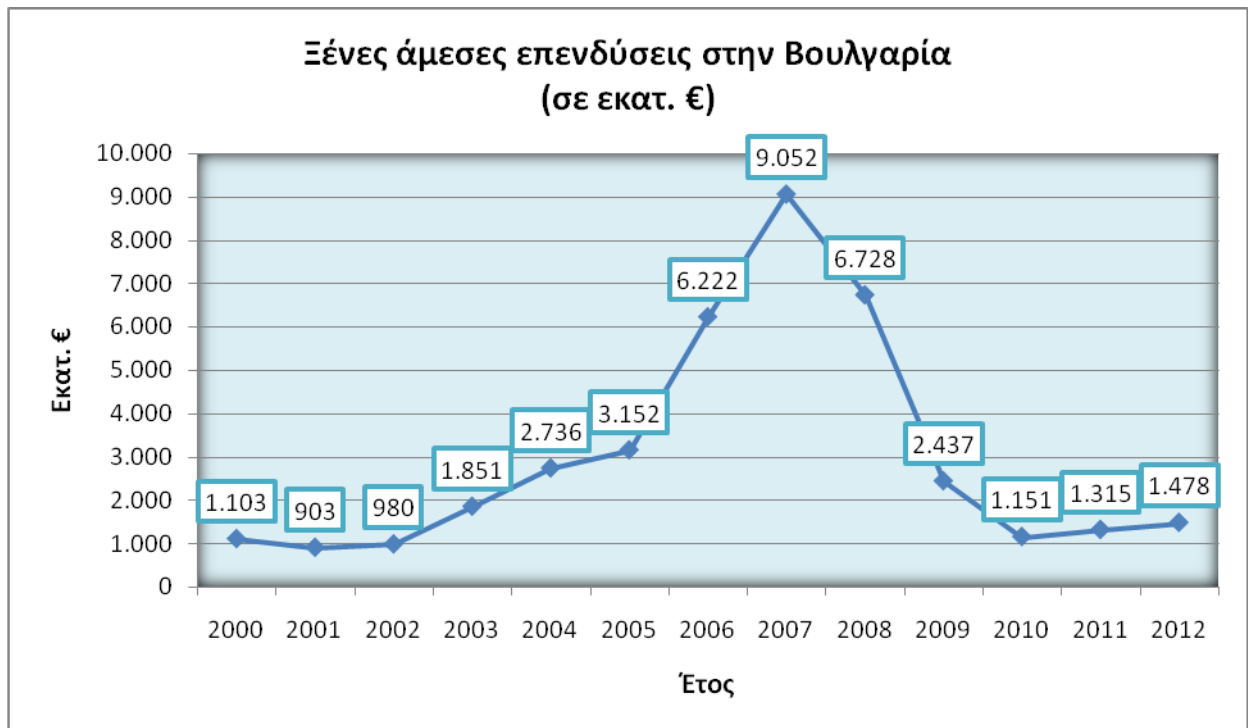
	2010	2011	2012
Ισοζύγιο τρεχ. συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	-242,2	600,3	275,5
A. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	-533,1	103,5	-267,8
Εμπορικό ισοζύγιο :	-2.763,7	-2.156,1	-3.594,1
• εξαγωγές (FOB)	15.561,2	20.264,3	20.791,8
• εισαγωγές (FOB)	18.324,8	22.420,4	24.385,9
Ισοζύγιο Υπηρεσιών	1.867,8	2.314,2	2.525,1
Ισοζύγιο εισοδημάτων	-1.134,2	-1.739,1	-1.260,8
Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων	1496,9	1.684,5	2.062,0
B. Ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	290,9	496,8	543,3
Γ. Ισοζύγιο χρημ/κών συν/γών:	-673,1	-788,4	2.138,1
• άμεσες επενδύσεις	977,3	1.575,6	1.228,8
• επενδύσεις χαρτ/κίου	-635,4	-353,5	-873,3
- απαιτήσεις	-547,9	-43,6	-1.435,7
- υποχρεώσεις	-87,5	-309,9	562,4
• χρηματοοικονομικά παράγωγα	-24,7	-65,3	-33,4
• λοιπές επενδύσεις	-990,3	-1.946,1	1.816,2
- απαιτήσεις	-26,2	-810,0	977,9
- υποχρεώσεις	-964,1	-1.136,1	838,3
Ισοζύγιο τρεχουσών, κεφαλαιικών και χρημ/κών συναλλαγών	-915,3	-188,1	2.413,7

Καθαρά λάθη και παραλήψεις	531,4	346,8	-252,7
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	-383,9	158,7	2.161,0
Αποθεματικά και συναφή στοιχεία	383,9	-158,7	-2.161,0

Πηγή : Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

6. Ξένες Άμεσες Επενδύσεις

Το 2011 καταγράφηκε ελαφρά ενίσχυση του ρυθμού εισροών κεφαλαίων για άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ), που απέχουν, όμως, κατά πολύ από τα επίπεδα της τριετίας 2006–2008 (βλ. σχετικό διάγραμμα κατωτέρω). Κατά την ως άνω τριετία οι ΑΞΕ είχαν στηρίξει την δυναμική της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Οι καταγραφείσες εισροές επενδυτικών κεφαλαίων, κατά το 2012, ανήλθαν σε €1.478,3εκατ. (ή 3,7% επί του ΑΕΠ έναντι 3,4% το 2011 και 3,2% το 2010), αυξημένες κατά 12,4% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (αλλά μειωμένες κατά 84% έναντι του 2007 και κατά 78% έναντι του 2008, όταν κατεγράφησαν οι μεγαλύτερες εισροές ΑΞΕ στη Βουλγαρία).

Πηγή: Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

Κατά την περίοδο των 14 τελευταίων ετών, το ύψος των συνολικών ξένων επενδύσεων στην Βουλγαρία, εκτιμάται σε €37,8 δισεκ. Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα, από το 2002 έως το 2007 οι εισροές επενδυτικών κεφαλαίων παρουσίασαν συνεχή ετήσια άνοδο, ενώ μόνο κατά την τελευταία πριν από την κρίση τριετία η Βουλγαρία προσέλκυσε επενδυτικά κεφάλαια από το εξωτερικό

αξίας €22 δισεκ. περίπου. Οι χώρες της ΕΕ συμμετέχουν με ποσοστό 81,6% στις συνολικές επενδύσεις και με €824 εκατ. στις εισροές ΑΞΕ του 2012. Οι τέσσερις πρώτες χώρες σε επενδύσεις δηλ. η Ολλανδία (€7,2δισεκ.), η Αυστρία (€5,8δισεκ.), η Ελλάδα (€2,8 δισεκ.) και το Ηνωμ. Βασίλειο (€2,3δισεκ.) συμμετέχουν με ποσοστό περίπου 48% (πέρυσι υπολογιζόταν σε άνω του 50%) στα συνολικά επενδεδυμένα κεφάλαια στην χώρα. Κατά τη διετία 2009 και 2010 (και σε πιο περιορισμένο βαθμό το 2011), καταγράφηκαν περιπτώσεις αποεπενδύσεων κυρίως από Αυστρία, Ηνωμ. Βασίλειο και Γαλλία. Τις καλύτερες επενδυτικές επιδόσεις επέδειξε το Λουξεμβούργο, του οποίου οι εισροές ΑΞΕ στην Βουλγαρία, κατά το 2012 ανήλθαν στα €382 εκατ. (έναντι €201 εκατ. το 2011). Ακολούθησαν δύο χώρες εκτός ΕΕ: η Ρωσία (€225,1) και η Ελβετία (€212,4). Σημειώνεται, ωστόσο, ότι το μεγαλύτερο μέρος των ΑΞΕ Λουξεμβούργου και Ολλανδίας προέρχονται από ξένες εταιρείες νόμιμα εγκατεστημένες στις χώρες αυτές, κυρίως για φορολογικούς σκοπούς (χαρακτηριστική περίπτωση της LUKOILPETROL, μεγαλύτερου επενδυτή στην Βουλγαρία).

Πίνακας 9: Μεγαλύτεροι ξένοι επενδυτές στην Βουλγαρία (τα ποσά των επενδύσεων αφορούν σε stocks [outstanding amounts] – Αξία: εκατ. €)

	ΧΩΡΕΣ	2009	2010	2011	Συμμετοχή %
	ΣΥΝΟΛΟ	35.347,3	36.566,6	37.797,9	100,00
1	Ολλανδία	7.326,2	7.296,3	7.157,2	18,93
2	Αυστρία	5.529,5	5.837,2	5.766,6	15,26
3	Ελλάδα	2.873,8	2.856,4	2.728,5	7,22
4	Μ. Βρετανία	2.665,2	2.346,6	2.298,7	6,08
5	Κύπρος	1.957,6	2.106,8	2.173,7	5,75
6	Γερμανία	1.986,0	1.832,8	2.010,2	5,32
7	Λουξεμβούργο	951,3	1.283,1	1.650,7	4,37
8	Ρωσία	1.174,9	1.424,0	1.642,2	4,35
9	Ελβετία	764,6	973,0	1.176,4	3,11
10	ΗΠΑ	934,3	1.117,6	1.084,9	2,87

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, ο κύριος όγκος των ΑΞΕ προήλθε από εταιρικές συμμετοχές (equity capital) και, κατά πολύ λιγότερο, από επανεπενδύσεις κερδών. Από τα κεφάλαια εταιρικών συμμετοχών, μόλις το 3% προήλθε από ιδιωτικοποιήσεις. Γεγονός αναμενόμενο, αν λάβουμε υπόψη πως οι επιδόσεις της βουλγαρικής κυβέρνησης στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων παραμένουν κατώτερες των αρχικών προσδοκιών, καθώς το 2010 δεν πραγματοποιήθηκε καμία ιδιωτικοποίηση, ενώ το 2011 καταγράφονται δύο μόνο σημαντικές

αποκρατικοποιήσεις: i) της εταιρείας καπνών Bulgartabac, που πωλήθηκε σε θυγατρική της ρωσικής τράπεζας VTB, ii) του 33% δύο θυγατρικών της εταιρείας ηλεκτρισμού EVN (EVN Bulgaria Elektorazpredelenie και EVN Bulgaria Elektrosnabdyavane). Αντιθέτως, δε νπροχώρησαν οι διαδικασίες για την ιδιωτικοποίηση ποσοστού 10 έως 15% της Bulgarian Energy Holding (BEH, <http://www.bgenh.com/en/>) και 49% του εκθεσιακού οργανισμού International Fair Plovdiv, οι οποίες είχαν ανακοινωθεί από την προηγούμενη κυβέρνηση. Η κατάσταση το 2012 ήταν ακόμη πιο απογοητευτική σε ό,τι αφορά τις αποκρατικοποιήσεις. Πέρα από την ιδιωτικοποίηση της κρατικής κατασκευαστικής εταιρείας Technoexportstroy, η οποία το Σεπτέμβριο 2012, πωλήθηκε στο μόνο μειοδότη (στην εταιρεία βουλγαρικών συμφερόντων ATEngineering) έναντι περίπου €26 εκατ., και την πώληση μειοψηφικού κεφαλαίου (33%) στην εταιρεία ηλεκτρισμού CEZ μέσω χρηματιστηρίου (από την οποία το βουλγαρικό κράτος εισέπραξε περίπου €60 εκατ.), καμιά άλλη μεγάλη ιδιωτικοποίηση δεν έλαβε χώρα. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση της δεύτερης απόπειρας ιδιωτικοποίησης (η πρώτη κηρύχθηκε άγονη το 2011) του εμπορευματικού σκέλους των ελλειμματικών βουλγαρικών σιδηροδρόμων, η οποία συγκέντρωσε χαμηλό ενδιαφέρον ξένων επενδυτών και, τελικά, ακυρώθηκε τον Ιούνιο τ.έ, από την κυβέρνηση Oresharski. Σημειώνεται ότι το Μάιο τ.έ. προκηρύχθηκε ο δεύτερος κατά σειρά διαγωνισμός για την πώληση του 100% του μετοχικού κεφαλαίου της κρατικής βιομηχανίας όπλων, ενώ το Μάρτιο τ.έ εγκαταλείφθηκαν τα σχέδια για την αποκρατικοποίηση του χρηματιστηρίου της Σόφιας.

Κατά τομέα, η αγορά ακινήτων, ο χρηματοπιστωτικός και οι κατασκευές, σε πλήρη επενδυτική άνθηση μέχρι την οικονομική κρίση, γνώρισαν τη μεγαλύτερη υποχώρηση από το 2008 μέχρι το 2011. Το 2012, την πρώτη θέση στις εισροές ΑΞΕ κατέλαβε ο κλάδος της ενέργειας και ακολουθείτο χονδρεμπόριο/λιανεμπόριο (βλ. και σχετικό πίνακα κατωτέρω). Σε ό,τι αφορά τον κλάδο των επικοινωνιών, επισημαίνεται η έντονη επενδυτική κινητικότητα που παρατηρήθηκε το 2011 και συνεχίστηκε τη διετία 2012/2013 με εξελίξεις, όπως η επέκταση δραστηριοτήτων της αυστριακών συμφερόντων εταιρείας κινητής τηλεφωνίας M-Tel, που αγόρασε δύο τοπικούς παρόχων διαδικτυακών υπηρεσιών (Spectrumnet και Megalan), η πώληση της τηλεπικοινωνιακής εταιρείας Vivacom (τρίτης σε αριθμό συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας στη Βουλγαρία) σε κοινοπραξία τραπεζών έναντι περίπου €410 εκατ. (αποτελούμενη από τη βουλγαρική Corporate Commercial Bank και τη ρωσική VTB Capital) και η πρόσφατη πώληση της, δεύτερης σε αριθμό συνδρομητών, εταιρείας κινητής τηλεφωνίας στη Βουλγαρία Globul (και του δικτύου καταστημάτων ΓΕΡΜΑΝΟΣ στη χώρα) από τον ΟΤΕ στη νορβηγική TELENOR έναντι €717 εκατ., ώστε να μπορέσει ο ΟΤΕ να επαναχρηματοδοτήσει τα χρέη του την επόμενη διετία.

Όπως προκύπτει και από τον παρακάτω πίνακα, η συμμετοχή της αγοράς ακινήτων στις συνολικές ΑΞΕ παραμένει σημαντικά περιορισμένη, αν και ο κλάδος των ακινήτων παρουσιάζει σημάδια σταθεροποίησης, καθώς επανέρχεται σε θετικό πρόσημο. Σε θετικό πρόσημο επανέρχονται και οι κατασκευές, μοχλός ανάπτυξης

κατά τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, ενώ, από την άλλη, ανησυχητικό για τις ΑΞΕ της χώρας στοιχείο συνιστούν οι σημαντικές εκροές στο χρηματοπιστωτικό κλάδο. Τέλος, η μεταποίηση, που πέρυσι ήταν μαζί με την ενέργεια η κινητήριος δύναμη των ΑΞΕ, το 2012 κατέγραψε εκροές.

Πίνακας 10: Άμεσες ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία κατά τομέα (αξία εκατ. €)

ΤΟΜΕΑΣ	2009	2010	2011	2012	Συμμετοχή (%) 2012
Ενέργεια	307,3	324,6	438,6	536,4	36,3
Χονδρεμπόριο, λιανεμπόριο, επισκευές	402,1	-190,5	1,3	424,6	28,7
Κατασκευές	278,1	110,2	-98,2	306,3	20,7
Μεταφορές, επικοινωνίες	271,4	57,9	199,5	247,5	16,7
Λοιπές (μη κατηγοριοποιημένες)	83,1	88,7	-8,8	69,6	4,7
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	57,7	51,7	142,3	36,8	2,5
Αγορά ακινήτων	527,6	-16,0	-263,5	32,1	2,2
Ορυχεία	45,6	35,7	151,4	18,7	1,3
Γεωργία, δασοκομία	23,5	0,0	0,0	15,0	1,0
Αλιεία	1,1	0,1	5,6	6,8	0,5
Υγεία	0,8	-10,6	-3,6	6,5	0,4
Εκπαίδευση	0,3	0,7	0,9	0,1	0,0
Λοιπές κοινωνικές και ατομικές υπηρεσίες	-23,0	-45,9	140,0	-4,2	-0,3
Μεταποίηση	-219,8	541,8	310,9	-67,3	-4,6
Χρηματοπιστωτικός	681,2	202,8	288,2	-150,7	-10,2
Σύνολο	2.436,9	1.151,2	1.314,6	1.478,2	100,0

Πηγή: Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

Σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της BNB, κατά το επτάμηνο 2013 οι ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά € 802,5 εκατ. (ή 1,2% του ΑΕΠ) έναντι € 1.197,9 εκατ. (ή 3,0% του ΑΕΠ) την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Οι εισροές αυτές κατανέμονται ως εξής: 69,8% εταιρικές συμμετοχές, 20,5% λοιπά κεφάλαια, 9,7% επανεπενδύσεις κερδών. Πάντως, τα εν λόγω προσωρινά στοιχεία συχνά υπόκεινται σε μεταγενέστερες αναθεωρήσεις (ακόμη η Βουλγαρική Κεντρική Τράπεζα αναθεωρεί σχετικά στοιχεία του 2011). Οι μεγαλύτερες εισροές επενδύσεων την ως άνω περίοδο προήλθαν από την Ολλανδία και την Αυστρία, ενώ οι μεγαλύτερες εκροές κατευθύνθηκαν προς το Ηνωμένο Βασίλειο.

7. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές

7.1 Προϋπολογισμός

Με την υποχώρηση της ύφεσης το 2010 και τη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών, η β/κυβέρνηση ξεκίνησε μία συντονισμένη προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής, την οποία συνέχισε το 2011 με στόχο την διασφάλιση της διατηρησιμότητας των δημοσίων οικονομικών και, βραχυπρόθεσμα, την μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος συνεπεία του οποίου είχε ενεργοποιηθεί εις βάρος της η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος της ΕΕ. Εξαιτίας δε των θετικών αποτελεσμάτων της κυβερνητικής δημοσιονομικής πολιτικής, τα οποία έχουν αναγνωρίσει τόσο διεθνείς οργανισμοί, όπως η ΕΕ όσο και το ΔΝΤ αλλά και διεθνείς οίκοι αξιολόγησης (όπως η MOODY' στην ετήσια έκθεση της οποίας έγινε αναφορά ανωτέρω), τον Ιούνιο 2012 το Eurogroup τερμάτισε τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος, που είχε κινηθεί κατά της Βουλγαρίας.

Πάντως, στις ετήσιες συστάσεις προς τα κράτη-μέλη της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιχειρεί να διατηρήσει σε εγρήγορση τις αρμόδιες βουλγαρικές αρχές, υπογραμμίζοντας ότι η διατήρηση υγιούς δημοσιονομικού πλαισίου αποτελεί προϋπόθεση για την υλοποίηση της σημαντικής ατζέντας μεταρρυθμίσεων που πρέπει να προωθηθούν τα επόμενα χρόνια στη χώρα (σε τομείς όπως η κοινωνική ασφάλιση, η απασχόληση, η υγεία και η εκπαίδευση). Σύμφωνα με την Επιτροπή, η βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού θα επιτρέψει στη Βουλγαρία να καλύψει την απαραίτητη για αναπτυξιακούς λόγους αύξηση των δαπανών.

Κατά την παρουσίαση στο βουλγαρικό Κοινοβούλιο τον Ιούνιο 2013 του αποκαλούμενου «Πακέτου Σταθερότητας» του Πρωθυπουργού, κ. Plamen Oresharski, το οποίο περιλαμβάνει μέτρα και δράσεις, μεταξύ άλλων, στους τομείς της δημοσιονομικής διαχείρισης, της κοινωνικής πολιτικής, της βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ενέργειας, ο Υπουργός Οικονομικών, κ. Petar Chobanov, παρουσίασε το σχεδιασμό της κυβέρνησης, στον οποίο περιλαμβάνονται και μέτρα που εφαρμόστηκαν επιτυχώς από τη γειτονική Ρουμανία για την αποτροπή της απάτης στην απόδοση ΦΠΑ αλλά και για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δηλώσεις του κ. Chobanov ότι είναι πιθανό κατά το τρέχον έτος να καταγραφεί υπέρβαση των δαπανών κατά BGN 800 εκατ. και υστέρηση των εσόδων κατά BGN 1 δισεκ., πρόβλεψη που, εφόσον επιβεβαιωθεί, θα διακινδυνεύσει το στόχο του προϋπολογισμού για έλλειμμα στα τέλη του έτους ύψους 1,3%.

Σε συνέχεια των δηλώσεων αυτών του Υπουργού Οικονομικών, ο Βούλγαρος Πρωθυπουργός, κ. Plamen Oresharski ανακοίνωσε στις αρχές Ιουλίου τ.έ. την επικαιροποίηση/αναθεώρηση των στόχων του τρέχοντος κρατικού προϋπολογισμού. Ο κ. Oresharski υποστήριξε ότι από το 2009 και μετά (περίοδος διακυβέρνησης της χώρας από το νυν αντιπολιτευόμενο κεντροδεξιό κόμμα GERB) τα δημόσια οικονομικά της χώρας εμφάνισαν σαφή επιδείνωση, καθώς τα δημοσιονομικά αποθεματικά υποχώρησαν κάτω από τα BGN 4 δισεκ. το Φεβρουάριο τ.έ. και το δημόσιο χρέος αυξήθηκε μέσα σε μία τριετία κατά 4 δισεκ. Σύμφωνα με τον κ. Oresharski, αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών είναι τα δημόσια

οικονομικά της χώρας να επιδεινωθούν συνολικά κατά BGN 8 δισεκ. Από την πλευρά του, ο κ. Chobanov, δήλωσε ότι η κυβέρνηση θα προσπαθήσει να παραμείνει εντός του ορίου κρατικού χρέους BGN 1 δισεκ., που θέτει ο προϋπολογισμός, κάτι, όμως, όχι εύκολο, καθώς η αυστηρή τήρηση του εν λόγω ορίου μπορεί να οδηγήσει σε καθυστέρηση καταβολής οφειλομένων στις επιχειρήσεις. Παράλληλα, ο κ. Chobanov ανακοίνωσε ότι μέρος των ως άνω δαπανών πιθανώς να καλυφθεί και μέσω δανεισμού.

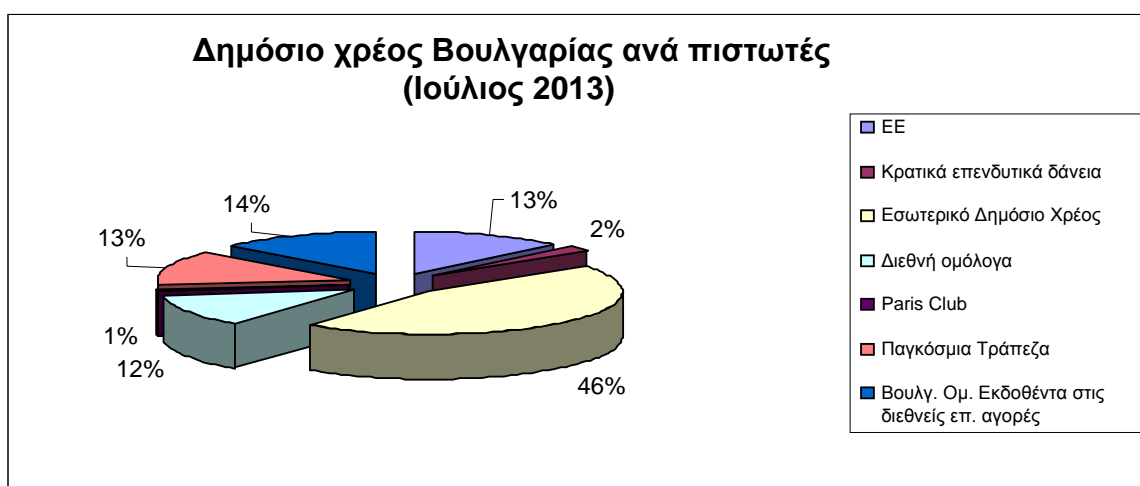
Τελικά, ο αναθεωρημένος προϋπολογισμός εγκρίθηκε και σε δεύτερη ανάγνωση στα μέσα τ.έ. (προηγήθηκε άσκηση προεδρικού βέτο επί άρθρων του σχετικού νομοσχεδίου) από την Ολομέλεια του βουλγαρικού Κοινοβουλίου. Πλέον, με τον αναθεωρημένο προϋπολογισμό, ο στόχος του ελλείμματος για το τρέχον έτος τοποθετείται στο 2% έναντι αρχικού στόχου 1,3%. Παράλληλα, δίδεται η δυνατότητα στη βουλγαρική Κυβέρνηση να αυξήσει το εξωτερικό δημόσιο χρέος κατά BGN 1 δισεκ. ή το ισόποσο σε άλλο νόμισμα, με προφανή σκοπό να διευκολυνθεί πιθανός πρόσθετος εξωτερικός δανεισμός της χώρας εντός του 2013.

Για το σύνολο του 2012, το ταμειακό **έλλειμμα** διαμορφώθηκε στο 0,45% (έναντι 2,1% στα τέλη Δεκεμβρίου 2011), δηλαδή κατά 0,9% καλύτερα σε σχέση με τις αρχικές προβλέψεις. Τα κρατικά έσοδα αυξήθηκαν σε ετήσια βάση κατά 8,2%, χάρη, κυρίως, στην ενίσχυση των εσόδων από έμμεσους φόρους (+6,8%), δηλαδή ΦΠΑ (+8,2%), ειδικούς φόρους κατανάλωσης (+4,9%) και βάρη επί ασφαλιστρών (17,9%). Τέλος, για το ίδιο διάστημα, οι κρατικές δαπάνες, περιλαμβανομένης της βουλγαρικής συμμετοχής στον κοινοτικό προϋπολογισμό, ενισχύθηκαν κατά 3,5% σε ετήσια βάση.

Σε ό,τι αφορά την πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού το 2013, σύμφωνα με επίσημη ανακοίνωση του βουλγαρικού Υπουργείου Οικονομικών (web: <http://www.minfin.bg/en/pubs/1/8008>), το α' ήμισυ του 2013 κατεγράφη ταμειακό έλλειμμα της τάξης των BGN 7,6 εκατ. (περίπου €3,9 εκατ.). Παρά το μικρό μέγεθος του ως άνω ελλείμματος, το Υπουργείο Οικονομικών προβλέπει, ουσιαστικά, σοβαρή υποαπόδοση στην υλοποίηση του κρατικού προϋπολογισμού το υπόλοιπο διάστημα του 2013 λόγω της παραδοσιακής μεταφοράς ορισμένων δαπανών στο δεύτερο ήμισυ του έτους αλλά και του μειωνόμενου ρυθμού αύξησης των εσόδων. Αναλυτικότερα, μετά την κορύφωση του ρυθμού εισροής φορολογικών εσόδων τον Απρίλιο τ.έ., στα τέλη Ιουνίου τ.έ. τα συνολικά κρατικά έσοδα ανέρχονταν στο 46,3% του ετήσιου στόχου (BGN 14,165 δισεκ., παρουσιάζοντας ονομαστική αύξηση 7,1% σε ετήσια βάση), ενώ, ειδικά τα φορολογικά έσοδα, ανέρχονταν στο 46,8% του ετήσιου στόχου έναντι 48,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Η υποαπόδοση των φορολογικών εσόδων οφείλεται, κυρίως, στις μειωμένες εισπράξεις από ειδικούς φόρους κατανάλωσης, ΦΠΑ και κοινωνικοασφαλιστικές εισφορές. Σε ό,τι αφορά τις δαπάνες, αυτές, σύμφωνα με την ανακοίνωση του Υπουργείου Οικονομικών, ανήλθαν το α' ήμισυ του 2013 στο 44,7% του ετήσιου στόχου (BGN 14,173 δισεκ.).

Στα τέλη Ιουλίου 2013 το δημοσιονομικό αποθεματικό ανερχόταν σε BGN 5,6 δισεκ. (το κατώτατο νομοθετικό όριο είναι BGN 4,5 δισεκ.). Σε ό,τι αφορά το **δημόσιο χρέος**, στα τέλη Ιουλίου 2013 η σχέση του με το ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 16,9% (7,8% εσωτερικό χρέος, 9,1% εξωτερικό χρέος, 1,1% δημόσιο εγγυημένο χρέος). Αναφορικά με τη δομή του, το 46,3% του εν λόγω χρέους είναι εσωτερικό και το 26% περίπου αφορά σε διεθνή ομόλογα και βουλγαρικά ομόλογα που εκδόθηκαν στις διεθνείς επενδυτικές αγορές (βλ. σχετικό διάγραμμα). Το χρέος προς την Ε.Ε. κυμαίνεται στο 12,6%. Τέλος, σημειώνεται ότι το 52% του βουλγαρικού δημοσίου χρέους είναι σε ευρώ.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών Βουλγαρίας

Ως επιτυχή αξιολόγησε το βουλγαρικό Υπουργείο Οικονομικών την πρώτη έκδοση 10ετών ομολόγων για το 2013 με το επιτόκιο να διαμορφώνεται στο 3,43%. Σε δημοπρασία πενταετών ομολόγων, που διεξήγαγε τον Αύγουστο τ.έ. το βουλγαρικό Υπουργείο Οικονομικών, ο δείκτης κάλυψης ανήλθε στο 1,68 και η απόδοση στο 2,38%. Η επενδυτική βάση του εγκεκριμένου ποσού της δημοπρασίας κατανεμήθηκε ως εξής: Τράπεζες 66,5%, συνταξιοδοτικά ταμεία 25,7%, επενδυτικά και εγγυητικά ταμεία 7,6%, ασφαλιστικές εταιρείες 0,2%.

6.2 Εξωτερικό χρέος

Στα τέλη του 2012, το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος αυξήθηκε κατά 3,8% σε σχέση με το 2011 και διαμορφώθηκε στα €37.592,1 εκατ. ή σαν ποσοστό επί του ΑΕΠ σε 94,8% έναντι 94,1% το προηγούμενο έτος (αναθεωρημένα στοιχεία βουλγαρικής Κεντρικής Τράπεζας Ιανουαρίου 2013). Η ανωτέρω εξέλιξη (αντιστροφή της πτωτικής πορείας του εξωτερικού χρέους της διετία 2010–2011) αποδίδεται, κυρίως στον τραπεζικό τομέα, το μερίδιο του οποίου στο συνολικό χρέος ανήλθε σε 17,2% (€6.454,7 εκατ.) έναντι 15,6% (€5.648,7 εκατ.) το 2011, αλλά και στη μικρή αύξηση του χρέους της γενικής κυβέρνησης, το οποίο ανήλθε σε €3.374,3 εκατ. (ή 9,1% επί του συνολικού εξωτερικού χρέους) έναντι €2.788,4 εκατ. στα τέλη του 2011 (ή 7,7% επί του συνολικού εξωτερικού χρέους). Η συμμετοχή των μεν μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων στο συνολικό εξωτερικό χρέος μειώθηκε ελάχιστα

σε 72% από 72,3% το 2011, των δε βραχυπρόθεσμων αυξήθηκε σε 26,8% έναντι 25,8% το 2011. Η εξυπηρέτηση του ακαθάριστου εξωτερικού χρέους ανήλθε σε €6,359,2 εκατ. ή 16,1% επί του ΑΕΠ (έναντι €6.809,5 εκατ. ή 17,7% επί του ΑΕΠ το 2011). Στη δε σύνθεσή του, το ευρώ συμμετείχε με ποσοστό 82,7% (έναντι 97,6% το 2011) και το δολάριο με 16,7% (έναντι 2,2% το 2011).

Σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της BNB για το πρώτο εξάμηνο του 2013, το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος διαμορφώθηκε στα €37.462,1 εκατ. ή σαν ποσοστό επί του ΑΕΠ σε 91,4%, αυξημένο κατά 1,3% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012, αλλά μειωμένο κατά 3,4% σε σχέση με τα τέλη 2012. Το χρέος της γενικής κυβέρνησης, κατά την ανωτέρω περίοδο, ανήλθε σε €3,1δισεκ. ή 7,6% επί του ΑΕΠ.

III. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ – ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

1. Επιχειρησιακά Προγράμματα

Η Βουλγαρία έχει λάβει σημαντική χρηματοδοτική και τεχνική στήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την προενταξιακή περίοδο – προγράμματα PHARE, SAPARD (γεωργία) και ISPA (υποδομές) – επίσης την προσωρινή χρηματοδοτική βοήθεια, η οποία προβλέπεται στην πράξη προσχώρησης καθώς και την μεταβατική και ταμειακή διευκόλυνση και την διευκόλυνση Σένγκεν. Στόχος των εν λόγω χρηματοδοτικών μέσων ήταν να συνδράμουν την Βουλγαρία στην ενίσχυση των κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων και στην προετοιμασία της για την απορρόφηση των μεγαλύτερων ποσών από τα διαρθρωτικά ταμεία.

Η κοινοτική χρηματοδότηση για την Βουλγαρία, για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013, συνολικού ύψους €9 δισεκ., περιλαμβάνει :

- Κονδύλια των διαρθρωτικών Ταμείων και συνοχής (μη συμπερ. της διασυνοριακής συνεργασίας): € 6,8 δισεκ.
- Κονδύλια αγροτικής ανάπτυξης: € 2,6 δισεκ.

Έναρξη αξιοποίησης των ανωτέρω κοινοτικών πόρων: β' εξάμηνο 2008

Οι προτεραιότητες της Βουλγαρίας για την αξιοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων αναπτύσσονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης και στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013. Ειδικότερα το τελευταίο – το οποίο αποτελεί έγγραφο αναφοράς για τον προγραμματισμό των Ταμείων της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο, για την περίοδο 2007 – 2013 – θέτει ως στρατηγικούς στόχους και προτεραιότητες την ενίσχυση των υποδομών βάσης, την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου (εστιάζοντας στην απασχόληση και την δια βίου εκπαίδευση), τη στήριξη της

επιχειρηματικότητας και της χρηστής διακυβέρνησης και την προώθηση ισορροπημένης εδαφικής ανάπτυξης

Για την υλοποίηση των ανωτέρω στρατηγικών στόχων, έχουν καταρτισθεί τα κατωτέρω παρατιθέμενα επτά Επιχειρησιακά Προγράμματα, τα οποία ενέκρινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα τέλη του 2007 (διεξοδική παρουσίαση των εν λόγω προγραμμάτων περιέχεται στον ιστότοπο www.eufunds.bg). Σημειώνεται ότι έκαστο Ε.Π. περιλαμβάνει τους άξονες προτεραιότητας του προγράμματος, την περιγραφή των προβλεπόμενων μέτρων για την εφαρμογή των εν λόγω αξόνων, καθώς και ένα ενδεικτικό σχέδιο χρηματοδότησης, στο οποίο καθορίζεται το ύψος της προβλεπόμενης οικονομικής συμμετοχής των διαφόρων χρηματοδοτικών εργαλείων.

Πίνακας 11: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

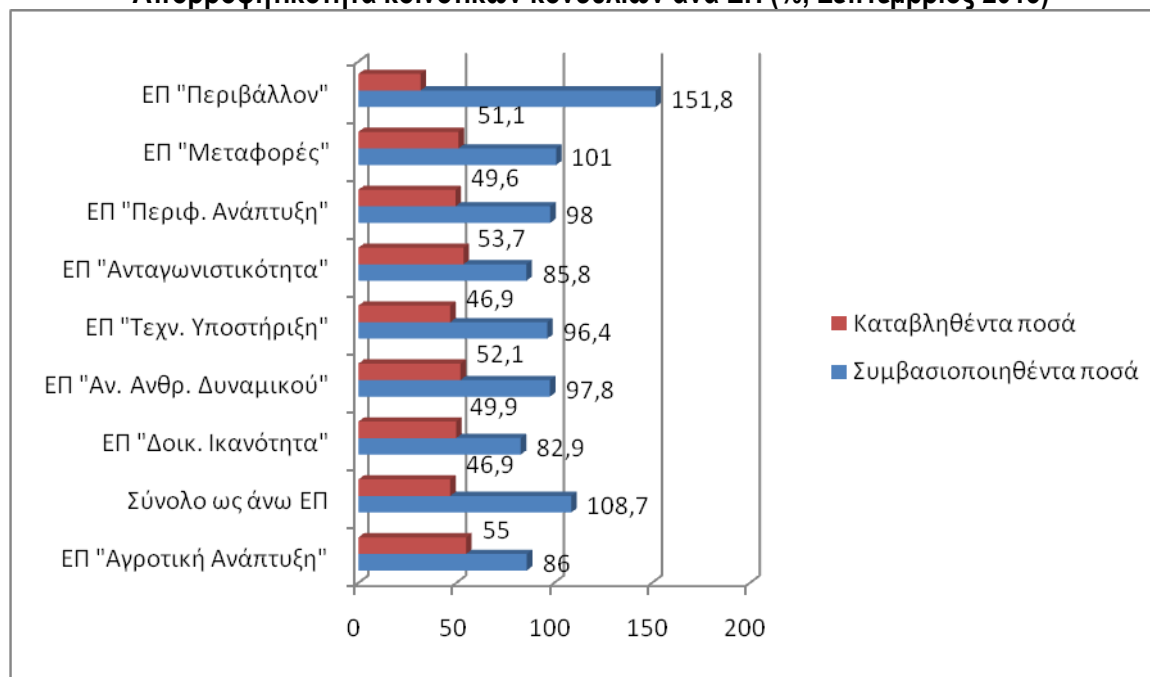
<i>ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>Διαχειρ. Αρχή</i>	<i>€ εκατ.</i>
Δημόσιος Τομέας	Υπουργείο Δ. Διοίκησης & Διοικ. Μεταρ/θμησης	154
Ανταγωνιστικότητα	Υπουργείο Οικονομίας & Ενέργειας	988
Περιβάλλον	Υπουργείο Περιβ/ντος & Υδάτων	1.466
Ανθρώπινοι πόροι	Υπουργείο Δ. Διοίκησης & Διοικ. Μεταρ/θμησης	1.032
Περιφερειακή Ανάπτυξη	Υπουργ. Περιφ. Ανάπτυξης & Δ. Εργων	1.361
Τεχνική βοήθεια	Υπουργείο Οικονομικών	48
Μεταφορές	Υπουργείο Μεταφορών	1.624
ΣΥΝΟΛΟ		6.673

2. Ρυθμός απορροφητικότητας – Νέα προγραμματική περίοδος (2014 - 2020)

Το 2010, ο εν λόγω ρυθμός απορροφητικότητας ανήλθε στο 10% και το 2011 σε περίπου 19%, το 2012 υπερέβη το 30%, ενώ για το 2013 φαίνεται να προσεγγίζει το 50% (στόχο που είχε θέσει και ο απελθών αρμόδιος Υπουργός για τα κοινοτικά κονδύλια, κ. Tomislav Donchev, ώστε να μη χαθούν κοινοτικά κονδύλια). Τα καλύτερα ποσοστά απορροφητικότητας επιτυγχάνονται (Σεπτέμβριος 2013) στα Επιχειρησιακά Προγράμματα «Ανταγωνιστικότητα» (53,4%), «Ανάπτυξη

Ανθρωπίνου Δυναμικού» (52,1%) και «Μεταφορές» (51,0%). Οι χειρότερες επιδόσεις παρατηρούνται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον» (31,7%).

Απορροφητικότητα κοινοτικών κονδυλίων ανά ΕΠ (% , Σεπτέμβριος 2013)

Πηγή: Information management and monitoring system of EU structural instruments in Bulgaria (url: <http://umispublic.minfin.bg/opOperationalProgramms.aspx>) –ΒουλγαρικόΚρατικόΤαμείοΓεωργίας

Η νέα κυβέρνηση έχει αναγνωρίσει τον κίνδυνο απωλειών κοινοτικών κονδυλίων λόγω της χαμηλής απορροφητικότητας. Πάντως, η κα Zinaida Zlatanova, Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης (με αρμοδιότητα τη διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων) και Υπουργός Δικαιοσύνης, απέφυγε, κατά τη διάρκεια σχετικής εκδήλωσης, να απαντήσει για το ύψος των απωλειών κοινοτικών κονδυλίων κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο και υποστήριξε ότι σαφής εικόνα θα υπάρξει στα τέλη του έτους. Σε πιο πρόσφατες δηλώσεις της (μέσα Σεπτεμβρίου τ.έ), η κα Zlatanova υποστήριξε ότι, τελικά, οι όποιες απώλειες κονδυλίων θα είναι μάλλον περιορισμένες, με δεδομένο, μάλιστα, ότι η Βουλγαρία έχει περιθώριο μέχρι το 2015 να ολοκληρώσει τα υλοποιούμενα επιχειρησιακά προγράμματα της τρέχουσας περιόδου. Η κα Zlatanova ανέφερε, επίσης, ότι εφαρμόζεται συγκεκριμένο σχέδιο, εστιασμένο στον περιορισμό των απωλειών κονδυλίων, βάσει του οποίου η διαχειριστική αρχή κάθε επιχειρησιακού προγράμματος θα πρέπει να υποβάλει μελέτη, από όπου θα προκύπτει ποια σχέδια θα ολοκληρωθούν εντός της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου και ποια θα πρέπει να μεταφερθούν στην επόμενη. Σε ό,τι αφορά, ειδικά, το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρωπίνου Δυναμικού» 2007–2013, ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, κ. Hassan Ademov εκτιμά ότι η Βουλγαρία κινδυνεύει να χάσει €30 έως 70 εκατ. από το ως άνω ΕΠ.

Περαιτέρω πρόκληση για τη Βουλγαρία αποτελεί η επιτυχής ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την επόμενη προγραμματική περίοδο 2014–2020. Τα ποσά που έχουν καταρχήν ανακοινωθεί για τη Βουλγαρία για την εν λόγω προγραμματική περίοδο είναι παρόμοια της τρέχουσας: Περίπου € 7 δισεκ. κονδύλια των διαρθρωτικών ταμείων και συνοχής και περίπου € 2,4δισεκ. κονδύλια αγροτικής ανάπτυξης.

Οι σχετικές διαπραγματεύσεις με την Επιτροπή για την κατάρτιση του σχετικού θεσμικού πλαισίου και, ειδικότερα, για τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης (Partnership Agreement) ετέθη στόχος να ολοκληρωθούν τον Οκτώβριο τ.έ. Σύμφωνα με το αρμόδιο επιτελείο της κυβέρνησης, στην τελευταία έκδοση της ως άνω Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης κατεβλήθη προσπάθεια να βελτιωθεί η σχέση ανάλυσης και στρατηγικής. Σημειώνεται ότι, κατά την ερχόμενη προγραμματική περίοδο, έχουν τεθεί τέσσερις στρατηγικές χρηματοδοτικές προτεραιότητες:

- ΣΠ 1: Εκπαίδευση, αξιολόγηση και απασχόληση για ανάπτυξη χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς
- ΣΠ 2: Επιστημονική έρευνα, καινοτομία και επενδύσεις στην έξυπνη ανάπτυξη
- ΣΠ 3: Συνεκτικότητα και πράσινη οικονομία για βιώσιμη ανάπτυξη
- ΣΠ 4: Καλή διακυβέρνηση και πρόσβαση σε ποιοτικές κρατικές υπηρεσίες.

Βασικό πρόβλημα αποτελεί η ύπαρξη ex ante αιρεσιμοτήτων, που δεν έχουν ακόμη εκπληρωθεί από τη βουλγαρική πλευρά εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών. Αν οι εν λόγω αιρεσιμότητες δεν εκπληρωθούν εγκαίρως, τότε είναι πιθανό να υπάρξει πρόβλημα ως προς την περαιτέρω χρηματοδότηση των σχετικών τομέων. Οι αιρεσιμότητες με τις πλέον ασφυκτικές για τη βουλγαρική πλευρά προθεσμίες είναι οι κάτωθι:

- Υγεία: Προετοιμασία Εθνικής Στρατηγικής Υγείας → Προθεσμία: Δεκέμβριος 2013
- Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση: Επικαιροποίηση της Κοινής Στρατηγικής για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας 2020 → Προθεσμία: Δεκέμβριος 2013
- Καινοτομία: Ανάπτυξη Στρατηγικής για την «Έξυπνη Εξειδίκευση» → Προθεσμία: Δεκέμβριος 2013
- Ανώτατη Εκπαίδευση: Υιοθέτηση Στρατηγικής για την Ανάπτυξη της Ανώτατης Εκπαίδευσης → Προθεσμία: Μάιος 2014

Μεταξύ των προταθέντων για τη νέα προγραμματική περίοδο από τη βουλγαρική πλευρά προγραμμάτων είναι και το ΕΠ «Επιστήμη και Εκπαίδευση για Έξυπνη Ανάπτυξη», για το οποίο η κα Zlatanova έχει εκφράσει αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο υπάρχει η τεχνογνωσία από τη βουλγαρική πλευρά για την υλοποίησή του και έχει επισημάνει ότι θα χρειαστεί και εξωτερική βοήθεια σε επίπεδο τεχνογνωσίας από την επιστημονική κοινότητα, ώστε, τελικά, να

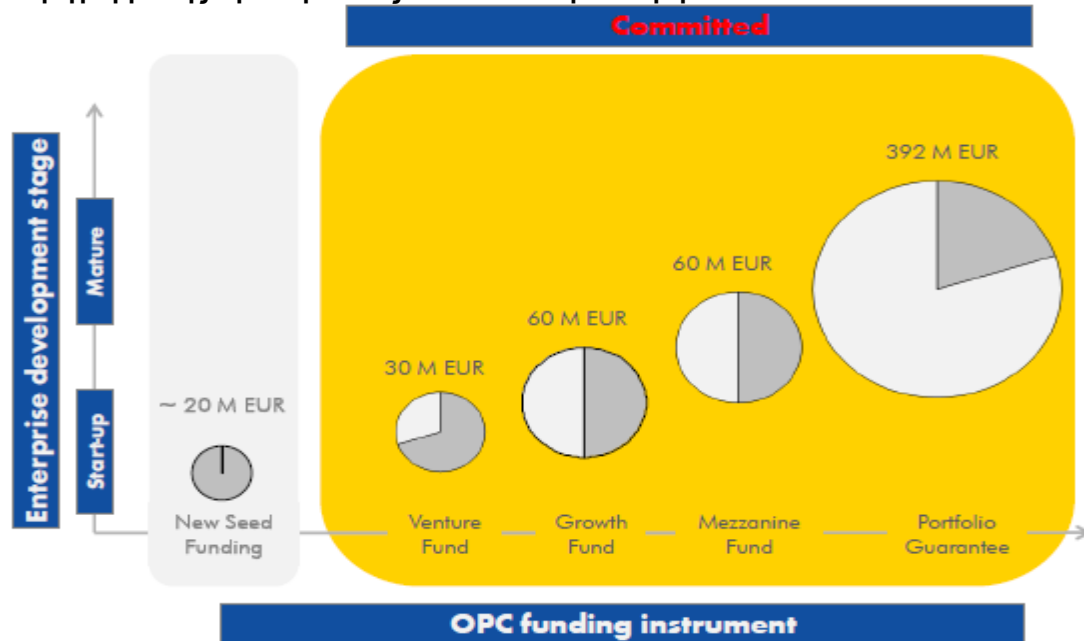

πραγματοποιηθεί το προκείμενο ΕΠ και, παράλληλα, να αρθούν σχετικές αμφιβολίες και προβληματισμοί της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

3. Ευέλικτα επενδυτικά εργαλεία

Στο πλαίσιο της προσπάθειάς της για ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την ανάπτυξη της οικονομίας, η β/κυβέρνηση προσπαθεί να αξιοποιήσει, εκτός από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», και άλλα ευέλικτα κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα, όπως το JESSICA και το JEREMIE. Σε ό,τι αφορά το JEREMIE, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤαΕπ) υλοποιεί σε συνεργασία με τη β/κυβέρνηση πέντε χρηματοδοτικά εργαλεία (equity market και debt market instruments) συνολικού προϋπολογισμού €562 εκατ. Η εγγυητική συμφωνία με πέντε χρηματοδοτικούς ενδιάμεσους (United Bulgarian Bank [ιδιοκτησίας Εθνικής Τράπεζας], ProCredit Bank, Raiffeisenbank, UniCredit Bulbank, CIBank) υπογράφηκε τον Ιούλιο 2011 και εντός του α' τριμήνου 2012 ολοκληρώθηκε η διαδικασία επιλογής διαχειριστή (fund manager).

Περιγραφή της πρωτοβουλίας JEREMIE στη Βουλγαρία

Πηγή: ΕΤαΕπ

Ως προς την έως τώρα πορεία υλοποίησης του JEREMIE, σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του βουλγαρικού Υπουργείου Οικονομίας, Ενέργειας και Τουρισμού, έως τα τέλη Ιουνίου είχαν υποβληθεί 800 αιτήσεις για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του εργαλείου “Entrepreneurship Acceleration and Seed Financing” (με συνολικά διαθέσιμα κονδύλια €20 εκατ.). Σύμφωνα με τους διαχειριστές του εργαλείου (πρόκειται για τα ταμεία διαχείρισης επιχειρηματικών κεφαλαίων [venture/seed capital funds] LAUNCHub και ELEVEN), οι αιτήσεις ήταν ανώτερες των αρχικών προσδοκιών, ενώ το 1/3 αυτών προέρχεται από εταιρείες προέλευσης γειτονικών

χωρών. Το βουλγαρικό Υπουργείο Οικονομίας ελπίζει ότι η εν λόγω εξέλιξη θα βοηθήσει τη Βουλγαρία να πετύχει το στόχο της για προσέλκυση καινοτόμων νέων επενδύσεων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των ως άνω διαχειριστών του εργαλείου, έως το 2015, οπότε λήγει η προθεσμία χορήγησης των διαθέσιμων κονδυλίων, «παράθυρο» υποβολής αιτήσεων θα ανοίγει περιοδικά κάθε 3–4 μήνες, ενώ, ακολούθως, θα γίνεται η τελική επιλογή των δικαιούχων, διαδικασία που ήδη ακολουθείται μετά την ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου υποβολής αιτήσεων.

Σε ό,τι αφορά το JESSICA, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), ως διαχειρίστρια του εν λόγω χρηματοδοτικού μέσου στη Βουλγαρία, υπέγραψε τον Ιανουάριο 2012 συμφωνία με τη β/κυβέρνηση με σκοπό τη δημιουργία «Περιφερειακού Αστικού Αναπτυξιακού Ταμείου» (ΠΑΑΠ, με συνολικά διαθέσιμα κονδύλια ύψους € 56,4 εκατ.) με σκοπό την πραγματοποίηση επενδύσεων σε αστικά σχέδια σε έξι μεγάλες βουλγαρικές πόλεις (Φιλιπούπολη, Βάρνα, Burgas, Ruse, Stara Zagora και Pleven) στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Περιφερειακή Ανάπτυξη». Παράλληλα, μέσω του JESSICA έχει ήδη δημιουργηθεί ένα ακόμη ΠΑΑΠ για την πόλη της Σόφιας με στόχο και πάλι την υλοποίηση σχεδίων αστικής ανάπτυξης.

4. Ευρωπαϊκό Εδαφικό Πρόγραμμα Συνεργασίας Ελλάδος–Βουλγαρίας 2007–2013

Το 2012 το Ευρωπαϊκό Εδαφικό Πρόγραμμα Συνεργασίας Ελλάδος–Βουλγαρίας (<http://www.greece-bulgaria.eu/>) σημείωσε σημαντική πρόοδο ως προς την υλοποίησή του, καθώς ολοκληρώθηκαν η τρίτη και η τέταρτη κλήση για υποβολή προτάσεων (αφορούσαν τους άξονες προτεραιότητας 1,2 κ& 3).

Παράλληλα, την άνοιξη του 2013, εγκρίθηκαν οκτώ (8) Στρατηγικά Έργα, συνολικού προϋπολογισμού άνω των € 15.000.000 στους τομείς προστασίας του περιβάλλοντος, υγείας και κοινωνικής προστασίας, επιχειρηματικότητας και υποστήριξης ανθρώπινου δυναμικού. Αυτήν τη στιγμή, η διαχειριστική αρχή του προγράμματος εστιάζει το ενδιαφέρον της στην προετοιμασία της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2014–2020.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 2012

I. ΓΕΝΙΚΑ

Η επισκόπηση των διμερών σχέσεων κατά τα τελευταία έτη οδηγεί στην διαπίστωση ότι, παρά τις συνθήκες οικονομικής κρίσης, ο όγκος του διμερούς εμπορίου παρουσιάζει σταθερή αυξητική τάση, η δε συνεργασία στον εμπορικό τομέα μεταξύ των δύο χωρών εξελίσσεται ομαλά. Συγχρόνως και οι δύο πλευρές αξιοποιούν, σε μεγάλο βαθμό, τις παραγωγικές και εξαγωγικές δυνατότητές τους όπως αυτές αποτυπώνονται στην ευρύτατη γκάμα των προϊόντων που εξάγουν. Σημαντική ήταν η αύξηση που παρουσίασαν οι ελληνικές εξαγωγές προς την Βουλγαρία την τελευταία τριετία με την Ελλάδα να καταγράφει πλεόνασμα στο διμερές εμπορικό ισοζύγιο.

Στον τομέα των επενδύσεων, οι επιδόσεις της Ελλάδας εμφανίζουν μία στασιμότητα που μπορεί να ερμηνευτεί και ως ένδειξη σταθερότητας δεδομένης της γενικότερης κάμψης των επενδύσεων στη Βουλγαρία, του κλίματος πολιτικής αστάθειας και της συμπεριφοράς των ξένων επενδυτών (στάση αναμονής, εκροές κεφαλαίων, αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές εταιρείες).

1. Συμβατικό πλαίσιο

Κυριότερες συμφωνίες οικονομικού περιεχομένου που έχουν υπογραφεί μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας :

- Συμφωνία για την αποφυγή της διπλής φορολογίας σε σχέση με τους φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου (Αθήνα 15.02.1991, Νόμος 2255/1994)
- Συμφωνία για τα ύδατα του ποταμού Νέστου (Σόφια, 22.12.1995, Νόμος 2402/1996)
- Συμφωνία για την διάνοιξη τριών νέων συνοριακών διόδων και συνδεδειγμένων οδικών αρτηριών μεταξύ των δύο χωρών (Σόφια, 22.12.1995, Νόμος 2428/1996)
- Συμφωνία συνεργασίας στον τομέα του τουρισμού (Σόφια, 14.05.1999, Νόμος 2851/2000)
- Συμφωνία συνεργασίας στους τομείς των ταχυδρομείων και των τηλεπικοινωνιών (Σόφια, 17.07.2001, Νόμος 3042/2002)
- Πρωτόκολλο Επιστημονικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας (Αθήνα, 01/12/2002)
- Συμφωνία για πενταετές πρόγραμμα αναπτυξιακής συνεργασίας (Σόφια, 28.08.2008, Νόμος 3095/2005)
- Συμφωνία στον τομέα προστασίας του περιβάλλοντος (Αθήνα, 01.11.2002, Νόμος 3367/2005).

Στο πλαίσιο του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας Ελλάδας – Βουλγαρίας, που συγκλήθηκε, στις 27.07.2010, στη Σόφια, υπό την προεδρία των πρωθυπουργών των

δύο χωρών, υπεγράφη σειρά διμερών συμφωνιών συνεργασίας σε θέματα μεταφορών, ενέργειας, τουρισμού, γεωργίας και οικονομικής συνεργασίας. Ειδικότερα για τις μεταφορές, Μικτή Επιτροπή Ελλάδος – Βουλγαρίας σε θέματα Διεθνών Οδικών Μεταφορών συγκλήθηκε στις 16–17.02.2012, στη Σόφια, με στόχο την επίλυση κοινών χρονιζόντων προβλημάτων του κλάδου με κυριότερο εκείνο της επιβολής προστίμων από τις ελληνικές αρχές σε Βούλγαρους οδηγούς φορτηγών και, αντίστοιχα, από τις βουλγαρικές αρχές σε Έλληνες οδηγούς φορτηγών λόγω μη επίδειξης των απαιτούμενων παραστατικών εγγράφων.

Το Β' Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας-Βουλγαρίας συνεδρίασε στην Αθήνα στις 17.12.2012. Επικεφαλής των πολυμελών υπουργικών αντιπροσωπειών των δύο χωρών ήταν ο Πρωθυπουργός κ. Αντώνης Σαμαράς και ο Βούλγαρος ομόλογος του κ. Boyko Borisov. Στο Ανώτατο Συμβούλιο συμμετείχαν Υπουργοί Εξωτερικών, Περιφερειακής Ανάπτυξης, Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Άμυνας, Παιδείας, Υγείας, Γεωργίας και Τροφίμων, Μεταφορών, Ενέργειας και Τουρισμού και Αθλητισμού των δύο χωρών. Παρουσία των δύο Πρωθυπουργών υπογράφηκε σειρά διμερών συμφωνιών συνεργασίας, συγκεκριμένα: Μνημόνιο κατανόησης για την ανταλλαγή διπλωματικών υπαλλήλων, πρόγραμμα συνεργασίας στους τομείς παιδείας επιστήμης και πολιτισμού την περίοδο 2012-2014, κοινή δήλωση για τον τουρισμό, πρωτόκολλο αθλητικής συνεργασίας, συμφωνία στον τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, μνημόνιο συνεργασίας για την ανάπτυξη της ποιότητας και ασφάλειας στην παραγωγή και διακίνηση αγροτικών προϊόντων και κοινή διακήρυξη των δύο κυβερνήσεων.

2.Τουρισμός

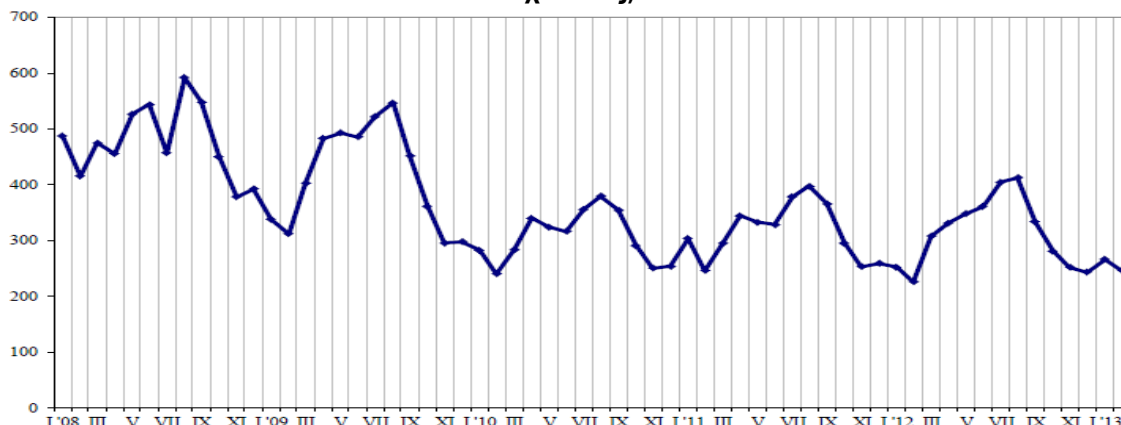
Στον *τουρισμό*, σύμφωνα με τα στοιχεία του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου (NSI), το 2012 οι αφίξεις Βουλγάρων επισκεπτών στην Ελλάδα ανήλθαν σε περίπου 790.000, σημειώνοντας πτώση της τάξης του 21,1% σε σχέση με το 2011. Ειδικότερα, οι αφίξεις Βουλγάρων στην Ελλάδα για λόγους αναψυχής και διακοπών ανήλθαν σε 260.605, σημειώνοντας μείωση 22%. Υπογραμμίζεται, ωστόσο, ότι το 2011 είχαν σημειώσει αύξηση 10,1% σε σχέση με το 2010, ανερχόμενες συνολικά σε περίπου 1.000.000. Παράλληλα, οι αφίξεις Βουλγάρων στην Ελλάδα για λόγους αναψυχής/διακοπών το ως άνω διάστημα είχαν αυξηθεί κατά 81%.

Πηγή: Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο

Συνολικά, τα ταξίδια Βουλγάρων πολιτών στο εξωτερικό το 2012 διατηρήθηκαν σε σταθερά επίπεδα σε σχέση με το 2011 (περίπου 3.800.000), με την Ελλάδα να αποτελεί τον πρώτο εντός Ε.Ε. προορισμό (ποσοστό 21% των συνολικών ταξιδιών) και το δεύτερο συνολικά προορισμό των Βουλγάρων ταξιδιωτών μετά την Τουρκία (ποσοστό 29% των συνολικών ταξιδιών).

Ταξίδια Βουλγάρων πολιτών στο εξωτερικό 2008–2013 (ανά μήνα και σε χιλιάδες)

Πηγή: Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο (web:http://www.nsi.bg/EPDOCS/Tourism2013-02_en_11DQ5UU.pdf)

Το πρώτο δίμηνο 2013, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, οι αφίξεις Βουλγάρων επισκεπτών στην Ελλάδα εμφανίστηκαν αυξημένες κατά 9,4% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Ειδικότερα, όμως, οι αφίξεις Βουλγάρων στην Ελλάδα για λόγους αναψυχής/διακοπών μειώθηκαν το ως άνω διάστημα κατά 24%. Σημειώνεται ότι το Πάσχα 2013, σύμφωνα με δημοσιεύματα του βουλγαρικού τύπου, περισσότεροι από 120.000 Βούλγαροι επέλεξαν την Ελλάδα ως προορισμό διακοπών.

Σε ό,τι αφορά τις αφίξεις Ελλήνων επισκεπτών στη Βουλγαρία το 2012, αυτές εμφανίστηκαν ελαφρά μειωμένες κατά 3% σε σχέση με το 2011 αντιστοιχώντας σε περίπου 1.087.000. Οι αφίξεις Ελλήνων επισκεπτών στη Βουλγαρία το α' δίμηνο 2013 ήταν μειωμένες κατά 2% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Συνεπώς, σε ό,τι αφορά τις ροές Ελλήνων επισκεπτών στη Βουλγαρία καταγράφονται σταθεροποιητικές τάσεις.

II. ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

1. Εμπορικό Ισοζύγιο

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2012, ο όγκος των διμερών εμπορικών συναλλαγών, συνολικής αξίας €2.931 εκατ., κατέγραψε αύξηση 11,5% σε σχέση με το 2011. Με μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης 16,86% κινήθηκαν σε ετήσια βάση οι ελληνικές

εξαγωγές (συνολικής αξίας €1.562,6 εκατ.) προς τη Βουλγαρία, ενώ οι βουλγαρικές εξαγωγές (συνολικής αξίας €1.368,4 εκατ.) αυξήθηκαν κατά 6%, με αποτέλεσμα την αύξηση του εμπορικού πλεονάσματος υπέρ της χώρας μας κατά 7,47% από €180,7 εκατ. το 2011 σε €194,2 εκατ. το 2012. Το γεγονός ότι σημειώνεται αύξηση των βουλγαρικών εξαγωγών εν μέσω συνολικής μείωσης των ελληνικών εισαγωγών εξαιτίας της ύφεσης στην εσωτερική αγορά, αποδίδεται κυρίως στο μεγάλο αριθμό των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Βουλγαρία, στο χαμηλό, λόγω γειτνίασης, μεταφορικό κόστος και στις ανταγωνιστικές τιμές των βουλγαρικών προϊόντων.

Σημειώνεται ότι τα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου της Βουλγαρίας (NSI) ως προς τον όγκο των διμερών συναλλαγών αναφέρουν μεγαλύτερο όγκο διμερούς εμπορίου συνολικής αξίας €3,035 εκατ. (βλ. Πίνακα 6, σελ. 24–25) σε σύγκριση με τα στατιστικά στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ (€2.931 εκατ.). Επίσης παρουσιάζουν κάποια απόκλιση όσον αφορά τόσο στην αξία των βουλγαρικών εισαγωγών από την Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ: € 1.562,6 εκατ. - NSI: €1.541,64 εκατ.), όσο και στην αξία των βουλγαρικών εξαγωγών προς την Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ: € 1.368,4 εκατ. - NSI: € 1.493,44 εκατ.). Έτσι, σύμφωνα με τα βουλγαρικά στατιστικά στοιχεία για το 2012 το εμπορικό ισοζύγιο εμφανίζεται λιγότερο ελλειμματικό για την Βουλγαρία (ΕΛΣΤΑΤ: €194,2 εκατ. - NSI: € 94,3 εκατ.).

Αναλυτικότερα, οι εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας-Βουλγαρίας κατά το διάστημα Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2012, και η εξέλιξή τους σε σχέση με τα τρία προηγούμενα έτη, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα αναθεωρημένα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, παρουσίασαν την εξής εικόνα:

Πίνακας 12: Εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Βουλγαρίας (αξία σε εκατ. €)

	2009	2010	2011	2012
Ελληνικές εξαγωγές προς Βουλγαρία	1.063,0	1.152,8	1.337,1	1.562,6
Ελληνικές εισαγωγές από Βουλγαρία	985,3	1.179,1	1.290,9	1.368,4
Ισοζύγιο	+77,7	- 26,3	+46,2	+194,2
Όγκος εμπορίου	2048,3	2331,9	2.628	2.931

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη γενική κατάταξη των ξένων αγοραστών ελληνικών προϊόντων η Βουλγαρία κατέλαβε την 4^η θέση έναντι της 5^{ης} του προηγούμενου έτους μετά την Τουρκία, την Ιταλία και τη Γερμανία.

Πίνακας 13: Σημαντικότεροι εμπορικοί εταίροι Ελλάδας το έτος 2012 (Αξία σε €)⁴

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2012		ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 2012 (αξία σε€)	
ΤΟΥΡΚΙΑ	2.967.834.355	ΡΩΣΙΑ	6.011.732.120
ΙΤΑΛΙΑ	2.098.628.708	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	4.455.408.396
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1.737.956.515	ΙΤΑΛΙΑ	3.777.426.107
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1.512.421.206	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	2.674.060.282
ΕΦΟΔ.ΠΛΟΙΩΝ			
ΜΕ ΤΡΙΤ.ΧΩΡΕΣ	1.499.024.794	ΚΙΝΑ	2.290.536.885
ΚΥΠΡΟΣ	1.336.241.123	ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	2.237.934.406
Η Π Α	1.030.504.300	ΓΑΛΛΙΑ	2.059.739.091
ΗΝΩΜΕΝΟ			
ΒΑΣΙΛΕΙΟ	852.074.861	ΝΟΤΙΑ ΚΟΡΕΑ	1.879.695.539
ΠΓΔΜ	829.705.929	ΙΡΑΚ	1.763.396.956
ΛΙΒΥΗ	786.124.902	ΛΙΒΥΗ	1.690.535.796
ΛΙΒΑΝΟΣ	736.535.282	ΙΡΑΝ	1.541.664.995
ΓΑΛΛΙΑ	666.441.484	ΒΕΛΓΙΟ	1.309.649.699
ΙΣΡΑΗΛ	596.275.061	ΙΣΠΑΝΙΑ	1.298.631.822
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	575.764.406	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1.294.795.919
ΣΥΝΟΛΟ	27.362.627.041	ΣΥΝΟΛΟ	48.426.450.912

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στο εισαγωγικό εμπόριο, το μερίδιο συμμετοχής της Βουλγαρίας στο σύνολο των ελληνικών εισαγωγών διευρύνθηκε ελαφρά από €1.217,47 εκατ. το 2011 σε €1.294,79 εκατ. το 2012. Παράλληλα, η Βουλγαρία κατέλαβε τη 14^η θέση ως προμηθευτής της ελληνικής αγοράς ενώ το 2011 κατείχε τη 12^η.

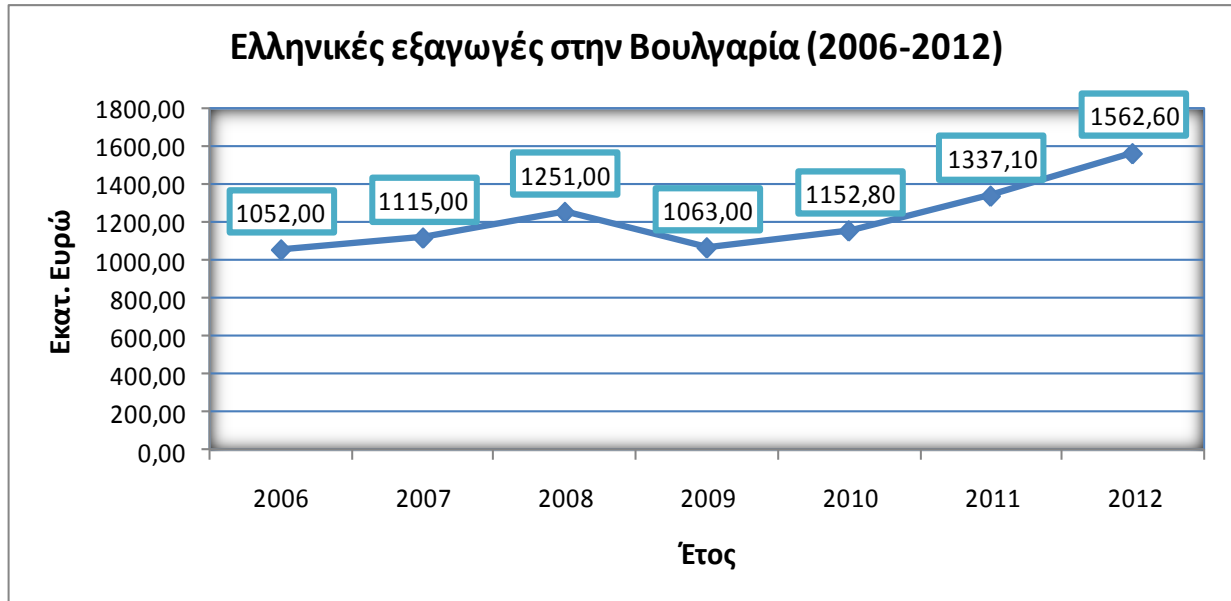
Τα αντίστοιχα στοιχεία του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου (NSI) για το 2012 φέρουν την Ελλάδα στην πέμπτη θέση των προμηθευτών της βουλγαρικής αγοράς (μετά τη Ρωσία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Ρουμανία και την Τουρκία να ακολουθεί στην 6^η θέση) με ποσοστό συμμετοχής 6,05% (€1.541,64 εκατ.) στο σύνολο των βουλγαρικών εισαγωγών το 2012 που ανήλθαν σε 25.477,2 εκατ. (έναντι 5,6% το 2011). Την πέμπτη επίσης θέση (μετά την Γερμανία, τη Τουρκία, την Ιταλία και τη Ρουμανία) κατέχει η Ελλάδα, ως πελάτης των βουλγαρικών εξαγωγών με μερίδιο συμμετοχής 7,19% (€1.493,44 εκατ.) στο σύνολο των βουλγαρικών εξαγωγών που το 2012 ανήλθαν σε € 20.785,5 εκατ.

Σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το πρώτο τρίμηνο του 2013, οι ελληνικές εξαγωγές προς την Βουλγαρία ανήλθαν σε €292,9 εκατ. ενώ οι εισαγωγές σε €312,2 εκατ., με αποτέλεσμα να φαίνεται ότι αντιστρέφεται το εμπορικό ισοζύγιο υπέρ της βουλγαρικής πλευράς. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012 οι ελληνικές εξαγωγές προς την Βουλγαρία ισοδυναμούσαν με €341,9 εκατ., ενώ οι εισαγωγές από τη Βουλγαρία σε €299,3 εκατ.

⁴ Σημ: Ο πίνακας 13 εμφανίζει μικρότερες τιμές σε σύγκριση με το πίνακα 12 στον οποίο περιλαμβάνονται στατιστικά, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα αναθεωρημένα στοιχεία. Δεν ήταν διαθέσιμα από ΕΛΣΤΑΤ τα αντίστοιχα για τον πίνακα 13.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται διαχρονικά η εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγικών επιδόσεων στη Βουλγαρία την επταετία 2006-2012:

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

2. Διάρθρωση των ελληνικών εξαγωγών

Όπως συνάγεται από την στατιστική ανάλυση των ελληνικών εξαγωγικών ροών προς την Βουλγαρία, η διάρθρωσή τους δεν παρουσιάζει φαινόμενα συγκέντρωσης σε ορισμένες κατηγορίες προϊόντων (συνήθως των παραδοσιακών), αλλά διαχέεται σε μια ευρύτατη γκάμα που, διαχρονικά, εμπλουτίζεται με νέα προϊόντα. Στο Παράρτημα ΙΙΙ παρατίθενται αναλυτικά στατιστικά στοιχεία (ΕΣΥΕ) των διμερών εμπορικών συναλλαγών για τα έτη 2012 και 2013 σε διψήφια κατάταξη Συνδυασμένης Ονοματολογίας.

Το γεγονός τούτο οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η βουλγαρική αγορά παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες απορρόφησης της ελληνικής παραγωγής και εξαγωγικές ευκαιρίες για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Οι κυριότεροι παράγοντες της απορροφητικότητας αυτής εντοπίζονται στον μεγάλο αριθμό των επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στην Βουλγαρία, στην πολιτισμική και γεωγραφική εγγύτητα, στον αυξανόμενο αριθμό των Βούλγαρων τουριστών που επισκέπτονται κατ' έτος την Ελλάδα αλλά και στο καλό όνομα που έχουν τα ελληνικά προϊόντα στην χώρα.

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρατίθενται στατιστικά στοιχεία των ελληνικών εξαγωγών προς την Βουλγαρία, για τα έτη 2010, 2011 και 2012 σύμφωνα με την 3^η Αναθεωρημένη Τυποποιημένη Ταξινόμηση του Διεθνούς Εμπορίου (ΤΤΔΕ):

Πίνακας 14: Ελληνικές εξαγωγές κατά κατηγορία προϊόντων (αξία σε χιλ. €)

Κατηγορία	2010	2011	2012
ΣΥΝΟΛΟ	1.049.266,6	1.280.331,3	1.513.342,2
(3) Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κλπ.	109.991,6	136.190,4	387.280,2
(6) Βιομηχανικά είδη ταξινομ. κυρίως κατά την πρώτη ύλη	1247.963,8	309.219,5	259.735,2
(0) Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	208.442,9	242.362,7	228.426,9
(8) Διάφορα βιομηχανικά είδη	161.272,5	165.682,7	155.559,9
(5) Χημικά προϊόντα και συναφή	108.593,2	140.661,9	154.290,9
(7) Μηχανήματα και υλικό μεταφορών	85.926,6	136.703,6	118.620,1
(2) Πρώτες ύλες μη εδώδιμες, εκτός από καύσιμα	38.911,3	56.741,8	106.950,8
(1) Ποτά και καπνός	52.687,1	62.797,2	72.774,5
(4) Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	34.938,1	28.325,2	26.010,8
(3) Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κλπ.	109.991,6	136.190,4	387.280,2

Πηγή :ΕΛΣΤΑΤ

Οι βασικές παρατηρήσεις που συνάγονται από τον ανωτέρω πίνακα, σχετικά με την εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών προς τη Βουλγαρία το 2012 θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα εξής κύρια σημεία:

Οι τρεις πρώτες σε εξαγωγές κατηγορίες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 57,8% της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών στη Βουλγαρία είναι i) «Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κλπ», στην οποία σημειώθηκε αύξηση 184,36% το 2012, ii) «Βιομηχανικά είδη», και iii) «Τρόφιμα και ζώα ζωντανά» στις οποίες παρατηρήθηκε κάμψη αντίστοιχα 16% και 5,74% . Ωστόσο, παρά τη μικρή περυσινή κάμψη, οι εξαγωγές στην ανωτέρω κατηγορία είχαν κινηθεί ανοδικά τα τελευταία έτη, με αποτέλεσμα να διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τις σημαντικές εξαγωγικές επιδόσεις τους. Στις εξαγωγικές επιδόσεις της εν λόγω κατηγορίας συμβάλουν κυρίως οι υποκατηγορίες των φρούτων και φρέσκων λαχανικών, λιπών, λαδιών φυτικής προέλευσης, των

γαλακτοκομικών προϊόντων, των παρασκευασμάτων λαχανικών και φρούτων και των ψαριών και θαλασσινών.⁵

Θετική εξέλιξη συνιστά η αύξηση των εξαγωγών στις κατηγορίες «*Πρώτες ύλες μη edώδιμες, εκτός από καύσιμα*» (με αύξηση 46,94%). Αυξήσεις παρατηρήθηκαν ακόμη το 2012 στις κατηγορίες «*Χημικά προϊόντα και συναφή*» (9,68%) και «*Ποτά και καπνός*» (15,88%), οι οποίες σημειώνουν σταθερή άνοδο την τελευταία τριετία. Σημειώνεται ότι το εμπορικό ισοζύγιο είναι παραδοσιακά πλεονασματικό για την χώρα μας με εξαίρεση το έτος 2010.

3. Διάρθρωση βουλγαρικών εξαγωγών προς Ελλάδα

Πρώτη σε αξία, κατηγορία το 2012 αναδείχθηκε η κατηγορία «*Τρόφιμα και ζώα ζωντανά*» με τις βουλγαρικές εξαγωγές να σημειώνουν αύξηση 8,76 %. Στην αύξηση συνέβαλαν οι κυριότερες υποκατηγορίες των δημητριακών, των γαλακτοκομικών και των κρεάτων και προϊόντων κρέατος. Τις σημαντικότερες ποσοστιαίες αυξήσεις σημείωσαν οι βουλγαρικές εξαγωγές στις κατηγορίες «*Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κ.ά*» (85,69%) και «*Μηχανήματα και υλικό μεταφορών*» (43%). Αυξήσεις επίσης σημειώθηκαν στις κατηγορίες «*Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης*» και «*Χημικά προϊόντα και συναφή*».

Υποχώρηση σημείωσαν οι εξαγωγές στις κατηγορίες «*Ποτά και καπνός*», «*Βιομηχανικά είδη ταξινομ. κυρίως κατά την πρώτη ύλη*», «*Διάφορα βιομηχανικά είδη*» και «*Πρώτες ύλες μη edώδιμες, εκτός από καύσιμα*». Η κυριότερη edώ υποκατηγορία της ξυλείας και προϊόντων από ξύλο παρουσίασε αύξηση κατά 13,14%, ενώ αξιόλογη αύξηση 32,18 σημείωσαν και οι εξαγωγές προϊόντων από χαρτί.⁶

Στον επόμενο πίνακα, παρατίθενται στατιστικά στοιχεία των βουλγαρικών εξαγωγών προς την Ελλάδα, για την τριετία 2010, 2011 και 2012 σύμφωνα με την 3^η Αναθεωρημένη Τυποποιημένη Ταξινόμηση του Διεθνούς Εμπορίου (ΤΤΔΕ):

Πίνακας 15: Βουλγαρικές εξαγωγές κατά κατηγορία προϊόντων (αξία σε χιλ. €)

Κατηγορία	2010	2011	2012
ΣΥΝΟΛΟ	957.318,1	1.217.478,0	1.300.534,6
(0) Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	188.086,2	251.418,4	273.466,3
(3) Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά κ.ά.	80.061,7	136.779,3	253.998,4

⁵Βλ.Παράρτημα ΙΙΙ με στατιστικά στοιχεία (ΕΣΥΕ) των διμερών εμπορικών συναλλαγών για τα έτη 2011 και 2012 σε 2ψήφια κατάταξη Συνδυασμένης Ονοματολογίας.

⁶Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ.

(6) Βιομηχανικά είδη ταξινομ. κυρίως κατά την πρώτη ύλη	234.788,8	293.197,0	249.562,3
8) Διάφορα βιομηχανικά είδη	194.836,0	202.540,9	178.733,1
(7) Μηχανήματα και υλικό μεταφορών	54.409,2	73.086,6	104.518,1
(2) Πρώτες ύλες μη εδωδιμες, εκτός από καύσιμα	99.221,3	99.403,9	76.288,5
(5) Χημικά προϊόντα και συναφή	47.793,4	71.571,1	75.616,6
(4) Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	25.836,1	38.829,9	47.330,2
(1) Ποτά και καπνός Πηγή :ΕΛΣΤΑΤ	32.285,3	50.564,6	41.020,6

III. ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας Βουλγαρίας (BNB), το 2012 καταγράφηκαν καθαρές εκροές ελληνικών επενδυτικών κεφαλαίων της τάξης των € 98,9 εκατ. Βάσει προσωρινών στοιχείων της BNB για το πρώτο 2013, καταγράφηκαν νέες εισροές ελληνικών κεφαλαίων αξίας € 10,7 εκατ.

Ο πίνακας που ακολουθεί καταγράφει τις διακυμάνσεις που παρουσίασε η εξέλιξη των ελληνικών επενδύσεων κατά την τελευταία πενταετία 2008-2012 και στα πρώτα τρίμηνα του 2013:

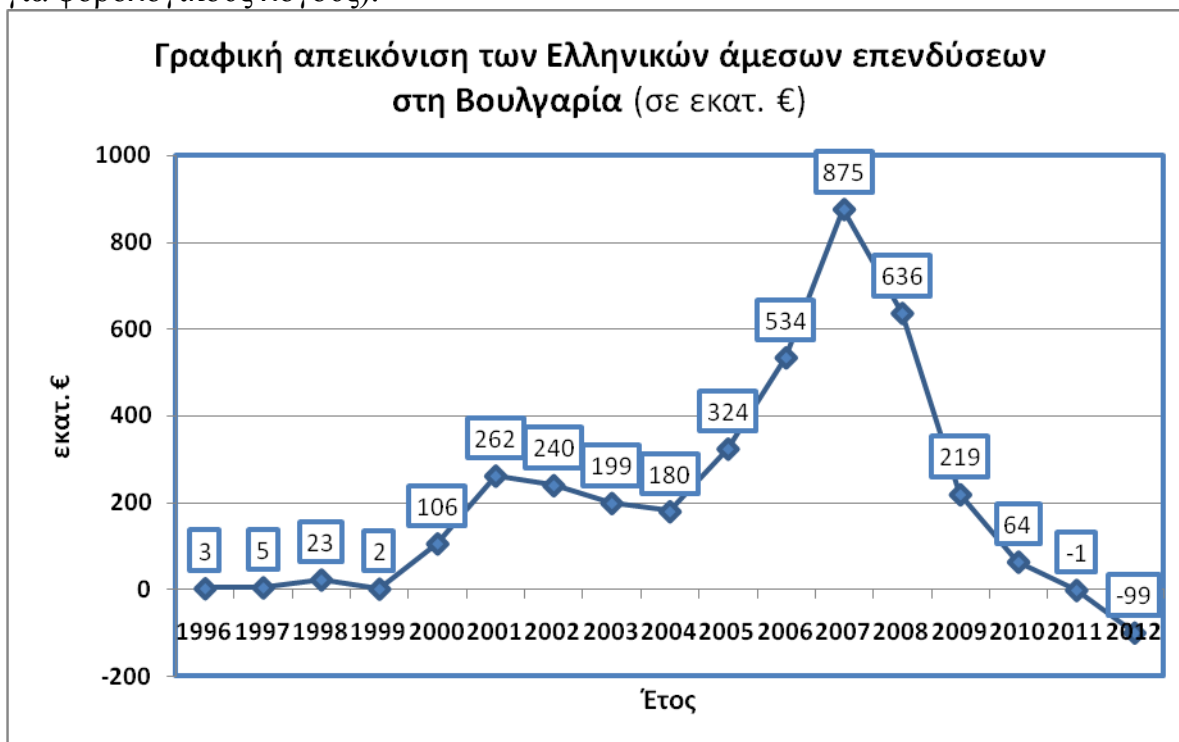
Πίνακας 16: Εξέλιξη ελληνικών επενδύσεων ανά τρίμηνα (Αξία σε εκατ.€)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
T1	134,9	45,2	18,1	-52,4	-66,1	13,3
T2	275,1	99,2	-12,7	18,6	2,7	-2,6
T3	170,4	2,9	23,4	23,5	-3,9	....
T4	55,4	71,4	34,8	9,1	-31,6	....
ΣΥΝΟΛΟ	635,8	218,7	63,6	-1,2	-98,9	10,7

Πηγή : Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο Βουλγαρίας (NSI)

Στη γενική κατάταξη των ξένων επενδυτών στην Βουλγαρία του 2012, η Ελλάδα διατηρεί την τρίτη θέση, μετά την Αυστρία και Ολλανδία, με άμεσες επενδύσεις ύψους € 2,8 δισ. και συμμετοχή στο σύνολο των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα 7,2%,

έναντι 7,7% και 8,7% το 2011 και 2010, αντίστοιχα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της InvestBulgaria (κρατικής υπηρεσίας για τις επενδύσεις), η Ελλάδα είναι δεύτερη, σε άμεσες επενδύσεις στην χώρα, αφού ένα σημαντικό μέρος των εισροών επενδυτικών κεφαλαίων ελληνικών επιχειρήσεων προέρχεται κυρίως από το Λουξεμβούργο και την Κύπρο και, κατά δεύτερο λόγο, από την Ολλανδία (όπου αυτές είναι εγκατεστημένες για φορολογικούς λόγους).

Πηγή : Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

Όπως συνάγεται από το ανωτέρω γράφημα, η επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στην Βουλγαρία γνώρισε μεγάλη ώθηση από το 2000 και, ύστερα από μία προσωρινή υποχώρηση κατά την διετία 2002–2004, έφθασε σε ύψος ρεκόρ το 2007 για να υποχωρήσει εκ νέου το 2008 υπό το κράτος της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Πίνακας 17: Ελληνικές ΑΞΕ ανά τομέα δραστηριότητας διαχρονικά (Αξία σε εκατ. €) – τέλος 31.12.2012*

Χρηματοπιστωτικός	1272,1
Χονδρεμπόριο & λιανεμπόριο	479,6
Μεταφορές & επικοινωνίες	442,1
Βιομηχανία	297,0
Αγορά ακινήτων, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες	170,6
Κατασκευές	55,4
Γεωργία, θήρα και δασοκομία	10,8
Ορυχεία και λατομεία	5,0
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	4,8

Ξενοδοχεία και εστιατόρια	3,6
Εκπαίδευση	0,3
Παροχή ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου και νερού	-6,1
Λοιπές κοινοτικές, κοινωνικές και προσωπικές υπηρεσίες	-8,6
Μη ταξινομημένες	1,8
ΣΥΝΟΛΟ	2728,5

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή : Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

Σύμφωνα δε με τον ανωτέρω πίνακα, παρατηρείται μία ευρεία διασπορά των ελληνικών επενδύσεων σε διάφορους τομείς, με σημαντικότερο τον χρηματοπιστωτικό (με τους τέσσερις πλέον τραπεζικούς ομίλους: Εθνική, Alpha Bank, Eurobank, Πειραιώς, καθώς η Εμπορική μεταβιβάστηκε στη γαλλική Credit Agricole), που αντιπροσωπεύει, σε αξία, το σημαντικότερο τμήμα των συνολικών ελληνικών επενδύσεων στην Βουλγαρία. Σημειώνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες συμμετέχουν με 30% στο συνολικό τραπεζικό ενεργητικό, με 20% στο σύνολο των χορηγήσεων και άνω του 30% στο σύνολο των καταθέσεων στην χώρα.

Σημαντική δραστηριότητα επίσης έχουν αναπτύξει οι ελληνικές επιχειρήσεις στο βιομηχανικό τομέα, με κυριότερους εκπρόσωπους την STOMANA (BIOXΑΛΚΟ), τον TITAN , την BELOVOPAPERMILL (Χαρτοβιομηχανία Θράκης) κ.ά., καθώς και στον κατασκευαστικό (ΤΕΡΝΑ, ΑΚΤΩΡ), τον ενεργειακό (ΤΕΡΝΑΕΝΕΡΓΥ) και τις υπηρεσίες (ICAP). Σημαντική ήταν και η ελληνική παρουσία στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ωστόσο η εταιρεία κινητής τηλεφωνίας GLOBUL και το δίκτυο καταστημάτων GERMANOS – ιδιοκτησίας ομίλου ΟΤΕ – μεταβιβάστηκαν το 2013 στη νορβηγική Telenor έναντι τιμήματος €717 εκατ.

Πίνακας18: ΑΞΕ από Ελλάδα ανά τομέα – Έτη 2009-2012 (Αξία σε εκατ. €)

Δραστηριότητα	2009	2010	2011*	2012*
Γεωργία, θήρα και δασοκομία	2,29	1,46	2,72	-0,01
Κατασκευές	20,71	-16,05	-1,60	0,80
Εκπαίδευση	-0,02	0,16	0,04	0,03
Παροχή ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου και νερού	21,42	-0,55	-10,85	-3,48
Χρηματοπιστωτικός	-1,68	87,45	40,84	-38,88
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	-0,03	-0,11	0,03	
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	0,07	-2,71	-8,75	-0,03
Βιομηχανία	23,79	-17,45	8,43	0,87
Ορυχεία και λατομεία	-0,01	0,35	0,57	-0,02
Μη ταξινομημένες	18,79	5,45	-0,54	0,07
Λοιπές κοινοτικές, κοινωνικές και προσωπικές υπηρεσίες	-18,90	-1,56	3,74	0,12
Real estate, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες	-2,06	9,66	-6,98	0,78
Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες	105,97	36,95	-60,97	-62,44
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο,	48,39	-39,47	32,07	3,22

επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών, είδη προσωπικής και οικιακής χρήσης				
ΣΥΝΟΛΟ	218,74	63,58	-1,25	-98,98

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή : Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (BNB)

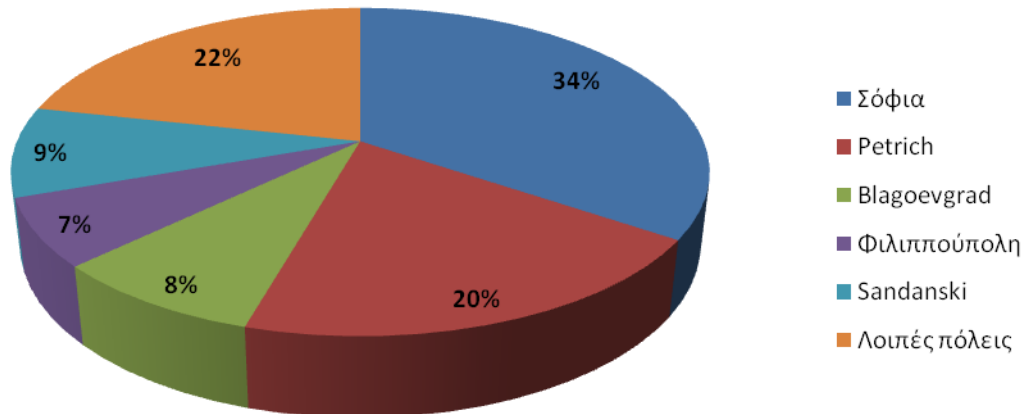
Κατά τομέα δραστηριοτήτων, οι μεγαλύτερες εισροές κεφαλαίων, κατά το 2011 καταγράφηκαν στον χρηματοπιστωτικό (40,84 εκατ.) και στο τομέα «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών, είδη προσωπικής και οικιακής χρήσης» (32,07 εκατ.), ενώ σημαντικές εκροές σημειώθηκαν στον τομέα «Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες» (-32,07 εκατ.). Το 2012 παρατηρήθηκαν οι μεγαλύτερες εκροές κεφαλαίων στον χρηματοπιστωτικό (-38,88 εκατ.) και στον τομέα «Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες» (-62,44 εκατ.)

Εκτιμήσεις από βουλγαρικής πλευράς φέρουν σαν κυριότερους λόγους της αυξημένης προτίμησης της Βουλγαρίας, ως επενδυτικού προορισμού, εκ μέρους Ελλήνων την χαμηλή φορολογία, το φθηνότερο εργατικό κόστος, τα χαμηλότερα ενοίκια και μεταφορικές υπηρεσίες αλλά συγχρόνως και το σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον της χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του βουλγαρικού Υπουργείου Δικαιοσύνης (Εμπορικό Μητρώο), οι εγγεγραμμένες εταιρείες με ελληνική συμμετοχή το 2013 προσεγγίζουν πλέον τις 9.000, ενώ το 2012 ο αριθμός τους κυμαινόταν στις 6.000. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι πολλές από τις εν λόγω εταιρείες ιδρύθηκαν στην Βουλγαρία με μοναδικό σκοπό την αγορά ακινήτου ή αυτοκινήτου και όχι απαραίτητα την μετεγκατάσταση της παραγωγικής δραστηριότητάς τους από την Ελλάδα. Σε κάθε δε περίπτωση, και όταν ακόμη οι επιχειρήσεις αυτές ασκούν πραγματική εμπορική και παραγωγική δραστηριότητα, πρόκειται στη συντριπτική τους πλειοψηφία για μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που λόγω του περιορισμένου μεγέθους τους δεν ασκούν ιδιαίτερη επιρροή στη συνολική εικόνα των ελληνικών επενδύσεων στη Βουλγαρία. Άλλωστε, όπως ήδη διαπιστώσαμε, παρά τον αυξημένο αριθμό νέων εταιρειών με ελληνική συμμετοχή, οι συνολικές ελληνικές επενδυτικές ροές στη Βουλγαρία το 2012 σημείωσαν – για πρώτη φορά – κάμψη.

Σύμφωνα με έρευνα του Γραφείου μας στο βουλγαρικό Εμπορικό Μητρώο, περισσότερες από τις ανωτέρω εταιρείες με ελληνική συμμετοχή (περισσότερες από 3100 ή περίπου το 34,44% του συνόλου των επιχειρήσεων με ελληνική συμμετοχή στη Βουλγαρία) είναι εγκατεστημένες στην Σόφια. Περίπου 3400 εταιρείες (περίπου 37,7% του συνόλου) με ελληνική συμμετοχή είναι εγκατεστημένες σε 3 πόλεις πλησίον των ελληνικών συνόρων: 1) Στο Πετρίτσι περίπου 1800 εταιρείες (περίπου 20% του συνόλου), 2) στο Μπλαγκόεβγκραντ περίπου 760 εταιρείες (περίπου 8,44% του συνόλου) και 3) στο Σαντάνσκι περισσότερες από 800 εταιρείες (περίπου 8,88%). Η Φιλιπούπολη συγκεντρώνει περίπου 600 εταιρείες με ελληνική συμμετοχή (περίπου 6,66 % επί του συνόλου).

Κατανομή ελληνικών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία ανά πόλη

Πηγή: Βουλγαρικό Εμπορικό Μητρώο (επεξεργασία στοιχείων από Γραφείο ΟΕΥ Σόφιας)

Εξ αυτών, οι ενεργές και με πραγματική εμπορική δραστηριότητα υπολογίζονται σε περισσότερες από 1.500 (στο Γραφείο μας έχουν γνωστοποιήσει την δραστηριότητά τους στη Βουλγαρία 585 εταιρείες ελληνικών συμφερόντων).

Έντονη εξάλλου κινητικότητα παρουσίασαν, κατά το την τελευταία διετία ορισμένες από τις μεγάλες επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στην Βουλγαρία, είτε με επανεπενδύσεις είτε με επέκταση των δραστηριοτήτων τους. Η σημαντικότερη ελληνική επένδυση της τελευταίας διετίας ήταν η δημιουργία του πρώτου καταστήματος ΙΚΕΑ, στην Σόφια, που ελέγχει και διαχειρίζεται ο όμιλος Φουρλή και η οποία μάλιστα βραβεύτηκε ως «η επένδυση της χρονιάς» στο πλαίσιο των Forbes Business Awards στην Βουλγαρία. Ο ίδιος εξάλλου όμιλος συμμετέχει, με την εταιρεία Danaos Development (του εφοπλιστή Ι. Κούτρα), σε επενδυτικό σχήμα, το οποίο κατασκευάζει, σε ιδιόκτητο ακίνητο πλησίον του ΙΚΕΑ, το μεγαλύτερο, όπως αναμένεται, εμπορικό κέντρο στην Βουλγαρία, το Sofia Ring Mall, (μεικτής) επιφάνειας 172.000 m². Το εν λόγω εμπορικό κέντρο, για το οποίο θα επενδυθούν περί τα €130,0 εκατ., αναμένεται να φιλοξενεί περί τα 200 καταστήματα. Σημειώνεται ότι στην κατασκευή τόσο του ΙΚΕΑ όσο και του υπό κατασκευήν εμπορικού κέντρου οφείλεται η επιτάχυνση της υλοποίησης σημαντικών έργων στην περιοχή, με κυριότερο τον περιφερειακό δρόμο της Σόφιας. Στον κλάδο των μεγάλων λιανεμπορικών αλυσίδων, επισημαίνεται, επίσης, η παραχώρηση το 2013 του δικτύου καταστημάτων CARREFOUR (και της χρήση του σχετικού brand στη Βουλγαρία) από την ομώνυμη γαλλική εταιρεία στον όμιλο ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ.

Ως προς τον τομέα των έργων υποδομών, επισημαίνεται η περίπτωση του ομίλου της ΓΕΚ Τέρνα, ο οποίος υπέγραψε σύμβαση έργου με το βουλγαρικό Δημόσιο για την μελέτη και κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής υψηλών ταχυτήτων, συμπεριλαμβανομένης και της ηλεκτροκίνησης μεταξύ των σταθμών Dimitrovgrad-Harmanli, συνολικού προϋπολογισμού €69,5 εκατ. Μία άλλη μεγάλη κατασκευαστική εταιρεία που έχει να επιδείξει σημαντικό έργο στην Βουλγαρία, η ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ

ανέλαβε και υλοποιεί την κατασκευή του τμήματος Lot-4 του αυτοκινητόδρομου Struma (που συνδέει την Βουλγαρία με την Ελλάδα), συνολικού προϋπολογισμού €28,7 εκατ. (χωρίς το ΦΠΑ).

Επίσης, το επενδυτικό πρόγραμμα, ύψους €25 εκατ., της ΕΚΟ Bulgaria, θυγατρικής του ομίλου των ΕΛΠΕ, προβλέπει την διεύρυνση, έως το 2015, του δικτύου της και την επέκταση της υποδομής αποθήκευσης καυσίμων με την δημιουργία δεξαμενών υγρών καυσίμων χωρητικότητας 40.000 μ³. Σημειώνεται ότι η ΕΚΟ Bulgaria δραστηριοποιείται από το 2002 στην βουλγαρική αγορά και έχει αναπτύξει δίκτυο με 82 πρατήρια καυσίμων που αντιπροσωπεύουν το 11% περίπου της εγχώριας αγοράς. Τέλος, η ελληνική επιχείρηση λιανικής πώλησης παιχνιδιών JUMBO, η οποία δραστηριοποιείται με επιτυχία στην εδώ αγορά κατά την τελευταία τριετία, ολοκλήρωσε το επενδυτικό της πρόγραμμα με την προσθήκη νέων καταστημάτων στη Σόφια, στη Βάρνα και το Μπουργκάς.

IV. ΕΣΟΑΒ

Στις 23.10.2007 κυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο η παράταση, για μία πενταετία (2007-2011), της ισχύος της διμερούς Συμφωνίας Αναπτυξιακής Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, στο πλαίσιο του ΕΣΟΑΒ, βάσει της οποίας το διαθέσιμο ποσό για την χώρα ύψους €54,29 εκατ. αφορούσε κατά 79% σε δημόσια έργα, κατά 20% σε ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις και κατά 1% στα λεγόμενα μικρά έργα. Με το νόμο 4033/2011 παρατάθηκε εκ νέου η χρονική περίοδος για την ολοκλήρωση των εν εξελίξει έργων του ΕΣΟΑΒ έως τις 31.12.2020.

1. Δημόσια έργα:

Εγκρίθηκαν και υλοποιούνται τα ακόλουθα έργα :

- Εξοπλισμός χειρουργικής μονάδας περιφερειακού νοσοκομείου στην πόλη Κάρτζαλι, συνολικού κόστους €918.420, με συμμετοχή ΕΣΟΑΒ €734.736,36.
- Ιατρικός εξοπλισμός για το περιφερειακό νοσοκομείο θεραπείας ογκολογικών νοσημάτων Βράτσα συνολικού κόστους €175.000, με συμμετοχή ΕΣΟΑΒ €157.500.
- Δημιουργία περιφερειακής κλινικής θεραπείας ογκολογικών νοσημάτων στην πόλη Σμόλυαν, συνολικού κόστους €1.425.884, με συμμετοχή ΕΣΟΑΒ €1.140.707.
- Δίκτυο οπτικών ινών υψηλών ταχυτήτων/διασύνδεση πανεπιστημιακών κοινοτήτων «SeeLight Program», συνολικού κόστους €6.028.451, με συμμετοχή ΕΣΟΑΒ €4.822.760,80.

2. Ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις:

Το συνολικό ύψος των επιχορηγήσεων για ιδιωτικές επενδύσεις (δέκα) ανήλθε σε €10.765.361. Ως εκ τούτου το ποσοστό απορρόφησης του συνολικού διαθέσιμου ποσού για επιχορήγηση ιδιωτικών επενδύσεων στη Βουλγαρία, στο πλαίσιο ΕΣΟΑΒ, ανήλθε σε 99,1%. Οι θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν με την

υλοποίηση των ανωτέρω επενδύσεων ανήλθαν σε 1.961 (εκ των οποίων 334 εποχικές).

3. Ταμείο Μικρών Έργων: Πραγματοποιήθηκαν πέντε έργα με τη χορήγηση ποσού €247.820,40.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η Βουλγαρία αποτέλεσε έναν από τους πρώτους επενδυτικούς στόχους και προορισμούς, αρχικά μικρομεσαίων και στη συνέχεια μεγάλων αλλά και πολυεθνικών ελληνικών επιχειρήσεων, των οποίων η σταδιακή ανάπτυξη και επέκταση στη βουλγαρική αγορά διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης της χώρας ενώ, παράλληλα, επέφερε πολλαπλασιαστικές θετικές επιπτώσεις στη ελληνική οικονομία: δυναμική ώθηση στις εξαγωγές, ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας, συμβολή στην ανάδειξη της Ελλάδας σε χώρα εκροής επενδυτικών κεφαλαίων.

Η σημαντική οικονομική παρουσία της Ελλάδας στην Βουλγαρία αποτυπώνεται:

1. Στο ύψος των ελληνικών ΑΞΕ που προσεγγίζουν τα €3 δισεκ. και καταλαμβάνουν την τρίτη θέση στο σύνολο των ξένων επενδύσεων στη χώρα, καλύπτοντας ένα ευρύτατο φάσμα οικονομικής δραστηριότητας.
2. Στη δημιουργία περίπου 100.000 θέσεων εργασίας.
3. Στη σημαντική τεχνική βοήθεια προς την Βουλγαρία.
4. Στη διαρκή άνοδο των διμερών εμπορικών συναλλαγών και των εκατέρωθεν τουριστικών ροών.

Το αβέβαιο και ασταθές περιβάλλον που δημιούργησε η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά τα οικονομικά αποτελέσματα των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Βουλγαρία. Ωστόσο, το γεγονός ότι η πλειονότητα των εν λόγω επιχειρήσεων έχει ήδη εδραιώσει την θέση της στην εγχώρια αγορά χάρη στις μονιμότερες σχέσεις συνεργασίας που έχει αναπτύξει και τον μακροχρόνιο οικονομικό σχεδιασμό στον οποίο έχει στηριχθεί, λειτουργεί ως εν δυνάμει αντίβαρο στην παρούσα δυσμενή συγκυρία. Η αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η ενσωμάτωση στην παραγωγή προηγμένης τεχνολογίας, οι επενδύσεις σε γνώση και καινοτομία θα αποτελέσουν τα βασικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για τις ελληνικές επιχειρήσεις και θα καθορίσουν την μελλοντική εξέλιξή τους στη χώρα.

Οι τομείς που προσφέρονται για περαιτέρω ανάπτυξη των διμερών οικονομικών σχέσεων είναι ο ενεργειακός τομέας, ο τουρισμός, οι κατασκευές, οι μεταφορές, οι υπηρεσίες προς επιχειρήσεις και η συνεργασία σε προγράμματα χρηματοδοτούμενα από διεθνείς οργανισμούς και κοινοτικά κονδύλια.

Η Βουλγαρία είναι σημαντικός εμπορικός εταίρος της Ελλάδας κατέχοντας την 4^η θέση στην κατάταξη των αγοραστών ελληνικών προϊόντων. Σύμφωνα επίσης με τα βουλγαρικά στατιστικά στοιχεία, η Ελλάδα αποτελεί τον 5^ο κατά σειρά πελάτη της Βουλγαρίας. Ο όγκος του διμερούς εμπορίου καταγράφει συνεχή και σταθερή αύξηση, η δε Βουλγαρία συγκαταλέγεται μεταξύ των (λίγων) χωρών, με τις οποίες η Ελλάδα διατηρεί θετικό εμπορικό ισοζύγιο (βάσει των στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ).

Ο εντεινόμενος ανταγωνισμός στην βουλγαρική αγορά σε συνδυασμό με τη σταδιακή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και τη συνακόλουθη διαφοροποίηση των αναγκών των Βούλγαρων καταναλωτών καθιστούν αναγκαία την υιοθέτηση πρακτικών βελτίωσης της εικόνας και της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων μέσω του γνωστού τρίπτυχου: επώνυμο προϊόν (brand name), εξελίξιμη ποιότητα – καινοτομία, σύγχρονες μέθοδοι μάρκετινγκ. Οι προτεινόμενες ενέργειες για την ενίσχυση των ελληνικών εξαγωγών και, επομένως την διατήρηση του θετικού ισοζυγίου, προϋποθέτοντας εκτεταμένη εμπλοκή και συνεργασία κράτους, εξειδικευμένων φορέων και επιχειρήσεων, θα μπορούσαν, ενδεικτικά, να συνοψισθούν ως εξής :

- Προώθηση προϊόντων, τα οποία ενσωματώνουν νέες μεθόδους παραγωγής, προηγμένη τεχνολογία και, φυσικά, υψηλή προστιθέμενη αξία και τα οποία αναβαθμίζουν, ποιοτικά, την δομή των ελληνικών εξαγωγών και, επομένως, την ανταγωνιστικότητά τους,
- Προβολή με έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επώνυμων προϊόντων και ανάδειξη του συγκριτικού πλεονεκτημάτος τους – έκδοση προωθητικών εντύπων στην βουλγαρική γλώσσα – διαφήμιση μέσω billboards σε κεντρικά σημεία των μεγαλύτερων β/πόλεων,
- Διοργάνωση επισκέψεων σημαντικών Βούλγαρων αγοραστών σε επιλεγμένες ελληνικές βιομηχανικές μονάδες,
- Συμμετοχή ελληνικών εταιρειών σε διεθνείς κλαδικές εκθέσεις της Βουλγαρίας (βλ. Παράρτημα Ι),
- Διοργάνωση επιχειρηματικών αποστολών στην Βουλγαρία,
- Ενθάρρυνση της σύμπληξης συστάδων – συσπειρώσεων (clusters) εξαγωγικών επιχειρήσεων, με στόχο την αναβάθμιση της εθνικής ανταγωνιστικότητας,
- Διοργάνωση ενημερωτικών ημερίδων και συναφών εκδηλώσεων με την παρουσίαση επιλεγμένων κλάδων της ελληνικής οικονομίας.
- Στις τελευταίες εντάσσονται και οι εκδηλώσεις που διοργανώνει το Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων της Πρεσβείας της Ελλάδας στη Σόφια, στο πλαίσιο «των εκδηλώσεων προς τιμήν των οικονομικών συνεργατών των ελληνικών επιχειρήσεων στην Βουλγαρία». Τα προηγούμενα χρόνια, οι διοργανωθείσες, με επιτυχία, εκδηλώσεις είχαν σαν θέμα τις Ανανεώσιμες

Πηγές Ενέργειας (Σόφια, 2008), τα προϊόντα θαλασσοκαλλιέργειας (Σόφια και Βάρνα, 2009), τον ρόλο των εταιρειών παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών στην ανάπτυξη του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (Σόφια 2010) και τα προϊόντα βιολογικής γεωργίας (Σόφια 2011) και πλαισιώθηκε από επιχειρηματική αποστολή εκπροσώπων του κλάδου, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο BioHellas. Επίσης τα προϊόντα θαλασσοκαλλιέργειας προωθήθηκαν και το 2012 μέσω συμμετοχής αποστολής του ΟΠΕ στην Έκθεση Interfood & Drink (Σόφια, Νοέμβριος 2012), ενώ παρόμοια αποστολή θα λάβει χώρα και το Νοέμβριο τ.έ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ : ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ*

I. Προϋποθέσεις για την ίδρυση εταιρείας στην Βουλγαρία

Σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, αλλοδαποί υπήκοοι μπορούν να κατέχουν έως και το 100% του κεφαλαίου μιας βουλγαρικής εταιρείας. Η διαδικασία για την ίδρυση εταιρείας είναι απλή και περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

- Καταχώρηση της εταιρείας στο εμπορικό μητρώο (χωρίς να απαιτείται πλέον δικαστική απόφαση), σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει για κάθε τύπο εταιρείας ο Νόμος για τις Εμπορικές Εγγραφές (Commercial Register Act) του 2008. Το καταστατικό, το οποίο εγκρίνεται πριν από την εγγραφή της εταιρείας, πρέπει να περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα, τα οποία κρίνονται υποχρεωτικά για την συγκεκριμένη μορφή εταιρείας, σύμφωνα με το βουλγαρικό δίκαιο. Το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την ολοκλήρωση όλων των διαδικασιών μέχρι την τελική εγγραφή της εταιρείας στο μητρώο υπολογίζεται σε περίπου 1 μήνα.
- Μετά την one-stop εγγραφή στο εμπορικό μητρώο, η εταιρεία λαμβάνει έναν εξειδικευμένο κωδικό (Unified Identification Code - ΕΙΚ), ο οποίος εξυπηρετεί κάθε δημόσιο σκοπό (κοινωνικοασφαλιστικό, στατιστικό, φορολογικό κτλ.) και δεν απαιτείται πλέον καμία επιπρόσθετη εγγραφή (π.χ. στο Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο).
- Τα ως άνω δεν ισχύουν για τα γραφεία εμπορικού αντιπροσώπου ξένης εταιρείας, τα όποια οφείλουν να εγγράφονται εκτός από το εμπορικό μητρώο και στο Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο για στατιστικούς, φορολογικούς και κοινωνικοασφαλιστικούς λόγους.

Κυριότερες μορφές εταιρειών

Οι πιο διαδεδομένες μορφές εταιρικής οργάνωσης, στην Βουλγαρία, είναι η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (OOD) και η ανώνυμη εταιρεία(AD) :

- **Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (OOD)**
  - ελάχιστο απαιτούμενο κεφάλαιο 1 lev (€2)
  - δύναται να είναι και μονοπρόσωπη (EOOD)
- **Ανώνυμη Εταιρεία(AD)**
  - ελάχιστο απαιτούμενο κεφάλαιο 50.000 λέβα (€ 25.000)
  - δύναται να είναι και μονοπρόσωπη (EAD)

Μεγαλύτερο ύψος κεφαλαίου (ελάχιστου) απαιτείται για την ίδρυση :

*Η πλήρης έκδοση του Επιχειρηματικού Οδηγού του Γραφείου μας, όπου εκτίθενται αναλυτικά και οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί, είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://agora.mfa.gr/agora/images/docs/radD7492EPIXEIRHMATIKO%20ODHGOS.pdf>.

1. εταιρειών επενδύσεων
2. τραπεζών : 10 εκατ. λέβα (€ 5 εκατ.)
ασφαλιστικών εταιρειών : 2 – 6 εκατ. λέβα

Χρήσιμες πληροφορίες για την ίδρυση εταιρείας στη Βουλγαρία

- Το κόστος σύστασης εταιρείας στη Βουλγαρία ανέρχεται συνολικά περίπου στα € 500–600 (συνυπολογίζεται η μετάφραση των σχετικών εγγράφων στην αγγλική).
- Εάν ο ιδιοκτήτης της νέας εταιρείας είναι φυσικό πρόσωπο, τότε τα έξοδα μετάφρασης του διαβατηρίου του είναι ελάχιστα.
- Εάν ο ιδιοκτήτης είναι νομικό πρόσωπο, απαιτούνται επικυρωμένα αντίγραφα του πιστοποιητικού προσωρινής κατάστασης και του καταστατικού λειτουργίας της μητρικής εταιρείας. Εάν η νέα εταιρεία είναι θυγατρική ελληνικής εταιρείας τα ως άνω έγγραφα πρέπει να είναι επίσης μεταφρασμένα στη βουλγαρική (κόστος περίπου € 9 ανά σελίδα, εφόσον η μετάφραση γίνει στη Βουλγαρία).
- Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ορίσουν με πληρεξούσιο δικηγόρο, ο οποίος θα κατοχυρώσει την επωνυμία και θα τους εκπροσωπεί ενώπιον των τραπεζών και των βουλγαρικών αρχών. Συνιστάται η φυσική παρουσία του ενδιαφερόμενου στη Βουλγαρία για την υπογραφή του σχετικού συμβολαιογραφικού πληρεξουσίου και την παρακολούθηση της όλης διαδικασίας. Η τράπεζα εκδίδει πιστοποιητικό για την κατάθεση του ελάχιστου απαιτούμενου κεφαλαίου, που μαζί με τα υπόλοιπα δικαιολογητικά, υποβάλλονται στην υπηρεσία εμπορικού μητρώου.
- Βάσει της βουλγαρικής νομοθεσίας δεν είναι υποχρεωτική η εγγραφή σε κάποια επαγγελματική ένωση ή επιμελητήριο.
- Εκτός από τις ΑΕ & ΕΠΕ, η βουλγαρική νομοθεσία αναγνωρίζει και ορισμένες πρόσθετες οργανωτικές μορφές για την άσκηση επιχείρησης όπως (α) ο ατομικός έμπορος (sole trader), (β) η επιχείρηση holding, (γ) το παράρτημα, (δ) το γραφείο εμπορικού αντιπροσώπου και (ε) η συνεργατική επιχείρηση (cooperative). Κατά κανόνα, όμως, προτιμώνται οι ΑΕ και ΕΠΕ, λόγω της απλής διαδικασίας ίδρυσής τους και του χαμηλού κόστους, αλλά και διότι στις ως άνω μορφές επιχείρησης η προσωπική ευθύνη των εταίρων/εμπόρων είναι απεριόριστη.

II. Φορολογική νομοθεσία

Με τη φορολογική μεταρρύθμιση, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2007 ετέθη ως στόχος η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η εξασφάλιση ενός διαφανούς και λειτουργικού φορολογικού συστήματος σύμφωνα με κοινοτικό δίκαιο. Με την ανωτέρω μεταρρύθμιση καταργήθηκε η προοδευτική φορολογική κλίμακα στα φυσικά πρόσωπα και αντικαταστάθηκε από ενιαίο συντελεστή (flat tax) 10%, ο οποίος ισχύει και για την φορολόγηση των εταιρειών.

Κυριότεροι φόροι :

- φόρος φυσικών προσώπων 10% (flat tax)
- εταιρικός φόρος 10% (flat tax)
- φόρος μερισμάτων 5%
- φόρος προστιθέμενης αξίας (DDS) 20% και μηδενικός προκειμένου για εξαγωγές και ενδοκοινοτικές προμήθειες. Υποχρέωση για καταβολή ΦΠΑ υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις :
  1. κύκλος εργασιών άνω των 50.000 λέβα (€ 25.000)
  2. ενδοκοινοτικές προμήθειες άνω των 20.000 λέβα (€ 10.000)
  3. πωλήσεις εξ αποστάσεως άνω των 70.000 λέβα (€ 35.000)

- Ειδικός φόρος κατανάλωσης επιβάλλεται στο αλκοόλ, τα προϊόντα καπνού, τα πολυτελή αυτοκίνητα, τον ηλεκτρισμό και το πετρέλαιο.
- Τα Δημοτικά Συμβούλια καθορίζουν, εντός του πλαισίου του νόμου, το ακριβές ύψος των δημοτικών φόρων και τελών :
  - Δημοτικός φόρος σε όλα τα ακίνητα από 0,5% έως 2%
  - Δημοτικός φόρος μεταβίβασης ακινήτων από 1,3% έως 2,6%.

Η Ελλάδα και η Βουλγαρία έχουν υπογράψει συμφωνία για την αποφυγή της διπλής φορολογίας σε σχέση με τους φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου (Νόμος 2255/1994, ΦΕΚ 195/18.11.1994).

Φορολογικές απαλλαγές

Οι επιχειρήσεις, που έχουν επενδύσει σε υποβαθμισμένες περιοχές (όπου η ανεργία, κατά το προηγούμενο έτος, ήταν σημαντικά μεγαλύτερη του μέσου όρου στην χώρα), μπορούν να επωφεληθούν από ορισμένες φορολογικές διευκολύνσεις εφόσον πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις.

Ειδικότερα :

- Απαλλαγή μέχρι και 100% του εταιρικού φόρου (10%) προκειμένου για βιομηχανικές μονάδες, εγκατεστημένες σε περιοχές με ανεργία μεγαλύτερη κατά 35% τουλάχιστον του μέσου όρου. Η εν λόγω απαλλαγή ισχύει για μία πενταετία ανεξάρτητα από τη εξέλιξη της ανεργίας.
- Μείωση του εταιρικού φόρου μέχρι το 10% επί της αξίας των πάγιων επενδύσεων, (με την εξαίρεση των επιβατικών αυτοκινήτων), με την προϋπόθεση ότι η επένδυση πραγματοποιείται σε περιοχή με ανεργία μεγαλύτερη κατά 50% του εθνικού μέσου όρου.
- Ειδική έκπτωση (αφαίρεση από τα κέρδη των αμοιβών και εργοδοτικών εισφορών μέχρι και 12 μηνών) για τις επιχειρήσεις που προσλαμβάνουν εγγεγραμμένους ανέργους.

III. Επενδυτικά κίνητρα

Τα επενδυτικά κίνητρα εξειδικεύονται και υλοποιούνται από την Invest Bulgaria Agency, κυβερνητικό οργανισμό, υπαγόμενο στο Υπουργικό Συμβούλιο. Σύμφωνα με την κείμενη επενδυτική νομοθεσία, οι επενδύσεις, ανάλογα με το ύψος τους, διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

Α' τάξεως :

- άνω των 32 εκατ. λέβα (€16 εκατ.)
- άνω των 16 εκατ. λέβα (€ 8 εκατ.), σε περιοχή με ανεργία που υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο ή πρόκειται για επένδυση σε υψηλή τεχνολογία στον βιομηχανικό τομέα

- άνω των 11 εκατ. λέβα (€ 5,6 εκατ.) για επένδυση σε υψηλή τεχνολογία στις υπηρεσίες

Β' τάξεως :

- άνω των 16 εκατ. λέβα (€ 8 εκατ.)
- άνω των 8 εκατ. λέβα, σε περιοχή με ανεργία υψηλότερη του εθνικού μέσου όρου ή επένδυση σε υψηλή τεχνολογία στην βιομηχανία
- άνω των 5,5 εκατ. λέβα και επένδυση σε υψηλή τεχνολογία στις υπηρεσίες

Προβλεπόμενα κίνητρα :

- σύντμηση των διαδικαστικών διατυπώσεων
- προνομιακή διοικητική αντιμετώπιση (κατηγορία Α')
- προνομιακή μεταχείριση για απόκτηση δημόσιας και δημοτικής ακίνητης περιουσίας
- χρηματοοικονομική βοήθεια για έργα υποδομής (κατηγορία Α')
- χρηματοοικονομική βοήθεια για την εκπαίδευση του προσωπικού μέχρι 29 ετών

Μία ακόμη εξειδικευμένη κατηγορία επενδύσεων προστέθηκε με την πιο πρόσφατη τροποποίηση του επενδυτικού νόμου το 2009. Πρόκειται για τα Επενδυτικά Σχέδια Προτεραιότητας, τα οποία πρέπει να πληρούν τόσο τις προϋποθέσεις του Κανονισμού της ΕΕ 800/2008 όσο και ένα τουλάχιστον από τα παρακάτω κριτήρια:

- Να υπερβαίνουν κατά τρεις τουλάχιστον φορές το ελάχιστο όριο των επενδύσεων Α' τάξης
- Να ενισχύουν την απασχόληση με επενδύσεις στον τομέα της τεχνολογίας ή σε περιοχές με πρόβλημα ανεργίας
- Να στοχεύουν στην ανάπτυξη των βιομηχανικών ζωνών.
- Να στοχεύουν στην ανάπτυξη τεχνολογικών πάρκων.

IV. Εργασιακές σχέσεις – Κοινωνική Ασφάλιση

Ο Εργατικός Κώδικας (ΦΕΚ 26/01.04.1986, όπως έχει συμπληρωθεί με μεταγενέστερες νομοθετικές πράξεις), αποτελεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις εργασιακές σχέσεις.

Για τους αλλοδαπούς που προτίθενται να εργαστούν στην Βουλγαρία, απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως η προγενέστερη εξασφάλιση άδειας εργασίας, την οποία εκδίδει η Εθνική Υπηρεσία Απασχόλησης και ισχύει για ένα έτος με δυνατότητα επιμήκυνσης για επιπλέον δύο έτη.

Κατ' εξαίρεση, η εκδιδόμενη άδεια δύναται να είναι μεγαλύτερης διάρκειας προκειμένου περί προσώπων που κατέχουν υψηλές διευθυντικές θέσεις ή σε ειδικές περιπτώσεις χειρισμού εξοπλισμού αλλοδαπής προέλευσης. Για τους πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ ισχύουν τα κοινοτικώς κρατούντα (EEC No 1612/1968) : Δεν απαιτείται άδεια εργασίας ή άλλη διαδικαστική προϋπόθεση, καθώς, μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, οι κοινοτικοί υπήκοοι δε θεωρούνται αλλοδαποί (ν. 153/1998,

όπως τροποποιήθηκε με το ν. 103/2009). Πρέπει, όμως, οι κοινοτική υπήκοοι να δηλώνουν την εγκατάστασή τους στη Βουλγαρία στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών.

Τα θέματα εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης των αλλοδαπών που εργάζονται στην Βουλγαρία ρυθμίζονται βάσει των εσωτερικών νόμων εκτός εάν άλλως προβλέπεται στις διεθνείς συμφωνίες που έχει προσυπογράψει η Βουλγαρία.

Οι αμοιβές των εργαζομένων μπορούν να ορίζονται σε β/λέβα ή σε ξένο νόμισμα, πλην όμως, στην πράξη, η αμοιβές καταβάλλονται σε λέβα (δηλ. το ισοδύναμο σε λέβα του συνομολογηθέντος μισθού).

Μισθοί – Ασφαλιστικές εισφορές

Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός, μετά την τελευταία αύξηση του από 01.01.2013, διαμορφώνεται στα BGN310 ή € 158 για κανονικό ωράριο εργασίας (8 ώρες/ημέρα και 40 ώρες/εβδομάδα) και σε BGN1,85 ανά ώρα εργασίας. Το β' τρίμηνο 2013 ο μέσος μηνιαίος μισθός έφθασε στα BGN799 με μέσο ανώτερο τα BGN1.790 στον τηλεπικοινωνιακό τομέα και μέσο κατώτερο τα BGN534 στις υπηρεσίες διοικητικής υποστήριξης. Για το ως άνω διάστημα, ο μέσος μηνιαίος μισθός στο δημόσιο τομέα ανήλθε στα BGN 825, ενώ στον ιδιωτικό στα BGN789. Σύμφωνα με συγκριτικά στοιχεία της EUROSTAT και σχετικών συγκριτικών μελετών, το μέσο μηνιαίο εισόδημα των β/νοικοκυριών υπολείπεται κατά 4 φορές του μέσου όρου των κρατών μελών της Ε.Ε.

Η βουλγαρική νομοθεσία κοινωνικής ασφάλισης έχει σημαντικά τροποποιηθεί κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών λόγω αφενός της ταχύτατης ανάπτυξης των οικονομικών σχέσεων της χώρας και αφετέρου της εναρμόνισής της με την κοινοτική νομοθεσία. Ο Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΕΚ 110/1999, όπως έχει συμπληρωθεί με μεταγενέστερες νομοθετικές πράξεις) ρυθμίζει τα συναφή θέματα ενώ συμπληρωματικές διατάξεις στον Ετήσιο Προϋπολογισμό του Νόμου Κρατικής Κοινωνικής Ασφάλισης (ABSSIA) ρυθμίζουν θέματα σχετικά με τις ανώτατες και κατώτατες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Η κοινωνική ασφάλιση, στην Βουλγαρία, παρέχει αποζημίωση, οικονομική βοήθεια και συντάξεις στους ασφαλισμένους για κινδύνους όπως : προσωρινή ανικανότητα προς εργασία, αναπηρία, μητρότητα, γήρατος και θανάτου.

Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες ρυθμίσεις, οι μέσες ασφαλιστικές εισφορές ανέρχονται σε περίπου 31% του μισθού και καταβάλλονται κατά 18% από τον εργοδότη και κατά 13% από τον εργαζόμενο.

Νόμος για την Απασχόληση

Στο Νόμο για την Απασχόληση (ΦΕΚ 112/2001, όπως έχει συμπληρωθεί με μεταγενέστερες νομοθετικές πράξεις) προσδιορίζονται οι κρατικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων και μέτρων της πολιτικής για την τόνωση της απασχόλησης και την μείωση της ανεργίας. Στον ίδιο

νόμο επίσης καθορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των ατόμων που αναζητούν απασχόληση καθώς και εκείνων των εργοδοτών.

Για την χορήγηση επιδόματος ανεργίας, ο ενδιαφερόμενος, Βούλγαρος ή αλλοδαπός οφείλει να εγγραφεί, ως άνεργος, στην Εθνική Υπηρεσία Απασχόλησης ή στα κατά τόπους γραφεία της. Οι εργοδότες επίσης που επιθυμούν να συμμετέχουν στα κρατικά προγράμματα για την τόνωση της απασχόλησης οφείλουν να ανακοινώσουν στην εν λόγω Υπηρεσία τις κενές θέσεις τους εργασίας.

Ομαδικές Απολύσεις

Προκειμένου να προβεί σε ομαδικές απολύσεις, ο εργοδότης οφείλει, εντός 30 ημερών, να ενημερώσει γραπτώς το οικείο τοπικό γραφείο της Εθνικής Υπηρεσίας Απασχόλησης καθώς και τους εκπροσώπους των εργαζομένων.

Οι παρακάτω περιπτώσεις απολύσεων χαρακτηρίζονται ως «ομαδικές απολύσεις» :

- άνω των 10 εργαζομένων προκειμένου περί επιχειρήσεων που απασχολούν 20 – 100 άτομα
- άνω του 10% του εργατικού δυναμικού για επιχειρήσεις με 100 – 300 εργαζόμενους
- άνω των 30 εργαζομένων για επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερα από 300 άτομα
- τουλάχιστον 20 εργαζόμενους, για όλες τις επιχειρήσεις εφόσον πραγματοποιούνται εντός 90 ημερών.

Μετά την ανωτέρω γραπτή ενημέρωση, συστήνονται ομάδες από εκπροσώπους του εργοδότη, των εργαζομένων και της Εθνικής Υπηρεσίας Απασχόλησης προκειμένου να εκπονήσουν σχέδια αρωγής και κατάρτισης των απολυμένων.

Νόμος για τα Συνταξιοδοτικά Ταμεία

Σύμφωνα με την βουλγαρική νομοθεσία, οι συντάξεις εντάσσονται στο γενικότερο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και οι σχετικές ρυθμίσεις είναι ενσωματωμένες στον Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης. Οι πληρωμές των συντάξεων και των αποζημιώσεων διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες : την υποχρεωτική ασφάλιση συνταξιοδότησης, την πρόσθετη υποχρεωτική ασφάλιση συνταξιοδότησης (για όσους γεννήθηκαν μετά την 31.12.1959) και την πρόσθετη προαιρετική ασφάλιση συνταξιοδότησης (για όσους έχουν συμπληρώσει το 16^ο της ηλικίας τους), η οποία μπορεί να γίνει σε ιδιωτικό συνταξιοδοτικό φορέα.

V. Κρατικές Προμήθειες

Νομικό πλαίσιο

Το σημαντικότερο νομικό κείμενο είναι ο Νόμος περί Κρατικών Προμηθειών (2006), ο οποίος τροποποιήθηκε (2009, 2010), ώστε να συμμορφωθεί με την κοινοτική

νομοθεσία. Η προβλεπόμενη από την κοινοτική νομοθεσία διαδικασία προκήρυξης κρατικών διαγωνισμών ακολουθείται για προκηρύξεις άνω των BGN 50.000 για τις περισσότερες περιπτώσεις (υπηρεσίες, προμήθειες κτλ.), ενώ το κατώτατο όριο ανέρχεται στα BGN 200.000, όταν πρόκειται για δημόσια έργα. Για ποσά κάτω από τα ως άνω όρια η διαδικασία είναι απλοποιημένη.

Τελευταίες τροποποιήσεις Νόμου περί Κρατικών Προμηθειών⁷

- Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2007/66/EC (για τη βελτίωση των διαδικασιών δικαστικής προσφυγής στον τομέα των κρατικών προμηθειών) και 2009/81/EC (προμήθειες στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας). Έχουν ήδη ενσωματωθεί οι κοινοτικές οδηγίες 2004/17/EC και 2004/18/EC, ενώ εκκρεμεί η ενσωμάτωση της οδηγίας 2009/81/EC.
- Καθιέρωση 14ήμερης περιόδου αναμονής (standstill) μετά την κοινοποίηση της απόφασης επιλογής αναδόχου σε όλους τους ενδιαφερόμενους και πριν από την έναρξη ισχύος της σύμβασης. Προβλέπονται εξαιρέσεις.
- Καθιέρωση μικρότερων προθεσμιών για έκδοση απόφασης από τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα: 1 μήνας τόσο για την Επιτροπή Ανταγωνισμού (α' βαθμός) όσο και για το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο (β' βαθμός).⁸
- Μείωση του ανώτατου ποσού της εγγύησης που πρέπει να κατατεθεί (3% της αξίας της σύμβασης).
- Διεξοδικότερες ρυθμίσεις για τις περιπτώσεις υπερβολικά χαμηλών προσφορών, οι οποίες πλέον δε θα αφορούν μόνο στην τιμή, αλλά και σε άλλες παραμέτρους των προσφορών (π.χ. διάρκεια).
- Ρυθμίζονται αναλυτικότερα τα σχετικά με την κατάθεση συμπληρωματικών εγγράφων και τη διόρθωση ήδη κατατεθειμένων εγγράφων.
- Διεύρυνση αρμοδιοτήτων της Αρχής Κρατικών Προμηθειών σε ό,τι αφορά τους προληπτικούς ελέγχους.

Αρχή κρατικών προμηθειών

Στη Βουλγαρία έχει θεσπιστεί και λειτουργεί η Αρχή Κρατικών Προμηθειών (Public Procurement Agency), στα καθήκοντα της οποίας περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων:

1. Η νομοτεχνική συμβολή σε νομικά κείμενα σχετικά με τις κρατικές προμήθειες,
2. Η απάντηση σε γραπτά ερωτήματα σχετικά με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο και η λειτουργία δύο ανοιχτών τηλ. γραμμών για υποβολή ερωτημάτων αναφορικά με τη νομοθεσία και τις ακολουθούμενες διαδικασίες,
3. Ο ex ante έλεγχος διαδικασιών χρηματοδοτούμενων από κοινοτικά κονδύλια και διαδικασιών για τις οποίες δεν προβλέπεται δημοσίευση προηγούμενης γνωστοποίησης (άρθρα 20^α & 20^β του νόμου για τις κρατικές προμήθειες),
4. Η διατήρηση του Μητρώου Κρατικών Προμηθειών (Public Procurement Register), στο οποίο περιλαμβάνονται αποφάσεις (το νομικό κείμενο με το οποίο αποφασίζεται η προκήρυξη) και προκηρύξεις διαγωνισμών, ανακοινώσεις σύναψης συμβάσεων και άλλες πληροφορίες. Το εν λόγω Μητρώο προσφέρει

⁷Αναλυτικά για τις τελευταίες τροποποιήσεις του εν λόγω νόμου, βλ.: <http://www.fbn-bulgaria.org/uploads/Amendments%20to%20the%20Bulgarian%20Public%20Procurement%20Act-%20April%202012%20-%20Wolf%20Theiss.pdf>.

Το κείμενο του νόμου με τις τελευταίες τροποποιήσεις είναι διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://www.aop.bg/fckedit2/user/File/bg/Normativna%20baza/ZOP_15_02_2013.pdf.

⁸ Σημειώνεται ότι στις ελεγκτικές αρχές περιλαμβάνονται, ακόμη, η Δημόσια Επιτροπή Εποπτείας (Public Financial Inspection Agency) και η Εθνική Ελεγκτική Υπηρεσία (National Audit Office).

και άλλες ηλεκτρονικές υπηρεσίες, όπως την ηλεκτρονική αποστολή (e-sender) προκηρύξεων διαγωνισμών στην Εφημερίδα της ΕΕ για δημοσίευση. Πρόσβαση στο Μητρώο προσφέρεται μέσω της διαδικτυακής πύλης κρατικών προμηθειών, όπου υπάρχει η δυνατότητα εξειδικευμένων αναζητήσεων με χρήση φίλτρων και λέξεων-κλειδιών:

Public Procurement Portal: http://rop3-app1.aop.bg:7778/portal/page?_pageid=173,1082253&_dad=portal&_schema=PORTAL

Επισημαίνεται ότι η Αρχή Κρατικών Προμηθειών δεν είναι αρμόδια για την επιλογή του αναδόχου ούτε για τη σύναψη των σχετικών συμβάσεων. Η αρμοδιότητα αυτή ανήκει στις αναφερόμενες στις προκηρύξεις κρατικές αρχές (contracting agencies), δηλαδή υπουργεία, ΟΤΑ, επιχειρήσεις δημόσιας ωφέλειας κτλ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου, οι καταχωρημένες αρχές και υπηρεσίες με αρμοδιότητα σύναψης κρατικών συμβάσεων ανέρχονται στις 2080.

Το Γραφείο μας αναρτά σε τακτά χρονικά διαστήματα δελτία με νέες προκηρύξεις στην ηλεκτρονική του διεύθυνση: <http://agora.mfa.gr/bg60>.

VI. Διανοητικά δικαιώματα

Σχετικά με την προστασία των διανοητικών δικαιωμάτων στη Βουλγαρία, επισημαίνεται ότι το σύνολο της εσωτερικής νομοθεσίας (πνευματικά και συγγενικά δικαιώματα, ευρεσιτεχνίες, σήματα, γεωγραφικές ενδείξεις κτλ.) είναι εναρμονισμένο με τα διεθνή πρότυπα και την κοινοτική νομοθεσία.

Προβληματισμός εκφράζεται, όμως, για την πειρατεία στο διαδίκτυο και τη δυσκολία να εντοπιστούν πληροφορίες από παροχείς υπηρεσιών internet (ISPs), ώστε να καταπολεμηθεί το φαινόμενο αυτό. Επίσης, συχνά η δικαστική επιβολή των νομικών προβλέψεων είναι αναποτελεσματική ή ασυνεπής.⁹ Σύμφωνα με δημοσιεύματα του βουλγαρικού τύπου, το 60% του λογισμικού στη Βουλγαρία είναι πειρατικό. Στο πλαίσιο αυτό, φαίνεται να έχουν στοχοποιηθεί οι BitTorrent ιστοσελίδες Zamunda και Arena με αμφίβολα, όμως, έως τώρα αποτελέσματα. Παράλληλα, αλλοδαπές εταιρείες (σε κλάδους όπως η ποτοποιία αλλά και η βιομηχανία μετάλλων) εκφράζουν παράπονα για παράνομη αντιγραφή πατεντών από εγχώριες εταιρείες και ελλιπή ανταπόκριση/τεχνογνωσία των τοπικών αρχών στην αντιμετώπιση τέτοιων παραβιάσεων.

Το 2012 η Microsoft υπέγραψε συμφωνία (software licensing agreement) με τη βουλγαρική κυβέρνηση και τις βουλγαρικές ένοπλες δυνάμεις για την ορθή χρήση επιχειρησιακού λογισμικού (business software).

Η Βουλγαρία είναι μέλος της WIPO, και έχει υπογράψει ορισμένες από τις σημαντικότερες διεθνείς συνθήκες, όπως η Σύμβαση της WIPO για το διαδίκτυο.

⁹Office of the United States Trade Representative, “European Union”, 2013 National Estimate Report on Foreign Trade Barriers, url: <http://www.ustr.gov/sites/default/files/2013%20NTE%20European%20Union%20Final.pdf>.

Αρμόδιες υπηρεσίες

- Ευρεσιτεχνίες – Εμπορικά σήματα: Γραφείο Ευρεσιτεχνιών. Web: <http://www.bpo.bg/>. Σχετικές διαφορές επιλύονται από ειδική σύνθεση με επικεφαλής τον Πρόεδρο του Γραφείου. Οι αποφάσεις τους προσβάλλονται στα διοικητικά δικαστήρια.
- Πνευματικά δικαιώματα: Διεύθυνση για τα Πνευματικά και Συγγενικά Δικαιώματα του Υπουργείου Πολιτισμού. Web: <http://mc.government.bg/page.php?p=276&s=277&sp=0&t=0&z=0>.

Νομοθεσία

- Νόμος 57/1993 για τα Πνευματικά και Γειτονικά Δικαιώματα (<http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=426>).
- Νόμος 27/1993 για τις Ευρεσιτεχνίες.
- Νόμος 84/1996 για τις Νέες Ζωτικές και Φυτικές Ποικιλίες.
- Νόμος 81/1999 για τα Σήματα και τις Γεωγραφικές Ενδείξεις.
- Νόμος 81/1999 για τα Βιομηχανικά Σχέδια.
- Νόμος 81/1999 για τα Ενσωματωμένα Κυκλώματα.

VII. Τραπεζικός τομέας

Στη χώρα, λειτουργούν αυτήν τη στιγμή 30 τράπεζες, εκ των οποίων οι 6 αποτελούν παραρτήματα ξένων τραπεζών (μεταξύ των οποίων και η ελληνική ALPHABANK). Οι υπόλοιπες είναι πλήρως αδειοδοτημένες και εξουσιοδοτημένες να πραγματοποιούν διεθνείς συναλλαγές (για αναλυτική λίστα των τραπεζών, που λειτουργούν στη Βουλγαρία, βλ. http://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIRegistrars/BS_CI_REG_BANKSLIST_EN). Οι 24 αυτές τράπεζες διαιρούνται στη σχετική κατάταξη της Κεντρικής Τράπεζας της Βουλγαρίας σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το μέγεθος των πιστωτικών ιδρυμάτων. Έτσι, στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα 5 μεγαλύτερα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας, στα οποία περιλαμβάνονται τα ελληνικά συμφερόντων UBB (ιδιοκτησίας της Εθνικής Τράπεζας) και EurobankEFG Βουλγαρίας. Μεταξύ των υπολοίπων 19 τραπεζών, περιλαμβάνεται η επίσης ελληνικών συμφερόντων Piraeus Bank Bulgaria.

Επιμέρους ζητήματα

- Αν και η βουλγαρική οικονομία συνεχίζει να στηρίζεται πρωτίστως στο ρευστό (“cash economy”), η χρήση πιστωτικών και χρεωστικών καρτών έχει ενισχυθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Αντίστοιχη είναι και η αύξηση τόσο των τερματικών POS όσο και του e-banking. Αντιθέτως, παραδοσιακά περιορισμένη είναι στη Βουλγαρία η χρήση επιταγών.
- Ο επαναπατρισμός κερδών επιτρέπεται, αλλά πρέπει να έχει προηγουμένως καταβληθεί φόρος επί των κερδών, ενώ για έμβασμα στο εξωτερικό ποσών άνω των €12.500 πρέπει να υπάρχει έγγραφη αιτιολογία της πληρωμής. Δεν υφίστανται περιορισμοί στη μετατροπή συναλλάγματος από BGN σε €.

Αρμόδιες υπηρεσίες

- Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας.

Web: <http://www.bnb.bg/>. Ανεξάρτητη βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας, είναι υπεύθυνη για την επίβλεψη του βουλγαρικού τραπεζικού συστήματος. Δεν μπορεί, όμως, να παρέμβει στην ισοτιμία του βουλγαρικού lev (BGN), η οποία είναι κλειδωμένη έναντι του Ευρώ (1 EUR = 1,95583 BGN).

VIII. Διεθνή χρηματοδοτικά προγράμματα

Σε ό,τι αφορά τις δυνατότητες που προσφέρονται για τη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων στη Βουλγαρία από διεθνή χρηματοδοτικά προγράμματα επισημαίνονται τα εξής:

- Ευρωπαϊκή Ένωση: Αυτήν τη στιγμή υλοποιούνται στη Βουλγαρία 7 επιχειρησιακά προγράμματα (Operational Programs), που προσφέρουν χρηματοδότηση στους τομείς των μεταφορών, του περιβάλλοντος, της ανταγωνιστικότητας, της τεχνικής υποστήριξης, της περιφερειακής ανάπτυξης, της ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού και της ενίσχυσης της διοικητικής ικανότητας. Παράλληλα, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να παρακολουθούν και τα προγράμματα που αναμένεται να χρηματοδοτηθούν από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB) μέσω της ειδικής μηχανής αναζήτησης, που η EIB διαθέτει (<http://www.eib.org/projects/pipeline/index.htm>). Αναλυτικότερα, για τις κοινοτικές χρηματοδοτήσεις στ Βουλγαρία, βλ. ανωτέρω στο Α' Κεφάλαιο, υποκεφάλαιο III «Βουλγαρία – Ευρωπαϊκή Ένωση».
- Στα πλαίσια του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου (EOX), σημειώνεται πως η Βουλγαρία είναι επιλέξιμη χώρα στο χρηματοδοτικό μηχανισμό “EEA and Norway Grants” (<http://www.eeagrants.org/>). Η νέα συμφωνία μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών (ΕΕ, από τη μία, και Νορβηγία, Λιχτενστάιν και Ισλανδία, από την άλλη) υπογράφηκε τον Ιούλιο του 2010 και καλύπτει την περίοδο 2009– 2014.
- Σε ό,τι αφορά τους λοιπούς διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, επισημαίνεται πως δραστηριοποιείται στη Βουλγαρία η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και Ανάπτυξη (EBRD) με αρκετά προγράμματα να βρίσκονται σε εξέλιξη (http://www.ebrd.com/saf/search.html?type=procurement_notice&country=Bulgaria). Τέλος, πληροφορίες για τα προγράμματα που χρηματοδοτεί η Παγκόσμια Τράπεζα και το IFC στη Βουλγαρία μπορούν να αντλούν οι ενδιαφερόμενοι από τη σχετική ιστοσελίδα του διεθνούς οργανισμού (<http://www.worldbank.org/en/country/bulgaria>).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

1. AGRA

Machines and implements for plant-growing, livestock farming machinery and equipment, Livestock farming mechanization machinery and equipment, Seeds, Veterinary medicine, Seedlings, Agricultural chemicals, Pumps, Services and information

→ **BIOAGRA:** *Organic crop growing and livestock breeding, organic non-food products, organic farms, certification organizations, consulting companies, NGOs, Organic products trade*

Tel.: +359/32/902 180

Fax: +359/32/902 517

E-mail: s.hristova@fair.bg, a.markova@fair.bg

Website: <http://www.fair.bg/en/events/Agra2013-en.htm>

2. INTERNATIONAL TECHNICAL FAIR

Machine building, automobiles, transport, information technologies, software, electronics, electrical engineering, construction, chemistry, power engineering, and ecology.

Tel.: +359/32/902 138

fax: +359/32/902 517

E-mail: v.sveshtarova@fair.bg, y.mincheva@fair.bg

Website: http://www.fair.bg/en/events/itf_13en.htm

- **STROYTECH:** *Building Materials, Machines and Technologies*

Tel.: +359/32/902 660

Fax: +359/32/902 517

E-mail: p.chapanov@fair.bg

Website: http://www.fair.bg/en/events/stroytech_13en.htm

- **ENECO:** *Technology and equipment for power engineering & environmental protection*

Tel.: +359/32/902 401

Fax: +359/32/902 517

E-mail: m.stoyanova@fair.bg

Website: http://www.fair.bg/en/events/eneko_13en.htm

3. FOODTECH

Food products, canned food, fruits and vegetables, bread and confectionery, spices, children's and dietetic food, ingredients and additives, beer and brewery, food packaging, machinery and technologies for food industry.

→ **VINARIA** (<http://www.fair.bg/en/events/vinaria13en.htm>): *Wines and other alcoholic beverages, equipment, machinery and supplies for wine-producing, machinery, products and services for vine-growing, packaging and auxiliary packaging materials.*

Tel.: +359/32/902401

Fax: 359/32/902432

E-mail: m.stoyanova@fair.bg

Website: http://www.fair.bg/en/events/foodtech_13en.htm

4. WORLD OF FURNITURE

Upholstered furniture, chairs, arm-chairs and tables, furniture for banks, lounges, hotels and restaurants, conference rooms, complete furnishing of hotels, restaurants, private houses kitchens, dining-rooms interior lighting and lighting facilities.

→ **TECHNOMEBEL** (<http://technomebel.bg/en>): *Materials, machines and equipment for woodworking and furniture production in Bulgaria*

Tel.: + 359/2/9655 304

Fax: + 359/2/9655 231

E-mail: kstoilov@iec.bg

Website: <http://furnitureexpo.bg/en>

5. International Exhibition on Energy Efficiency & Renewable Energy Sources for South-East Europe

The latest technology, equipment and products in the field of EE & RES as well as the different means to save energy, lower costs and improve reliability.

Tel.: +359 32 945459, 960 011, 960 012

Fax: +359 32 945459, 960012

e-mail: office@viaexpo.com

Website: <http://www.eeandres.viaexpo.com/en/exhibition/>

6. BULCONTROLA/WATER SOFIA

Control and measuring equipment, automation, electronics, laboratory and analytical equipment – Technologies for water procurement, purification of drinking and waste waters, water supply, analyses, regulation and control of water sources, modern equipment and devices for the water branch

Tel: + 359/2/9655 278, 9655 319

Fax: + 359/2/9655 231

E-mail: msimova@iec.bg, dnikolova@iec.bg

Website: <http://bulcontrola.com/en>

7. INTERFOOD&DRINK (με συμμετοχή του ΟΠΕ τη διετία 2012 – 2013: Προώθηση προϊόντων ιχθυοκαλλιέργειας)

Food – paste, sugar and chocolate products, vegetable oils, preserved and ready-to-cook food, marmalades, spices, dried fruits, nuts, fish products, ice-cream, fresh fruits, cereals, etc. Drinks – aromatic coffee, cappuccino, hot chocolates, instant drinks, bio organic drinks, milk alternatives, etc. Food additives, flavors, emulsions, coloring agents, stabilizers, aromas, ingredients, etc. Machines and technologies for production and processing, full baking lines, professional cleaning devices, bottling machines, systems for purification and processing of drinking water, treatment of natural, process and waste waters, transportation systems, etc.

→ **MEATMANIA** (<http://food-exhibitions.bg/en/meatmania>): *Manufacturers, importers and retailers of meat and meat products machines and equipment, innovative technologies, additives, packaging, packaging machinery, specialized vehicles, industrial floorings and wall coverings.*

→ **SIHRE** (<http://iec.bg/en/event/65/sihre>): *Hotel and restaurant equipment.*

Tel.: + 359 2 4013 279/7

Fax: + 359 2 4013 279

E -mail: food-exhibitions@iec.bg

Website: <http://food-exhibitions.bg/en/interfood-and-drink>

8. BULGARIA BUILDING WEEK

Exhibition for the producers and distributors of the construction branch and industry along the whole chain – from the machinery, technologies and materials to the elements for interior and exterior finishing works, repairs and decoration.

→ **AQUATHERM** (<http://www.aquatherm-sofia.com/>): *Heating, air conditioning, ventilation and gas installations, bathroom furniture and accessories, swimming pools, electrical engineering, energy efficiency.*

Tel: + 359 2 9655 274/281

Fax: + 359 2 9655 231

E-mail: anaidenova@iec.bg, dstoev@iec.bg

Website: <http://buildingweek.bg/en>

9. HOLIDAY&SPAEXPO

Παρουσίαση των τουριστικών προϊόντων τους από εκθέτες προερχόμενους από τη Βουλγαρία και ξένες χώρες.

Tel: +359 2 8657265, 8657365

Fax: +359 2 8657365

E-mail: primexpo@primdesign.com

Website: http://holidayfair-sofia.com/?language_id=2

10. HORECA PLOVDIV

Restaurant and bar equipment, utensils and cutlery, equipment for commercial facilities and warehouses, hotel equipment, heating appliances, ventilation, refrigeration and air-conditioning equipment, garden equipment, professional cleaning equipment, household chemical products, hotel and restaurant furnishings, security systems and related services.

Tel: +359/32/902 250

Fax: +359/32/902 517

E-mail: h.georgiev@fair.bg

Website: http://www.fair.bg/en/events/horeca_13en.htm

11. BULMEDICA/BULDENTAL

Medicine, laboratory equipment, dental medicine, ophthalmology, orthopaedy, rehabilitation and prophylaxis.

Tel: +359/2/9655 277, 4013 277

Fax: +359/2 /9655 231, 4013 231

E-mail: mjeliazkova@iec.bg, glubenova@iec.bg

Website: <http://bulmedica.bg/en>

12. STROIKO

Architecture, building, furnishing.

Tel: +359/2/9630605, 9631 130

Fax: +359/2/9630605, 9631 130

E-mail: office@stroiko.eu

Website: <http://www.stroiko.eu/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ*

1. Εμπορικά & Βιομηχανικά Επιμελητήρια

Bulgarian Industrial Association	Τηλ.: +359 2 987 26 04	http://www.bia-bg.com/ branch@bia-bg.com
Bulgarian Chamber of Commerce and Industry	Τηλ.: +359 2 811 74 00, 987 26 31	www.bcci.bg bcci@bcci.bg
Employers' Association of Bulgaria	Τηλ.: + 359 2-9178 868, 9178 867	www.eabg.org headoffice@eabg.org
Sofia Chamber of Commerce & Industry	Τηλ.: +359 2 9266373; +359 9266384	www.scci.bg scci@scci.bg
Union of Bulgarian Industry	Τηλ.: +359 2 776398, 778280	stanilov_a@abv.bg
Blagoevgrad CCI	Τηλ.: +359 73 88 50 17	www.cci-bl.org/ palata_bl@abv.bg
Bourgas CCI	Τηλ.: +359 56 81 20 07	bscci@bcci.bg
Varna CCI	Τηλ.: +359 52 612173, 609698	www.vcci.bg vcci@vcci.bg
Plovdiv CCI	Τηλ.: +359 32 90 89 80	www.pcci.bg office@pcci.bg

2. Τράπεζες

ALPHABANK	Τηλ.: 080019222 , 070016222 , +359 28103595 Fax: +35 9 2/ 9817779 , 8103631	www.alphabank.bg alphabanksofia@alphabank.bg
Piraeus Bank	Τηλ.: +359 2/ 9805654 , 5674 , 4765 Fax: +359 2/ 9818579 , 9800399	www.piraeusbank.bg sofiabranch@piraeusbank.bg
Postbank (Eurobank EFC)	Τηλ. : +3592/ 8166000 , 13, 570 Fax: +3592/ 9888110	www.postbank.bg main@postbank.bg , corpbanking@postbank.bg , contact@postbank.bg
United Bulgarian Bank (NBG group)	Τηλ.: +3592/ 8112233 , 2234 , 2235 , 2332 , 3770 , 9809487 , 9810293 Fax: +3592/ 9809890 , 9880822	www.ubb.bg info@ubb.bg
UniCredit Bulbank	Fax. +3592/988 4636	http://www.unicreditbulbank.bg/en

*Βλ. αναλυτικότερο κατάλογο με χρήσιμες διευθύνσεις στην ηλεκτρονική μας διεύθυνση <http://agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad5FF71%CE%A7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82%20%CE%94%CE%B9%CE%B5%CF%85%CE%B8%CF%8D%CE%BD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%202012.doc>.

[/index.htm](#)

Contact details:

http://www.unicreditbulbank.bg/en/Contacts/Contacts_Info/index.htm

Credit Agricole

[Τηλ.: +359 2/ 9171116, 9171717, 8951204, 8951205](tel:+35929171116)
[Fax: +359 2/ 9171156](tel:+35929171156)

www.credit-agricole.bg
credit-agricole@credit-agricole.bg

FiBank

Τηλ.: + 3592/817 11 00

<http://www.fibank.bg/encall@fibank.bg>

Raiffeisenbank

Τηλ. (+359 2) 91 985 101
Φαξ (+359 2) 943 45 28

<http://www.rbb.bg/en-US/>
Contact details: <http://rbb.bg/en-US/contacts/>

3. Διοργανωτές Εκθέσεων - Εκθεσιακά Κέντρα

Bulgarreklama

Τηλ.: + 359 (2) 9655 281
Fax: + 359 (2) 9655 231

<http://www.bulgarreklama.com/>
bul-reklama@iec.bg
exhibitions@iec.bg

International Fair Plovdiv

Plovdiv 4003, 37 Tzar Boris III-Obedinitel blvd.
Τηλ.: +359 32 902243
Fax: +359 32 962446

www.fair.bg
i_sokolov@fair.bg

ViaExpo Ltd

Τηλ.: +35932 96 00 12, 94 54 59
Fax: +35932 96 00 12, 94 54 59

www.viaexpo.com
international@viaexpo.com

Dobrich Fair SA

7, Nezavisimost Str., 9300 Dobrich, Bulgaria
Τηλ.: 0035958-603152

dobrich_fair@abv.bg
office@dobrich-fair.com
<http://www.dobrich-fair.com/exhibition.php?eid=4>

Bulgarian Economic Forum

86, Vitosha Blvd., floor 4
Τηλ.: +3592 951 52 59
Fax: +3592 953 29 24

<http://www.biforum.org/>
info@biforum.org

4. Κλαδικές Ενώσεις – Σύνδεσμοι

Hellenic Business Council in Bulgaria

Τηλ.: +3592 950 24 40, 950 24 41, 950 24 42

www.hbcbg.com

info@hbcbg.com

Association of the Producers and Merchants of Wines and Spirits

Τηλ.: +359 2 981 981 16 74

liliwine@mb.bia-bg.com

Association of Producers of Ecological Energy

Τηλ.: +359 52 62 07 70

www.apeebe.org
info@apeebe.org

Association of bread producers and pastry producers "Bread for Bulgaria"	Τηλ.: +359 889 653416	asociaciq@abv.bg
Association of Automobile Importers	Τηλ.: +359 889 171 284, 889 299 262, 878 683 133	www.avabulgaria.com ava@avabulgaria.com
Association of Car Manufacturers and Their Authorized Representatives for Bulgaria	Τηλ.: +3592 946 12 50	http://www.svab.bg office@svab.bg
Branch Union of Textile producers	Τηλ.: +359 44 663 008	bsptbg@abv.bg http://www.timberchamber.com
Branch Union of Wood-Processing and Furniture Industry	Τηλ.: +359 2 963 42 99	tooffice@timberchamber.com technomebel@timberchamber.com
Branch Union of Leather, Fur, Footwear and Leather Goods Industry	Τηλ.: +359 2 979 82 62	branchunion_lffhi_bg@yahoo.com
Bulgarian Tourism Chamber	Τηλ.: +359 2 987 4059	www.btch.org btch@btch.org
Bulgarian Tourist Union	Τηλ.: +359 2 980 1285	http://www.btsbg.org bts.sofia@gmail.com
Bulgarian Union for Customs and Foreign Trade Services	Τηλ.: +359 2 811 76 66	www.bsmvo.bg bsmvo@bsmvo.bg
Bulgarian Wind Energy Association	Τηλ.: +359 2483 38 20	http://www.bgwea.org/ info@bgwea.org
Bulgarian Medical Union	Τηλ. : +3592 954 1169, 954 1126	http://www.blsbg.com/ usbbs@inagency.com
Bulgarian Construction Chamber	Τηλ. : +3592 806 29 11	http://www.ksb.bg/en/ office@ksb.bg
Bulgarian Textile and Clothing Association (BATEC)	Τηλ.:+359 2 978 6022, 978 6110, 984 5667, 978 0927	batek@abv.bg
Bulgarian Grain Growers Association	Τηλ.: +359 2 980 26 11	http://www.grain.bg/?lang=en office@grain.bg
National Association for fishery and aquaculture "NaRiba-BG"	Τηλ.: +35932 690217; +359 88 8352728; +359 89 6787438; +359 87 8352728	bg_fishaqua_plovdiv@abv.bg
National Association of HORECA	Τηλ.: +359 2 980 5248	www.xopeka.com info@xopeka.com
National Real Property Association	Τηλ.: +359 2 988 6890	office@nsni.bg
Union of Traders in Bulgaria	Τηλ.: +359 2 981 35 34	naschdom@bol.bg

Union of Architects in Bulgaria

Τηλ.: +359 2 943 8279

[http://bularch.eu/](http://bularch.eu)
sab@bularch.org**5. Βουλγαρικές Αρχές**

Invest Bulgaria Agency	31 Aksakov Street Sofia 1000 Τηλ.: +359 2 985 5500	http://www.investbg.government.bg/ iba@investbg.government.bg
Bulgarian Development Bank	10, Stefan Karadzha Str. 1000 Sofia Τηλ.: +359 2 9306 333 Fax: +359 2 9306 321	http://www.bbr.bg/en/bulgarian-development-bank.html office@bdbank.bg
Sustainable Energy Development Agency	1000 Sofia, 37 "Ekzarh Josif" str. / "Serdika" 11 str. Τηλ.: +3592 915 40 10 Fax: +3592 981 58 02	office@seea.government.bg http://www.seea.government.bg
Bulgarian Energy Efficiency Fund	4 "Kuzman Shapkarev" Str. 1000 Sofia Τηλ.: +359 2 81 000 80 Fax: +359 2 81 000 05	info@bgeef.com http://www.bgeef.com
Bulgarian Export Insurance Agency	55 Bul. Alexander Stamboliiski 1301 Sofia Τηλ.: +3592 923 69 11 Fax: +3592 987 06 05	http://www.baez-bg.com/index.php/english baez@baez-bg.com
Bulgarian National Bank	1, Knyaz Alexander I Sq., 1000 Sofia, Bulgaria Τηλ.: +3592 91459 Fax: +3592 9802425, 9806493	http://www.bnb.bg/?toLang=EN
Bulgarian Small & Medium Enterprises Promotion Agency	21 6th September Str., 1000 Sofia Τηλ.: +359 2 9805069 +359 2 9805069 Fax: +359 2 9329299	http://www.bepc.government.bg/en/ contact@moew.government.bg office@sme.government.bg
Bulgarian State Energy and Water Regulatory Commission (SEWRC)	Sofia 1000, Dondukov 8-10 Τηλ.: +359 2 988 87 30 +359 2 9359675 fax: +359 2 988 87 82	dker@dker.bg http://www.dker.bg
Commission for the Protection of Competition	18, bul. Vitosha, 1000 Sofia Τηλ.: +359 2 935 6113 Fax: +359 2 980 7315	http://www.cpc.bg/default.aspx cpcadmin@cpc.bg
Communications Regulations Committee	6, GurkoStr. 82	http://www.crc.bg/

	1000 Sofia Για αναλυτικό τηλ. κατάλογο, βλ.: http://www.crc.bg/section.php?id=62&lang=bg	info@crc.bg
Constitutional Court	1, Dondukov Str., 1594 Sofia Τηλ.: +3592 987 5008 Fax: +3592 987 1986	http://www.constcourt.bg/s.petrova@constcourt.bg
Customs Agency	Rakovski 47, Sofia 1202 Department "Public Relations Τηλ.: +3592 9859 4213, 9859 4210	http://www.customs.bg/en/page/145 pr@customs.bg
Financial Supervision Commission	33 Shar Planina str., 1303 Sofia Τηλ.: +3592 94 04 999, 94 04 582 Fax: +3592 829 43 24	http://www.fsc.bg/bg_fsc@fsc.bg
National Health Insurance Fund	1, Krichim Str., 1407 Sofia Τηλ./Fax: +359 2 965 9124, 965 9116	http://www.en.nhif.bg/web/guest/home jvatkova@nhif.bg
National Center for Information & Documentation Department Academic Recognition And Regulated Professions	52 A, G. M. Dimitrov Blvd, 1125 Sofia, Bulgaria Τηλ.: +359 2 8173862, 8173849 Fax: +359 2 971 31 20	naric@nacid.bg http://mail.nacid.bg/newdesign/en/index.php
National Employment Agency	№3, Dondoukov blvd, Sofia 1000 Τηλ.: +359 2 980 87 19 Fax: +359 2 986 78 02	http://www.az.government.bg/en/g/index_en.asp az@az.government.bg
National Social Security Institute	62–62 Bul. Alexander Stamboliiski 1303 Sofia http://www.noi.bg/en/about/en/contacts	http://www.noi.bg/en/noi@nssi.bg
National Statistical Institute	Για αναλυτικές πληροφορίες επαφών, βλ.: http://www.nsi.bg/pageen.php?P=92	http://www.nsi.bg/index_en.htm
Patent Office of the Republic of Bulgaria	52 b Dr. G.M.Dimitrov Blvd., 1040 Sofia Για αναλυτικό τηλ. κατάλογο, βλ.:	http://www.bpo.bg/bpo@bpo.bg

http://www1.bpo.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=143&Itemid=285

Privatization Agency

29, Aksakov Str.
1000 Sofia, Bulgaria
Τηλ.: +359 2 9701 600

<http://www.priv.government.bg/en/press@priv.government.bg>

Public Procurement Agency

4 Lege Str., Sofia 1000,
Bulgaria
Τηλ.: +3592 940 70 50
Fax: +3592 940 70 52

http://rop3-app1.aop.bg:7778/portal/page?_pageid=173,1&_dad=portal&_schema=PORTAL_aop@aop.bg

Road Transport Administration

5 Gurko Str.
Sofia 1000
<http://www.rta.government.bg/index.php?page=contacts>

http://www.rta.government.bg/avto_a@rta.government.bg

State Fund Agriculture

136, Tzar Boris III
1618 Σόφια
Τηλ.: +359 2 8187 100

<http://www.dfz.bg/en/dfz@dfz.bg>

State Agency for Food Safety

Τηλ.: +359 2 915 98 20,
915 98 84
Fax: +359 2 954 95 93

<http://www.babh.government.bg/en/ceo@bfsa.bg>
boryana.nestova@nvms.government.bg

6. Διεθνείς Χρηματοδοτικοί Οργανισμοί – Διεθνή και ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα

European Bank for Reconstruction & Development (EBRD)

Τηλ.: +359 2 9321 414

Fax: +359 2 9321 441

European Investment Fund (EIF) – Πρόγραμμα JEREMIE

Τηλ.: +359 2 926 4 295

Fax: +359 2 926 4 299

Διαχειριστική Αρχή Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα (web: <http://www.opcompetitiveness.bg/index.php?lid=2>)

Τηλ.: + 359 2 940 75 00

Fax: + 359 2 981 17 19

International Finance Corporation (<http://ifcext.ifc.org/ifcext/eca.nsf/Content/IFCinBulgaria>)

Τηλ.: +395 2 9697 230

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΑ ΕΤΗ 2011-2012

ΕΞΑΓΩΓΕΣ		ΑΞΙΑ (ΕΥΡΩ)	
ΠΡΟΪΟΝΤΑ		2011	2012
'27'	ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ,ΛΑΔΙΑ,ΚΕΡΙΑ.ΑΣΦΑΛΤΩΔΕΙΣ,ΥΛ.	136.191.667	387.280.234
'74'	ΧΑΛΚΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΛΚΟ	89.679.086	96.955.907
'39'	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ	89.679.086	83.442.113
'72'	ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ,ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ	78.225.910	65.743.281
'24'	ΚΑΠΝΑ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤ.ΚΑΠΝΟΥ	55.423.339	65.060.380
'85'	ΜΗΧΑΝΕΣ,ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΚΛΠ	71.339.332	57.274.473
'08'	ΚΑΡΠΟΙ,ΦΡΟΥΤΑ,ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔ/ΔΩΝ-ΠΕΠΟΝΙΩΝ	52.513.987	55.135.650
'61'	ΕΝΔΥΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤ.ΠΛΕΚΤΑ	56.516.619	54.551.489
'17'	ΖΑΧΑΡΑ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	64.709.032	51.066.615
'84'	ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ,ΛΕΒΗΤΕΣ,ΜΗΧΑΝΕΣ	49.838.355	40.031.293
'60'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	43.321.782	36.605.305
'15'	ΛΙΠΗ,ΛΑΔΙΑ,ΚΕΡΙΑ ΖΩΙΚΗΣ-ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	39.156.860	33.304.180
'31'	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ	28.170.269	29.368.105
'76'	ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	22.826.679	26.608.265
'62'	ΕΝΔΥΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΛ.ΤΟΥ ΕΝΔΥΜ.ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΠΛΕΚΤΑ	30.432.488	25.833.056
'48'	ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΑ.ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	23.833.210	22.112.833
'07'	ΛΑΧΑΝΙΚΑ,ΦΥΤΑ,ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ ΚΟΝΔΥΛΟΙ,ΒΡΩΣΙΜΑ	17.357.048	21.699.686
'95'	ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ,ΕΙΔΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ Η ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.	21.851.586	21.322.804
'73'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟ,ΣΙΔΗΡΟ-ΧΑΛΥΒΑ	28.413.253	20.505.902
'87'	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΟΧΗΜΑΤΑ,ΕΛΚΥΣΤΗΡΕΣ,ΠΟΔΗΛΑΤΑ ΚΛΠ	16.959.721	20.073.251
'20'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ,ΚΑΡΠΩΝ,ΦΡΟΥΤΩΝ	18.518.065	17.352.380
'38'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΧΗΜΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ	4.723.445	14.945.853
'02'	ΚΡΕΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΦΑΓΙΩΝ ΒΡΩΣΙΜΑ	14.475.898	14.793.548
'52'	ΒΑΜΒΑΚΙ	15.141.582	14.089.017
'64'	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ,ΓΚΕΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΑ ΕΙΔΗ.	12.912.827	13.726.615
'30'	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	5.601.212	13.117.640
'44'	ΞΥΛΕΙΑ,ΞΥΛΟΚΑΡΒΟΥΝΑ - ΤΕΧΝΟΥΡΓ.ΑΠΟ ΞΥΛΟ	10.331.415	12.265.665
'94'	ΕΠΙΠΛΑ,ΕΙΔΗ ΚΛΙΝΟΣΤΡΩΜΝΗΣ,ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΦΩΤΙΣΜ.	9.927.501	10.919.874
'09'	ΚΑΦΕΣ,ΤΣΑΙ,ΜΑΤΕ ΚΑΙ ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	8.292.952	10.858.168
'04'	ΓΑΛΑ,ΑΥΓΑ ΜΕΛΙ - ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣ.	10.386.087	10.840.021

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

'32'	ΔΕΨΙΚΑ - ΒΑΦΙΚΑ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ.ΧΡΩΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	10.195.292	10.676.386
'19'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ-ΕΙΔΗ ΖΑΧΑΡΟΠ.	8.244.259	9.529.769
'22'	ΠΟΤΑ,ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΑ ΥΓΡΑ ΚΑΙ ΞΥΔΙ	7.439.449	7.947.410
'78'	ΜΟΛΥΒΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΜΟΛΥΒΔΟ	5.345.882	7.717.232
'34'	ΣΑΠΟΥΝΙΑ,ΑΛΥΣΙΒΕΣ,ΚΕΡΙΑ ΤΕΧΝΗΤΑ,ΠΑΣΤ.ΓΥΨΟΥ	6.902.861	6.888.815
'83'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	6.764.160	6.315.793
'26'	ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ,ΣΚΟΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΦΡΕΣ	4.848.437	6.271.304
'25'	ΑΛΑΤΙ,ΘΕΙΟ,ΓΑΙΕΣ,ΠΕΤΡΕΣ,ΓΥΨΟΣ,ΑΣΒΕΣΤ.ΤΣΙΜ.	5.612.354	5.977.063
'03'	ΨΑΡΙΑ,ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΑ,ΜΑΛΑΚΙΑ,ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ ΥΔΡΟΒ	6.167.499	5.741.336
'10'	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	10.707.201	5.575.151
'33'	ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ - ΡΗΤΙΝΟΕΙΔΗ.ΕΙΔΗ ΑΡΩΜ/ΠΟΙΑΣ	4.487.669	5.488.462
'40'	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	5.906.364	5.460.612
'69'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗΣ	6.803.439	5.194.663
'21'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	4.756.396	5.180.992
'56'	ΒΑΤΕΣ,ΠΙΛΗΜΑΤΑ ΚΛΠ. ΕΙΔΗ ΣΧΟΙΝΟΠΟΙΑΣ	6.041.640	5.005.561
'68'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΕΣ ΓΥΨΟ,ΤΣΙΜΕΝΤΟ ΚΛΠ	4.326.070	4.909.651
'96'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	3.115.057	4.810.161
'71'	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ,ΠΟΛΥΤ-ΗΜΙΠΟΛ.ΠΕΤΡΕΣ,ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	1.656.124	4.547.154
'58'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΤΑΙΝΙΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΛΠ	5.048.278	4.249.185
'11'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΑΣ,ΒΥΝΗ,ΑΜΥΛΑ ΙΝΟΥΛΙΝΗ	4.238.610	4.168.219
'90'	ΟΡΓΑΝΑ - ΣΥΣΚΕΥΕΣ,ΟΠΤΙΚΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΛΠ	3.308.383	3.913.662
'54'	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Η ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ ΣΥΝΕΧΕΙΣ	6.247.210	3.780.248
'23'	ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΛΠ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦ.ΤΡΟΦΕΣ ΖΩΩΝ	3.588.301	3.520.471
'70'	ΓΥΑΛΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ	3.655.627	3.213.777
'12'	ΣΠΕΡΜΑΤΑ,ΚΑΡΠΟΙ ΕΛΑΙΩΔΕΙΣ,ΒΙΟΜ.ΦΥΤΑ,ΑΧΥΡΑ	3.008.684	3.066.155
'18'	ΚΑΚΑΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ	2.255.579	2.942.172
'29'	ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	3.488.378	2.756.455
'55'	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Η ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ ΜΗ ΣΥΝΕΧΕΙΣ	2.649.105	2.351.047
'16'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΚΡΕΑΤΩΝ,ΨΑΡΙΩΝ,ΜΑΛΑΚΙΩΝ ΚΛΠ	2.515.804	2.334.809
'42'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΕΡΜΑ.ΕΙΔΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΚΛΠ	2.389.536	2.039.054
'47'	ΠΟΛΤΟΙ ΑΠΟ ΞΥΛΟ ΚΛΠ.ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΧΑΡΤΙΟΥ	52.396	1.856.463
'35'	ΛΕΥΚΩΜΑΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ,ΚΟΛΛΕΣ,ΕΝΖΥΜΑ	2.223.337	1.585.579
'28'	ΑΝΟΡΓΑΝΑ ΧΗΜ.ΠΡΟΙΟΝΤΑ.ΕΝΩΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤ.ΜΕΤΑΛ.	855.679	1.252.368
'63'	ΑΛΛΑ ΕΤΟΙΜΑ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΙΔΗ,ΚΛΠ	1.770.301	1.150.028

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

'82'	ΕΡΓΑΛΕΙΑ,ΕΙΔΗ ΜΑΧΑΙΡΟΠΟΙΙΑΣ,ΚΟΥΤΑΛΙΑ ΚΛΠ.	1.008.973	996.973
'91'	ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΙΙΑ	267.887	973.288
'49'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ,ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ,ΚΛΠ	1.370.676	938.776
'59'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΟΤΙΣΜΕΝΑ,ΕΠΙΧΡΙΣΜΕΝΑ ΚΛΠ	799.073	777.867
'43'	ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ - ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ.ΤΕΧΝΗΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜ	757.262	637.954
'51'	ΜΑΛΛΙ ΚΑΙ ΤΡΙΧΕΣ.ΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ	1.142.709	637.037
'99'	ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΑ. ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΙ ΠΛΟΙΩΝ	631.953	572.293
'57'	ΤΑΠΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔ. ΔΑΠΕΔΟΥ ΑΠΟΥΦΑΝΤ.ΥΛΕΣ	1.025.795	453.742
'06'	ΦΥΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ	575.683	452.560
'41'	ΔΕΡΜΑΤΑ (ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ	660.556	413.065
'79'	ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟΣ - ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟ	2.521.084	352.715
'89'	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΙΑ ΝΑΥΣΙΠΛΟΙΑ	477.966	278.207
'65'	ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ	237.016	214.825
'37'	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ Η ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	476.531	181.558
'01'	ΖΩΑ ΖΩΝΤΑΝΑ	2.859.852	166.570
'53'	ΑΛΛΕΣ ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤ. ΙΝΕΣ.ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	189.920	163.380
'98'	ΣΥΝΟΛΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝ.ΕΟΚ 518/79	5.596	153.348
'13'	ΓΟΜΕΣ,ΡΗΤΙΝΕΣ,ΧΥΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ ΦΥΤΙΚΑ	85.239	125.690
'50'	ΜΕΤΑΞΙ	118.132	125.620
'14'	ΠΛΕΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ - ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣ	32.465	81.308
'67'	ΦΤΕΡΑ - ΠΟΥΠΟΥΛΑ,ΤΕΧΝΗΤΑ ΑΝΘΗ ΚΛΠ ΤΕΧΝΗΤ.	99.207	71.339
'86'	ΟΧΗΜΑΤΑ - ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ	15.750	48.195
'88'	ΑΕΡΟΠΛΟΙΑ Η ΔΙΑΣΤΗΜΟΠΛΟΙΑ	49.214	46.501
'81'	ΑΛΛΑ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ.ΚΕΡΑΜΟΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓ.ΣΥΝΘ.	38.730	40.547
'66'	ΟΜΠΡΕΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΡΟΧΗ,ΤΟΝ ΗΛΙΟ.ΡΑΒΔΟΙ ΚΛΠ	7.848	38.941
'93'	ΟΠΛΑ,ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ,ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	529.024	25.199
'46'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜ.ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ - ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΙΑΣ	18.528	19.097
'45'	ΦΕΛΛΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ	8.160	12.370
'05'	ΑΛΛΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	23.582	11.685
'97'	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΧΝΗΣ ΣΥΛΛΟΓΩΝ Η ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	71.976	11.088
'75'	ΝΙΚΕΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΙΚΕΛΙΟ	5.123	9.199
'36'	ΠΥΡΙΤΙΔΕΣ,ΕΚΡΗΚΤ.ΥΛΕΣ.ΕΙΔΗ ΠΥΡΟΤΕΧ.ΣΠΙΡΤΑ	98.337	7.010
'92'	ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ,ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ	5.760	3.346
'80'	ΚΑΣΣΙΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΣΣΙΤΕΡΟ	415	180

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

		ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	
		ΠΡΟΪΟΝΤΑ	
		ΑΞΙΑ ΣΕ ΕΥΡΩ	
		2011	2012
'27'	ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ,ΛΑΔΙΑ,ΚΕΡΙΑ.ΑΣΦΑΛΤΩΔΕΙΣ,ΥΛ.	136.780.895	253.998.489
'61'	ΕΝΔΥΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤ.ΠΛΕΚΤΑ	107.924.415	91.393.920
'10'	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	86.972.025	81.570.635
'85'	ΜΗΧΑΝΕΣ,ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΚΛΠ	39.149.098	64.422.596
'44'	ΞΥΛΕΙΑ,ΞΥΛΟΚΑΡΒΟΥΝΑ - ΤΕΧΝΟΥΡΓ.ΑΠΟ ΞΥΛΟ	47.171.913	53.370.539
'15'	ΛΙΠΗ,ΛΑΔΙΑ,ΚΕΡΙΑ ΖΩΙΚΗΣ-ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	41.185.555	49.853.611
'74'	ΧΑΛΚΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΛΚΟ	86.352.213	46.306.959
'72'	ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ,ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ	73.932.338	43.016.588
'04'	ΓΑΛΛ,ΑΥΓΑ ΜΕΛΙ - ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣ.	35.713.728	42.453.875
'62'	ΕΝΔΥΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΛ.ΤΟΥ ΕΝΔΥΜ.ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΠΛΕΚΤΑ	42.429.811	35.918.552
'02'	ΚΡΕΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΦΑΓΙΩΝ ΒΡΩΣΙΜΑ	20.875.744	35.687.455
'70'	ΓΥΑΛΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ	45.714.247	34.797.243
'84'	ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ,ΛΕΒΗΤΕΣ,ΜΗΧΑΝΕΣ	27.768.196	32.859.187
'24'	ΚΑΠΝΑ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤ.ΚΑΠΝΟΥ	46.886.512	31.112.679
'48'	ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΑ.ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	22.383.709	29.588.772
'17'	ΖΑΧΑΡΑ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	24.704.594	29.548.545
'39'	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ	25.391.041	29.186.808
'22'	ΠΟΤΑ,ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΑ ΥΓΡΑ ΚΑΙ ΞΥΔΙ	13.664.408	24.653.920
'78'	ΜΟΛΥΒΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΜΟΛΥΒΔΟ	22.351.414	24.027.882
'73'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟ,ΣΙΔΗΡΟ-ΧΑΛΥΒΑ	12.740.662	20.591.037
'76'	ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	9.589.785	13.457.696
'21'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	10.529.181	12.400.922
'11'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΙΑΣ,ΒΥΝΗ,ΑΜΥΛΑ ΙΝΟΥΛΙΝΗ	17.609.984	12.359.855
'23'	ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΛΠ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦ.ΤΡΟΦΕΣ ΖΩΩΝ	11.586.446	12.189.457
'94'	ΕΠΙΠΛΑ,ΕΙΔΗ ΚΛΙΝΟΣΤΡΩΜΝΗΣ,ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΦΩΤΙΣΜ.	14.233.606	11.576.949
'31'	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ	7.805.443	10.629.051
'19'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ-ΕΙΔΗ ΖΑΧΑΡΩΠ.	12.195.343	10.231.646
'20'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ,ΚΑΡΠΩΝ,ΦΡΟΥΤΩΝ	10.708.353	9.924.281
'79'	ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟΣ - ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟ	13.194.115	9.702.428
'87'	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΟΧΗΜΑΤΑ,ΕΛΚΥΣΤΗΡΕΣ,ΠΟΔΗΛΑΤΑ ΚΛΠ	8.747.747	9.094.332
'07'	ΛΑΧΑΝΙΚΑ,ΦΥΤΑ,ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ ΚΟΝΔΥΛΟΙ,ΒΡΩΣΙΜΑ	9.987.246	8.332.820
'47'	ΠΟΛΤΟΙ ΑΠΟ ΞΥΛΟ ΚΛΠ.ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΧΑΡΤΙΟΥ	9.166.261	7.419.036

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

'08'	ΚΑΡΠΟΙ,ΦΡΟΥΤΑ,ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔ/ΔΩΝ-ΠΕΠΟΝΙΩΝ	6.313.329	7.270.925
'28'	ΑΝΟΡΓΑΝΑ ΧΗΜ.ΠΡΟΙΟΝΤΑ.ΕΝΩΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤ.ΜΕΤΑΛ.	5.391.535	6.855.527
'29'	ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	4.111.140	6.827.432
'33'	ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ - ΡΗΤΙΝΟΕΙΔΗ.ΕΙΔΗ ΑΡΩΜ/ΠΟΙΑΣ	5.532.792	6.718.881
'64'	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ,ΓΚΕΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΑ ΕΙΔΗ	8.298.328	6.692.246
'69'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗΣ	8.316.459	6.669.443
'68'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΕΣ ΓΥΨΟ,ΤΣΙΜΕΝΤΟ ΚΛΠ	5.115.861	5.350.240
'60'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	3.954.811	4.612.263
'83'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	3.723.721	4.582.557
'34'	ΣΑΠΟΥΝΙΑ,ΑΛΥΣΙΒΕΣ,ΚΕΡΙΑ ΤΕΧΝΗΤΑ,ΠΑΣΤ.ΓΥΨΟΥ	2.221.528	4.400.091
'25'	ΑΛΑΤΙ,ΘΕΙΟ,ΓΑΙΕΣ,ΠΕΤΡΕΣ,ΓΥΨΟΣ,ΑΣΒΕΣΤ.ΤΣΙΜ.	6.885.249	4.134.749
'56'	ΒΑΤΕΣ,ΠΙΛΗΜΑΤΑ ΚΛΠ. ΕΙΔΗ ΣΧΟΙΝΟΠΟΙΙΑΣ	3.556.382	4.089.789
'09'	ΚΑΦΕΣ,ΤΣΑΙ,ΜΑΤΕ ΚΑΙ ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	2.415.963	3.857.356
'52'	ΒΑΜΒΑΚΙ	2.553.640	3.808.067
'38'	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΧΗΜΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ	6.834.293	3.645.733
'12'	ΣΠΕΡΜΑΤΑ,ΚΑΡΠΟΙ ΕΛΑΙΩΔΕΙΣ,ΒΙΟΜ.ΦΥΤΑ,ΑΧΥΡΑ	8.567.452	3.592.025
'90'	ΟΡΓΑΝΑ - ΣΥΣΚΕΥΕΣ,ΟΠΤΙΚΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΛΠ	1.747.184	3.070.944
'40'	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	1.831.412	2.904.440
'16'	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΚΡΕΑΤΩΝ,ΨΑΡΙΩΝ,ΜΑΛΑΚΙΩΝ ΚΛΠ	2.962.993	2.459.436
'18'	ΚΑΚΑΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ	2.824.454	2.418.218
'30'	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	2.856.457	2.292.264
'95'	ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ,ΕΙΔΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ Η ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.	1.487.702	1.988.643
'01'	ΖΩΑ ΖΩΝΤΑΝΑ	2.544.278	1.986.556
'63'	ΑΛΛΑ ΕΤΟΙΜΑ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΙΔΗ,ΚΛΠ	2.629.985	1.986.375
'49'	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ,ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ,ΚΛΠ	2.863.980	1.680.774
'96'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	775.154	1.477.993
'03'	ΨΑΡΙΑ,ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΑ,ΜΑΛΑΚΙΑ,ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ ΥΔΡΟΒ	1.203.065	1.305.133
'55'	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Η ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ ΜΗ ΣΥΝΕΧΕΙΣ	1.055.304	1.266.959
'32'	ΔΕΨΙΚΑ - ΒΑΦΙΚΑ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ.ΧΡΩΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	2.064.396	1.228.894
'36'	ΠΥΡΙΤΙΔΕΣ,ΕΚΡΗΚΤ.ΥΛΕΣ.ΕΙΔΗ ΠΥΡΟΤΕΧ.ΣΠΙΡΤΑ	1.250.843	994.162
'58'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΤΑΙΝΙΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΛΠ	726.108	907.699
'35'	ΛΕΥΚΩΜΑΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ,ΚΟΛΛΕΣ,ΕΝΖΥΜΑ	647.367	767.566
'41'	ΔΕΡΜΑΤΑ (ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ	263.048	668.051
'26'	ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ,ΣΚΟΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΦΡΕΣ	535.639	655.125
'42'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΕΡΜΑ.ΕΙΔΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΚΛΠ	874.544	609.242

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

'54'	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Η ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ ΣΥΝΕΧΕΙΣ	412.646	549.121
'45'	ΦΕΛΛΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ	378.899	485.799
'51'	ΜΑΛΛΙ ΚΑΙ ΤΡΙΧΕΣ.ΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ	443.433	438.877
'05'	ΑΛΛΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1.841.108	427.637
'43'	ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ - ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ.ΤΕΧΝΗΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜ	134.456	409.368
'37'	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ Η ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	144.055	353.704
'82'	ΕΡΓΑΛΕΙΑ,ΕΙΔΗ ΜΑΧΑΙΡΟΠΟΙΙΑΣ,ΚΟΥΤΑΛΙΑ ΚΛΠ.	421.322	309.049
'13'	ΓΟΜΕΣ,ΡΗΤΙΝΕΣ,ΧΥΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ ΦΥΤΙΚΑ	260.197	292.550
'59'	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΟΤΙΣΜΕΝΑ,ΕΠΙΧΡΙΣΜΕΝΑ ΚΛΠ	138.386	280.740
'71'	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ,ΠΟΛΥΤ-ΗΜΙΠΟΛ.ΠΕΤΡΕΣ,ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	356.769	241.055
'14'	ΠΛΕΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ - ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣ	262.912	205.213
'06'	ΦΥΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ	265.343	184.649
'53'	ΑΛΛΕΣ ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤ. ΙΝΕΣ.ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	124.246	184.278
'88'	ΑΕΡΟΠΛΟΙΑ Η ΔΙΑΣΤΗΜΟΠΛΟΙΑ	20.717	139.328
'86'	ΟΧΗΜΑΤΑ - ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ	1.294	111.740
'57'	ΤΑΠΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔ. ΔΑΠΕΔΟΥ ΑΠΟΥΦΑΝΤ.ΥΛΕΣ	371.656	102.169
'50'	ΜΕΤΑΞΙ	24.991	84.958
'81'	ΑΛΛΑ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ.ΚΕΡΑΜΟΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓ.ΣΥΝΘ.	75.283	82.214
'89'	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΙΑ ΝΑΥΣΙΠΛΟΙΑ	172.983	69.151
'91'	ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΙΙΑ	206.583	44.267
'67'	ΦΤΕΡΑ - ΠΟΥΠΟΥΛΑ,ΤΕΧΝΗΤΑ ΑΝΘΗ ΚΛΠ ΤΕΧΝΗΤ.	9.974	31.488
'75'	ΝΙΚΕΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΙΚΕΛΙΟ	12.598	22.479
'65'	ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ	56.108	15.374
'92'	ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ,ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ	34.839	8.596
'66'	ΟΜΠΡΕΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΡΟΧΗ,ΤΟΝ ΗΛΙΟ.ΡΑΒΔΟΙ ΚΛΠ	3.818	5.198
'46'	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜ.ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ - ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΙΑΣ	241	2.074